

Institut za
razvoj mladih KULT

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih grada Bihaća

GRAD BIHAĆ

Impressum

Naslov:

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA POLOŽAJA I POTREBA MLADIH GRADA BIHAĆA

Izdavač:

Institut za razvoj mladih KULT

Za izdavača:

Jasmin Bešić

Sarajevo, 2023. godine

Umnožavanja i besplatna distribucija publikacije dozvoljeni su uz pismeno odobrenje izdavača.

Nije dopušteno mijenjanje bilo kojeg dijela sadržaja publikacije.

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA POLOŽAJA I POTREBA MLADIH **GRADA BIHAĆA**

Decembar, 2023.

Lista skraćenica

BHAS	Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine
RZS RS	Republički zavod za statistiku RS-a
BiH	Bosna i Hercegovina
RS	Republika Srpska
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FZS	Federalni zavod za statistiku FBiH
KM	Konvertibilna marka (valuta BiH)
NVO	Nevladina organizacija
Popis	Popis stanovništva u BiH 2013. godine
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
Strategija	Strategija prema mladima

Lista grafika

Grafik 1. Demografske karakteristike kantona u FBiH	13
Grafik 2. Demografske karakteristike lokalnih zajednica u USK	14
Grafik 3. Osnovno obrazovanje u Bihaću	16
Grafik 4. Srednje obrazovanje u Bihaću	18
Grafik 5. Posljednji završeni stepen obrazovanja	20
Grafik 6. Stipendiranje mladih	22
Grafik 7. Razlozi zbog kojih mladi nisu nastavili školovanje	23
Grafik 8. Praktična nastava	23
Grafik 9. Adekvatnost obrazovanja	25
Grafik 10. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju	26
Grafik 11. Pohađanje kurseva	28
Grafik 12. Stopa nezaposlenosti u USK i Bihaću u periodu od 4 godine	31
Grafik 13. Broj nezaposlenih mladih u USK	32
Grafik 14. Vrsta ugovora kod zaposlenih mladih	33
Grafik 15. Odnos obrazovanja i radnog mjesta	35
Grafik 16. Zlostavljanje na radnom mjestu	35
Grafik 17. Praksa podmićivanja za posao	36
Grafik 18. Najbolje radno mjesto	36
Grafik 19. Stav mladih o pokretanju vlastitog biznisa	37
Grafik 20. Podrška za pokretanje vlastitog biznisa	38
Grafik 21. Poznavanje vladinih programa za zapošljavanje	39
Grafik 22. Način stanovanja	41
Grafik 23. Doprinos kućnom budžetu	42
Grafik 24. Lični prihodi mladih Bihaća tokom prošlog mjeseca	43
Grafik 25. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva tokom prošlog mjeseca	44
Grafik 26. Sistematski pregled	47
Grafik 27. Sistematski pregled – komparacija s drugim lokalnim zajednicama	47
Grafik 28. Razlozi provedbe sistematskog pregleda	48
Grafik 29. Ginekološki pregled	49
Grafik 30. Zadovoljstvo uslugama koje pruža dom zdravlja	50
Grafik 31. Vrsta zdravstvenog osiguranja	51
Grafik 32. Konzumiranje duhana i duhanskih proizvoda	52
Grafik 33. Mladi koji ne konzumiraju duhan i duhanske proizvode – komparacija s drugim lokalnim zajednicama	52
Grafik 34. Mladi i konzumiranje alkohola	53
Grafik 35. Bavljnenje sportom mladih	56
Grafik 36. Mentalno zdravlje mladih	56

Grafik 37. Razlozi neposjećivanja psihologa	57
Grafik 38. Percepcija prilika za posjećivanjem kulturnih i umjetničkih sadržaja/sportskih događaja	59
Grafik 39. Spremnost na posjećivanje sportskih, kulturnih i umjetničkih sadržaja	59
Grafik 40. Zadovoljstvo podrškom kulturnim i sportskim sadržajima	60
Grafik 41. Zanimanje za politiku	61
Grafik 42. Učinkovitost načina promjena u društvu	62
Grafik 43. Utjecaj mladih na donošenje odluka na lokalnom nivou	63
Grafik 44. Članstvo i rad u organizacijama	64
Grafik 45. Mladi i putovanja izvan BiH	65
Grafik 46. Razlozi putovanja mladih Bihaća	66
Grafik 47. Programi razmjene u kojima učestvuju mladi Bihaća	67
Grafik 48. Fenomen odlaska građana iz BiH i mladi	68
Grafik 49. Interes mladih za odlaskom iz BiH	68
Grafik 50. Interes mladih za odlaskom iz BiH – poređenje stavova mladih iz sličnih sredina	69
Grafik 51. Izvjesnost odlaska mladih iz BiH u narednom periodu	70
Grafik 52. Slobodno vrijeme	73
Grafik 53. Kako mladi upoznaju nove osobe	74
Grafik 54. Korištenje medija	74
Grafik 55. Pristup internetu među mladima	75
Grafik 56. Društvene mreže koje mladi najčešće koriste	76
Grafik 57. Osjećaj povezanosti	77
Grafik 58. Kriteriji za odabir prijatelja	78
Grafik 59. Stupanje u brak s osobom druge nacionalnosti	79
Grafik 60. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom	80
Grafik 61. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom – komparacija s drugim lokalnim zajednicama	80
Grafik 62. Zadovoljstvo radom organa sigurnosti	81
Grafik 63. Oblici nasilja kojima su mladi izloženi	84
Grafik 64. Oblici nasilja kojima su mladi izloženi – komparacija s drugim lokalnim zajednicama	85
Grafik 65. Prepoznavanje mobinga i bulinga	86
Grafik 66. Mladi kao žrtve krađe	86

Popis tabela

Tabela 1. Tematske oblasti u okviru analize položaja i potreba mladih	10
Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih u Bihaću	11
Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka	12
Tabela 4. Bračni status	12
Tabela 5. Broj studenata u Bihaću	19
Tabela 6. Pregled stanja zaposlenosti u USK	31

Sadržaj

UVOD I METODOLOGIJA	9
KARAKTERISTIKE UZORKA	11
Demografski podaci o mladima grada Bihaća	13
OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH	16
Osnovno obrazovanje u Bihaću	16
Srednje obrazovanje	17
Visoko obrazovanje	19
Nivo obrazovanja mladih u Bihaću	20
Stipendije	21
Razlog prestanka daljnog školovanja	22
Praktična nastava	23
Adekvatnost obrazovanja	24
Neformalno obrazovanje	28
ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJAVANJE MLADIH	30
Tržište rada	32
Usklađenost obrazovanja i radnog mesta	34
Zlostavljanje na radnom mjestu	35
Mito i korupcija pri zapošljavanju	35
Preduzetništvo mladih	36
Vladini programi zapošljavanja	38
SOCIJALNA BRIGA	41
Stambena politika	41
Primanja	42

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	46
Sistematski pregled	46
Ginekološki pregled	48
Zdravstvene usluge	49
Zdravstveno osiguranje	51
Konzumiranje duhana, alkohola, nargile i narkotika	51
Bavljenje sportom	54
Mentalno zdravlje	56
KULTURA I UMJETNOST	59
AKTIVIZAM MLADIH (UČEŠĆE, AKTIVIZAM I VOLONTIRANJE)	61
Zanimanje za politiku	61
Utjecaj mladih na promjene	61
Članstvo mladih u organizacijama	63
MOBILNOST MLADIH	65
Putovanja i mlati	65
Napuštanje države	67
SLOBODNO VRIJEME	72
Informiranje	74
IDENTITET	77
SIGURNOST	80
Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom i policijskim službenicima	80
Oblici nasilja među mladim osobama	83
PREPORUKE	87
LITERATURA	91

UVOD I METODOLOGIJA

Institut za razvoj mladih KULT je za potrebe Grada Bihaća izvršio terensko prikupljanje podataka za izradu analize problema i potreba mladih koji žive na području ove lokalne zajednice. Nakon terenskog prikupljanja podataka uslijedila je izrada dokumenta analize.

Prikupljanje podataka s terena realizirano je od 1. septembra do 1. novembra 2023. godine. Anketari su za potrebe prikupljanja podataka s terena koristili standardizirani upitnik koji Institut koristi za potrebe istraživanja položaja i potreba mladih u BiH. Za potrebe provedbe ovog istraživanja na terenu su metodom slučajnog uzorka anketirane 324 osobe u dobi između 15 i 30 godina, a koje žive u Bihaću. Broj ispitanika i metoda slučajnog uzorka osiguravaju reprezentativnost uzorka za populaciju mladih iz Bihaća. Teoretski, svaka mlada osoba s područja grada Bihaća imala je jednaku vjerovatnoću da bude anketirana i da njeni odgovori budu analizirani u okviru uzorka.

Prilikom određivanja veličine i obuhvata uzorka uzete su u obzir ključne demografske karakteristike populacije mladih grada Bihaća (spol, dob, mjesto boravka), te su određeni parametri uzorka jasno precizirani u metodološkoj pripremi istraživanja i kontrolirani tokom prikupljanja podataka i rada anketara na terenu. Ovo je rađeno kako bi analiza sadržavala mišljenja i stavove različitih klastera unutar kategorije mladih.

Uzorak od 324 ispitanika ima marginu greške od $\pm 5,38\%$, uz interval pouzdanosti od 95%. Svako istraživanje sa sobom nosi određeni nivo greške jer uzorak predstavlja izvod iz populacije pa je prisutan i rizik da obuhvaćeni uzorak ne oslikava u potpunosti populaciju. Ova greška u prognozi koja se može javiti uslijed uzorkovanja sastavni je dio svih istraživanja u društvenim naukama, te je njena veličina u skladu s uobičajenim nivoima greške u drugim studijama za potrebe izrade ovakvih analiza.

U slučaju generalizacije rezultata na populaciju mladih u Bihaću, potrebno je uzeti u obzir navedeni nivo greške u mjerenu i interval pouzdanosti. U praktičnom primjeru ovog istraživanja to znači da se s 95% sigurnosti može reći da se svi dobijeni rezultati nalaze u rasponu do $\pm 5,38\%$ u odnosu na opažene vrijednosti. Jednostavnije rečeno, opaženi podaci prikazani u ovoj publikaciji mogu do $\pm 5,38\%$ odstupati u odnosu na stvarne podatke među općom populacijom mladih Bihaća.

Za analizu prikupljenih podataka korišten je Statistički paket za društvene nauke (IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS¹). Navedeni paket namijenjen je statističkoj obradi podataka, a rezultati su prikazani u tabelama i grafikonima te interpretirani kroz objašnjenja u kraćim tekstovima.

Za potrebe dobijanja više podataka i šire slike o položaju mladih u Bihaću korišteni su podaci i drugih institucija, ali i publikacija.

Analiza je organizirana po oblastima/temama koje su važne mladima, a kojih ima 11.

U tabeli 1 su navedene oblasti u kojima su mladi anketirani te za koje je rađena analiza.

¹ IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS (<https://www.ibm.com/spss>).

Tabela 1. Tematske oblasti u okviru analize položaja i potreba mladih

R.B.	Tematske oblasti
1.	Obrazovanje i nauka mladih
2.	Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih
3.	Socijalna briga mladih
4.	Zdravstvena zaštita mladih
5.	Kultura i sport
6.	Aktivizam (učešće, volontiranje, migracije) mladih
7.	Mobilnost mladih
8.	Informiranje mladih
9.	Slobodno vrijeme
10.	Identitet mladih
11.	Sigurnost mladih

U smislu zakonskog okvira koji uređuje prava i obaveze populacije mladih i organa vlasti, potrebno je napomenuti da je Zakon o mladima Federacije BiH² usvojen 2010. godine. Ovim zakonom su definirane i gore navedene oblasti od interesa za mlađe.

Kao sidro za statističke podatke o populaciji mladih Bihaća korišteni su podaci s popisa stanovništva provedenog 2013. godine. Iako je popis proveden prije skoro 10 godina te su mnogi njegovi podaci donekle upitni (zbog različitih demografskih promjena na području BiH), podaci su korišteni kao uporište za ovu analizu jer ne postoje svježiji i sveobuhvatniji podaci o populaciji mladih u Bihaću, pa je stoga ovaj popis korišten kao referentna tačka za demografske karakteristike mladih u ovoj analizi.

² Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", br. 36/2010).

KARAKTERISTIKE UZORKA

Uzorak korišten za ovo istraživanje određen je na osnovu popisa stanovništva iz 2013. godine.³ lako je od popisa stanovništva prošlo skoro 10 godina, trenutno ovaj izvor predstavlja najpotpuniji set demografskih podataka o mladima u jednoj lokalnoj zajednici na osnovu kojeg se uzorak može odrediti. Prema podacima iz posljednjeg popisa, udio mladih u ukupnoj populaciji grada Bihaća iznosi 22,1%, što Bihać čini jednom od lokalnih zajednica s najvećim udjelom mladih u općoj populaciji u BiH.

Analizom strukture populacije mladih, podjelom na tri petogodišta (15-19, 20-24 i 25-30), popisni podaci pokazuju da je populacija mladih bila vrlo ujednačena po dobnoj strukturi, a najveći se broj mladih nalazio u najmlađoj dobnoj kategoriji, odnosno od 15 do 19 godina, čineći 35,7% populacije mladih osoba grada Bihaća.

Važno je napomenuti da su statistički podaci za kantone i nivo FBiH preuzeti od Federalnog zavoda za statistiku (FZS), gdje je dostupna podjela prema petogodištima, odnosno obuhvata mlađe od 15 do 29 godina, dok mlađe osobe starosti 30 godina pripadaju petogodištu od 30 do 34 godine. Iz navedenih razloga, u ovoj analizi odabran je prikaz po petogodištima u tabelama koji omogućava presjek dobne kategorije na 29 godina starosti, a ne na 30 godina, kako se inače definira dobna kategorija mladih.

U tabeli 2 prikazani su detaljnija struktura populacije Bihaća, kao i podaci koji se tiču dobne strukture mladih, a uključene su mlađe osobe do 29 godina jer su ovi podaci bili dostupni za grad Bihać. Podaci o realiziranom uzorku (ukupnom broju ispitanih) prikazani su za mlađe u dobi od 15 do 30 godina starosti.

Tabela 2. Demografske karakteristike populacije mladih u Bihaću / Izvor: Agencija za statistiku BiH

	UKUPNO STANOVNIŠTVO	M	Ž	15-19	20-24	25-29	15-29	%	UKUPNO ISPITANIH	M	Ž
Bihać	56.261	27.041	29.220	4.434	3.937	4.061	12.432	22,10%	324	46,91%	53,09%

Uzorak koji je određen za ovo istraživanje kreiran je na osnovu podataka dostupnih iz popisa stanovništva BiH provedenog 2013.⁴ lako je od popisa prošlo više od deset godina, u ovom trenutku ne postoji precizniji i pouzdaniji podatak na osnovu kojeg se mogao odrediti uzorak.

Prema podacima, u Bihaću je po popisu iz 2013. živio 56.261 stanovnik, od toga je mlađih bilo 12.432.

Kao što podaci navedeni ispod pokazuju, uzorak je bio izbalansiran po spolu, dobi, mjestu boravka mladih (gradsko ili vangradsko područje), a što su parametri koji nam, pored veličine uzorka, omogućavaju da, uz navedenu marginu greške, generaliziramo podatke na populaciju mladih Bihaća.

³ Agencija za statistiku BiH [online]. Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 14. 3. 2023].

⁴ Rezultati Popisa stanovništva 2013. objavljeni na stranici [Republičkog zavoda za statistiku](#) Republike Srbске.

Tabela 3. Demografske karakteristike uzorka / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Demografske karakteristike (varijable)	Disagregacija	Veličina uzorka	Postotak (uzorak)	Populacijski podaci (izvori: Popis 2013. i FZS)
Spol	Ženski	187	53,09%	51,9%
	Muški	152	46,91%	48,1%
Mjesto prebivališta	Gradsko	226	69,8%	71,0%
	Vangradsko	98	30,2%	29,0%
Dob	15–19	143	44,1%	35,7%
	20–24	115	35,5%	31,6%
	25–29/30	66	20,4%	32,7%*
TOTAL		324	100%	100%

* Podaci preuzeti iz Popisa 2013. g. ne uključuju osobe koje su imale 30 godina.

Kada je u pitanju bračni status mlađih, najdominantnija je kategorija neudatih/neoženjenih (i koji ne žive s partnerom), koja čini 84,3% ispitanih. Postotak udatih/oženjenih među mlađima u Bihaću iznosi 9,3%. Udati/oženjeni u nešto većem postotku žive u vangradskim naseljima (12,2%) u odnosu na gradska naselja, gdje je 8% mlađih koji su udati/oženjeni. S druge strane, 13% mlađih muškaraca je oženjeno, u odnosu na 7,4% mlađih udatih žena Bihaća.

Tabela 4. Bračni status

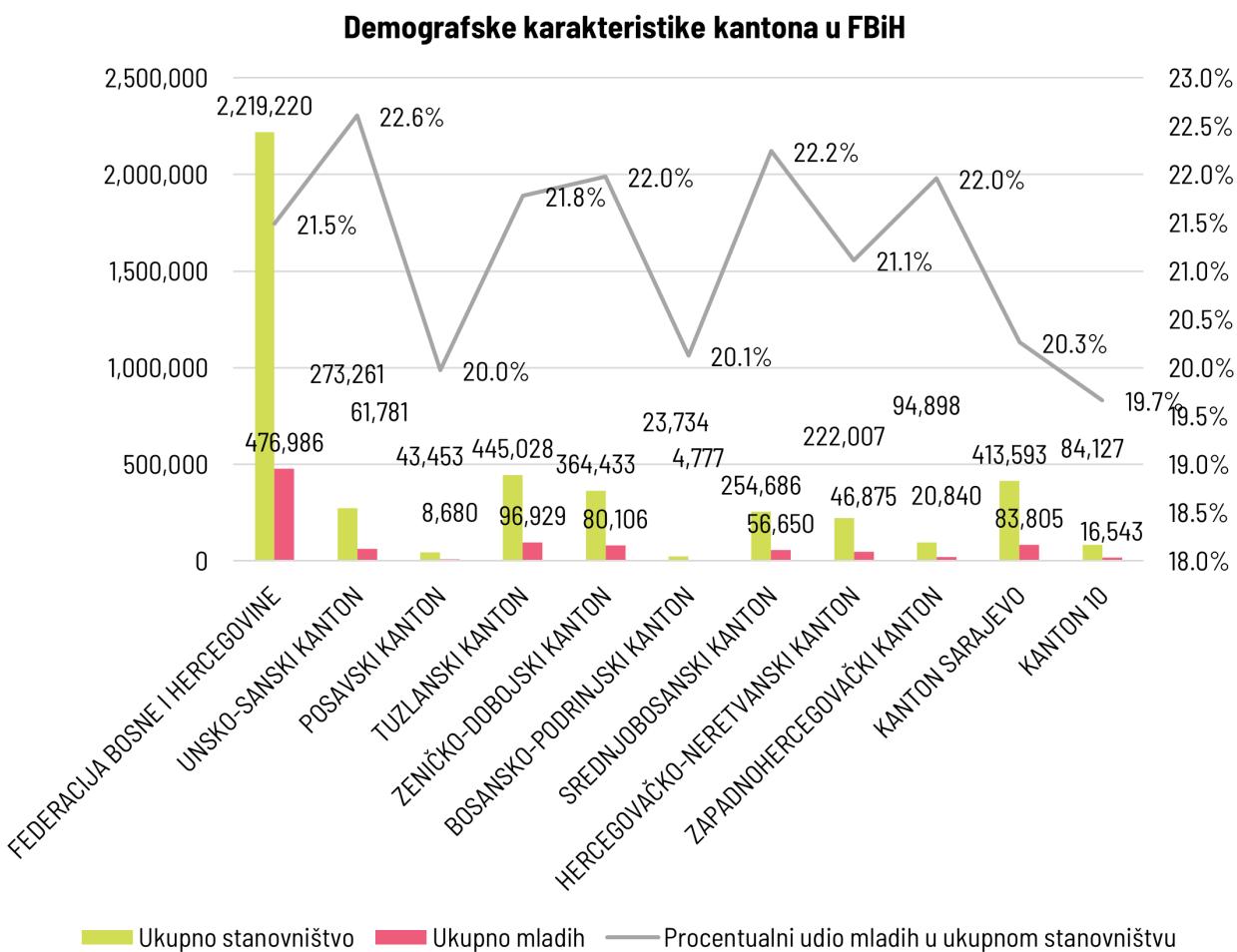
	Ukupno	Tip naselja		Spol ispitanika	
		Gradsko	Vangradsko	Muško	Žensko
Formalno u braku, ali živite odvojeno prema izboru	1,2%	1,3%	1,0%	0,9%	1,4%
Neudata/neoženjen, ne živite s partnerom	84,3%	84,5%	83,7%	79,6%	86,6%
Razvedena/razveden	0,6%	0,9%	0,0%	1,9%	0,0%
Udata/oženjen	9,3%	8,0%	12,2%	13%	7,4%
Zajednički život. Niste u braku, ali živite s partnerom	0,9%	1,3%	0,0%	0,9%	0,9%
Ne želi odgovoriti	3,7%	4,0%	3,1%	3,7%	3,7%

Demografski podaci o mlađima grada Bihaća

Prema podacima iz popisa održanog 2013. godine, Unsko-sanski kanton je bio kanton s procentualno najvećim udjelom mlađih u ukupnoj strukturi stanovništva, odnosno oko 23% mlađih u dobi od 15 do 30 godina starosti u ukupnoj populaciji. Udio mlađih u općoj populaciji na nivou FBiH je oko 21,5%.

Zbog rasporeda mlađih po petogodištima u dostupnim publikacijama Agencije za statistiku BiH, na grafiku ispod su prikazani mlađi u dobi od 15 do 29 godina starosti. Mlađi u starosti od 30 godina u trenutku popisa prikazuju se u petogodištu od 30 do 34 godine starosti.

Grafik 1. Demografske karakteristike kantona u FBiH / Izvor: Agencija za statistiku BiH⁵

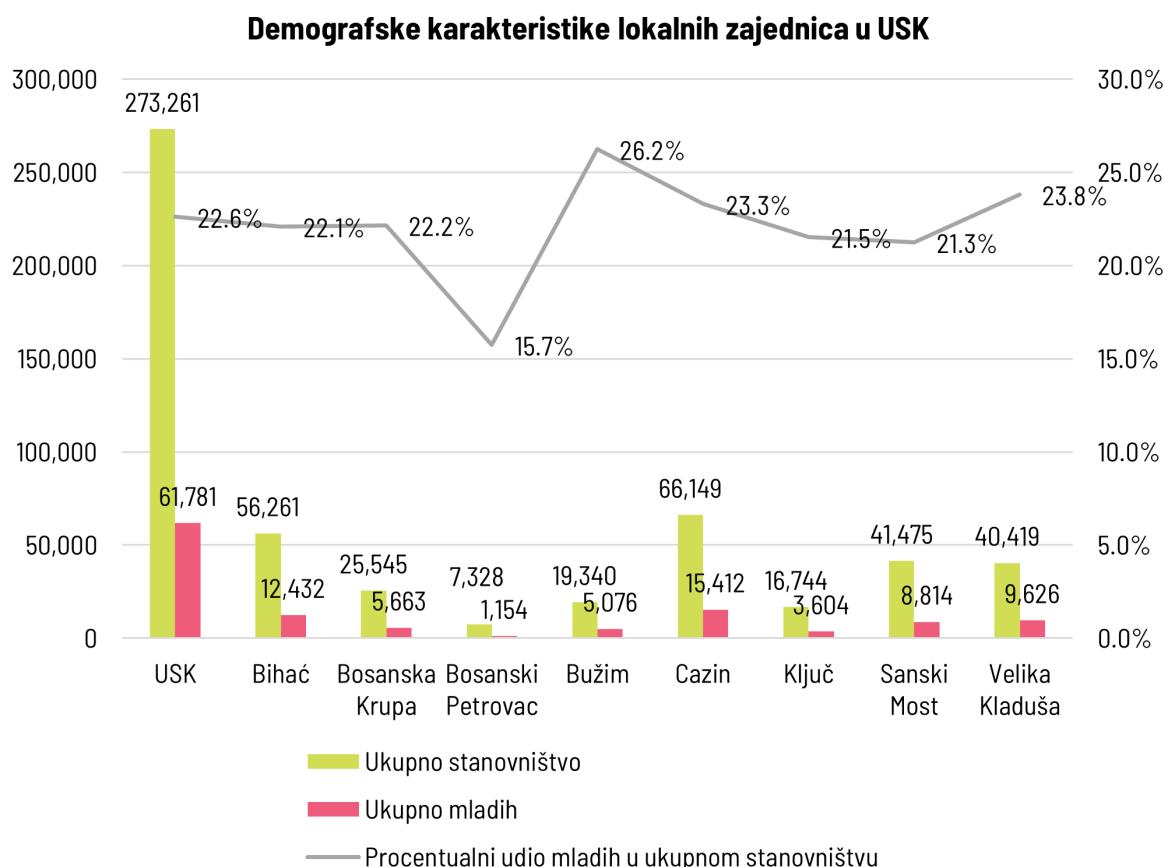
Kada govorimo o gradu Bihaću kao lokalnoj zajednici u okviru USK, na osnovu popisnih podataka možemo zaključiti da je Bihać u prosjeku kantona po udjelu mlađih u općoj populaciji.

Lokalna zajednica s najvećim udjelom mlađih u općoj populaciji u USK je Bužim, gdje je 2013. g. živjelo 26%

⁵ Agencija za statistiku BiH [online], Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 17. 12. 2023].

osoba starosti od 15 do 29 godina. Bosanski Petrovac je bio lokalna zajednica s najmanjim udjelom mlađih (15-29 godina) u općoj populaciji (15,7%).

Grafik 2. Demografske karakteristike lokalnih zajednica u USK / Izvor: Federalni zavod za statistiku⁶

Najmnogoljudnija lokalna zajednica u USK je bio Cazin, gdje je živjela jedna četvrtina (24,2%) stanovnika USK, dok je Bosanski Petrovac bio lokalna zajednica s najmanjim brojem stanovnika (a ujedno i najmanjim brojem mlađih), gdje je živjelo 2,7% ukupnog broja stanovnika USK.

Nakon provedenog istraživanja među mlađima, analiza bračnog statusa pokazuje da je najviše neoženjenih/neudatih mlađih osoba, odnosno 84,3%, dok je mlađih koji su u braku 9,3%.

Kad je u pitanju radni status, nezaposlena je skoro polovina mlađih, odnosno njih 48,5%. Prema vlastitoj izjavi i procjeni, skoro četvrtina mlađih zaposlena je na puno radno vrijeme, odnosno njih 24,7%. Procjene o zaposlenosti mlađih treba uzeti s rezervom jer se baziraju na samostalnoj izjavi mlađih o njihovom radnom angažmanu.

⁶ Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <https://px-web.fzs.ba/pxweb/ba-Latn-BA/POPIS%202013%20Kona%C4%8dnih%20rezultata-CENSUS%202013%20Final%20Results/?rxid=7e91d240-74c9-4427-9011-89cc3bc680d0> [pristupljeno: 16. 12. 2023].

Dostupna online baza podataka Popisa 2013. omogućava odabir dobnih kategorija stanovništva po pojedinačnim godinama ili po petogodišnjima. Iz praktičnih razloga, u ovoj analizi odabran je prikaz po petogodišnjima, koji omogućava presjek dobne kategorije na 29 godina starosti, a ne na 30 godina, kako se inače definira dobna kategorija mlađih.

Dakle, podatak o nezaposlenosti mladih ne možemo smatrati potpuno tačnim jer je prikazani procent (ne) zaposlenosti izračunat na osnovu vlastite procjene mlade osobe da li ona sebe definira kao zaposlenu, nezaposlenu ili po nekoj drugoj ponuđenoj kategoriji.

Uzimajući u obzir dob ispitanika, druga istraživanja, postojanje rada „na crno“ i različite metodologije koje se koriste za istraživanje tržišta rada, vrlo teško se može odrediti precizna stopa nezaposlenosti mladih u nekoj lokalnoj zajednici. Ipak, nezaposlenost mladih i dalje se procjenjuje visokom u odnosu na radno aktivno stanovništvo.

Prema broju članova u domaćinstvu, najviše mladih u Bihaću živi u četveročlanim domaćinstvima, odnosno njih 37%, dok je 27,5% mladih u domaćinstvima s tri člana.

OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH

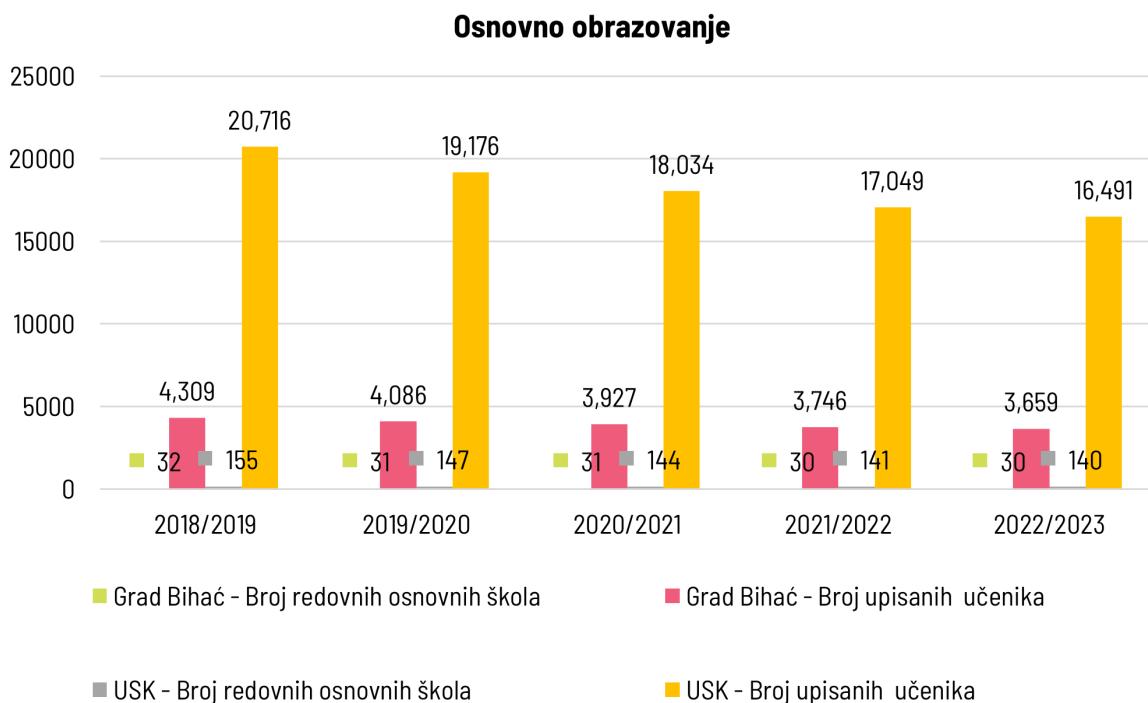
Osnovno obrazovanje u Bihaću

Podaci Federalnog zavoda za statistiku⁷ (FZS) pokazuju da grad Bihać bilježi pad broja osnovnih škola u periodu od pet godina. Naime, u školskoj 2018/2019. g. Bihać je imao 32 osnovne škole (što se odnosi na centralne i područne osnovne škole). U školskoj 2022/2023. g. Bihać je imao 30 osnovnih škola (od toga je bilo 10 centralnih). Podaci uključuju javne i privatne osnovne škole. Također, u Bihaću djeluje i osnovna muzička škola u okviru JU Umjetnička škola Bihać.

Isti efekt se može uočiti i na području Unsko-sanskog kantona, gdje je broj osnovnih škola u istom vremenskom okviru smanjen za 15, sa 155 u 2018/2019. školskoj godini na 140 osnovnih škola u 2022/2023. školskoj godini.

Broj upisanih učenika na području Bihaća i Unsko-sanskog kantona bilježi negativan trend. U referentnom vremenskom okviru (2018/2019–2022/2023) broj upisanih učenika u USK smanjen je za 20%. U istom vremenskom periodu broj upisanih učenika u Bihaću smanjen je za 15%.

Grafik 3. Osnovno obrazovanje u Bihaću / Izvor: Federalni zavod za statistiku FBiH

⁷ Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Unsko-sanski kanton (2019–2023). Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 11. 12. 2023].

Trend smanjenja broja učenika stabilan je i na kantonalnom i na lokalnom nivou, i uočen je, bez izuzetaka, svake godine u posmatranom referentnom okviru.

Neki od razloga koji mogu biti u pozadini trenda smanjenja broja učenika u osnovnim školama u USK i Bihaću treba tražiti u odlasku stanovništva iz USK i Bihaća te smanjenju fertiliteta porodica koje ostaju.

Prema podacima Pedagoškog zavoda USK,⁸ u Bihaću djeluju sljedeće centralne osnovne škole (podaci se odnose na javne i privatne ustanove):

1. JU OŠ "HARMANI I"
2. OŠ "HARMANI II"
3. OŠ "PREKOUNJE"
4. OŠ "GORNJE PREKOUNJE-RIPAČ"
5. OŠ "KAMENICA"
6. OŠ "GATA ILIDŽA-VRSTA"
7. OŠ "BREKOVICA"
8. OŠ "KULEN-VAKUF, ORAŠAC"
9. KŠC "IVAN PAVAO II"
10. PU "RICHMOND PARK INTERNATIONAL PRIMARY SCHOOL"

Ako poredimo stanje u drugim sličnim lokalnim zajednicama sa stanjem u Bihaću, možemo primijetiti da su trendovi slični.

Naime, u Sanskom Mostu⁹ u periodu od pet godina (2017/2018–2021/2022) broj učenika u osnovnim školama je manji za 30,81%.

Sličan trendi bilježi i grad Konjic,¹⁰ gdje se smanjuje broj učenika u osnovnim školama u posljednjih nekoliko godina.

Srednje obrazovanje

Stanje u domenu srednjeg obrazovanja u Bihaću bilježi slične trendove kao i obrazovanje u osnovnim školama. Broj srednjih škola se u periodu od pet godina smanjio za jednu, te je u 2022/2023. školskoj godini bilo sedam srednjih škola, u odnosu na osam u 2018/2019. školskoj godini.

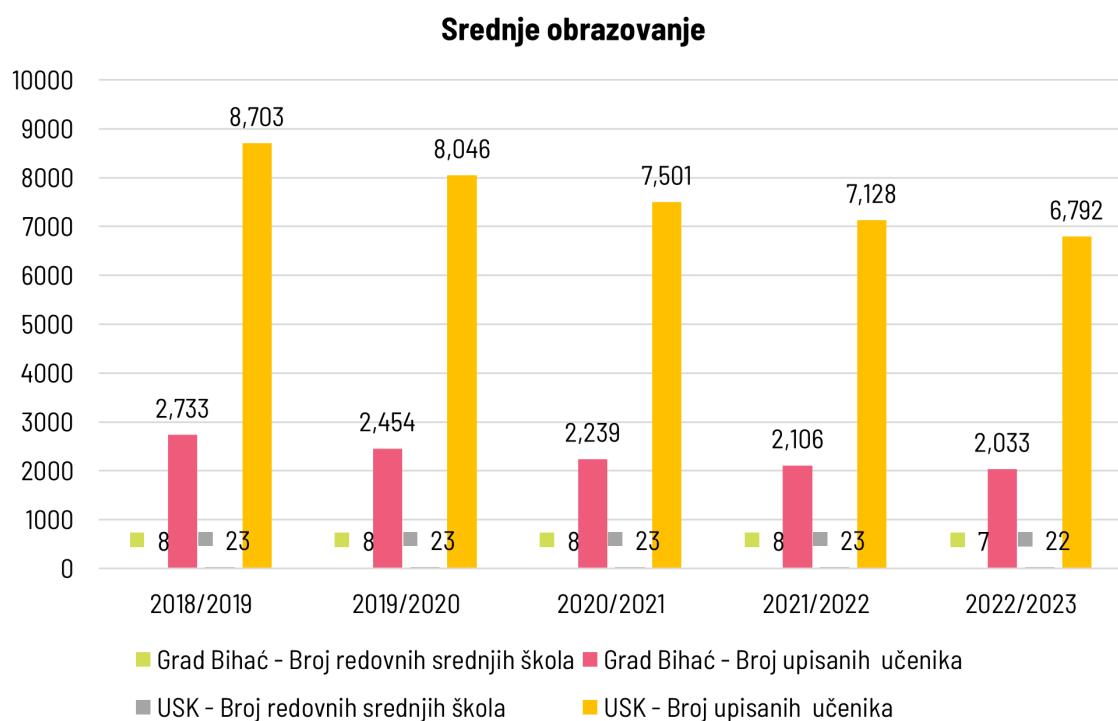
USK je u istom vremenskom periodu zabilježio smanjenje za jednu srednju školu, koja je zatvorena u Bihaću. Gledajući broj učenika koji pohađaju srednje škole, u referentnom vremenskom okviru USK bilježi smanjenje broja učenika za 22% u 2022/2023. g. u odnosu na 2018/2019. g.

Grad Bihać je u istom vremenskom okviru zabilježio smanjenje broja učenika srednjih škola za oko 26%, odnosno za 700 učenika.

8 Pedagoški zavod USK, zvanična web-stranica Zavoda (<https://www.pzusk.ba/index.php/about-us/ustanove/osnovne-skole>).

9 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most (<https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>).

10 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Konjica (<https://mladi.org/storage/2022/12/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf>).

Grafik 4. Srednje obrazovanje u Bihaću / Izvor: Federalni zavod za statistiku FBiH¹¹

Srednje škole koje djeluju u Bihaću:

1. JU Gimnazija "Bihać" (usmjerenje: gimnazija);
2. JU "Medicinska škola" (usmjerenja: zdravstvo, hemija, nemetali i grafičarstvo);
3. JU "Mješovita srednja škola" (usmjerenja: ugostiteljstvo, turizam, ekonomija, pravo i trgovina);
4. JU "Mašinsko-saobraćajna mješovita srednja škola" (usmjerenja: mašinstvo, obrada metala, saobraćaj);
5. JU "Mješovita elektrotehnička i drvoprerađivačka srednja škola" (usmjerenje: elektrotehnika);
6. JU Umjetnička škola "Nusret Keskin Braco" (muzičko i likovno usmjerenje);
7. PU "Richmond Park College" Bihać.

Osim gimnazije i četiri usmjerene škole, u Bihaću djeluju i umjetnička škola te privatna obrazovna ustanova u sastavu Richmond Park Schools. Plan i program ove škole najsličniji je gimnazijskom.

Trend smanjenja broja učenika prisutan je nezavisno od srednjoškolskog usmjerenja, s tim da je najmanje vidljiv u gimnaziji, dok je u srednjim tehničkim školama trend smanjenja učenika jasnije primjetan. Druge lokalne zajednice sličnih karakteristika bilježe slične trendove. Grad Konjic¹² bilježi pad učenika u

¹¹ Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Unsko-sanski kanton (2019–2023). Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 11. 12. 2023].

¹² Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Konjica (<https://mladi.org/storage/2022/12/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf>).

srednjim školama, kao i Sanski Most, uz napomenu da je u Sanskom Mostu¹³ broj učenika u srednjim školama manji za skoro 40% u periodu od pet godina (2017/2018–2021/2022).

Visoko obrazovanje

Bihać je studentski i univerzitetski grad u USK. Prema podacima FZS-a,¹⁴ u Bihaću u periodu od 2018. do 2023. g. smanjen je broj visokoškolskih ustanova za jednu privatnu ustanovu. Naime, grad Bihać je u akademskoj 2018/2019. g. imao osam visokoškolskih ustanova, što je uključivalo jednu privatnu visokoškolsku ustanovu i javni univerzitet u okviru kojega djeluje sedam fakulteta. Međutim, u posljednje vrijeme u Bihaću djeluje samo javni univerzitet sa sedam fakultetskih ustanova. Fakulteti na kojima studenti mogu studirati u okviru Univerziteta u Bihaću su:

1. Biotehnički fakultet;
2. Ekonomski fakultet;
3. Islamski pedagoški fakultet;
4. Fakultet zdravstvenih studija;
5. Pedagoški fakultet;
6. Pravni fakultet;
7. Tehnički fakultet.

U gradu Bihaću studiraju studenti iz različitih lokalnih zajednica u BiH.

Međutim, trendovi uočeni u osnovnom i srednjem obrazovanju u određenoj mjeri se ponavljaju kod visokog obrazovanja. Naime, broj upisanih studenata na fakultetima u Bihaću je u 2023. g. manji u odnosu na 2018. g. Međutim, trend pada je primjetan između akademskih godina 2018/2019. i 2019/2020. g., kada je došlo do značajnog pada broja upisanih studenata, dok od 2019/2020. pa do 2022/2023. akademske godine broj studenata oscilira oko sličnog broja.

Tabela 5. Broj studenata u Bihaću / Izvor: Federalni zavod za statistiku FBiH

	2018/2019.	2019/2020.	2020/2021.	2021/2022.	2022/2023.
Javni fakulteti	1.992	1.645	1.553	1.578	1.630
Privatne visokoškolske ustanove	162	-	-	-	-
Ukupan broj studenata	2.154	1.645	1.553	1.578	1.630
Ukupan broj visokoškolskih ustanova	8	7	7	7	7

13 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most (<https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>).

14 Federalni zavod za statistiku [online]. Kanton u brojkama: Unsko-sanski kanton (2019–2023). Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 11. 12. 2023].

Nivo obrazovanja mladih u Bihaću

Rezultati analize pokazuju da najveći postotak ispitanih mladih Bihaća ima završenu neku srednju četverogodišnju školu, tj. njih 48,1%. Žene češće u odnosu na muškarce imaju završenu srednju školu (trogodišnju ili četverogodišnju).

Kada se gledaju razlike u mjestu boravka mladih, mladi iz vangradskih sredina češće završavaju srednju školu u odnosu na mlade iz vangradskih sredina.

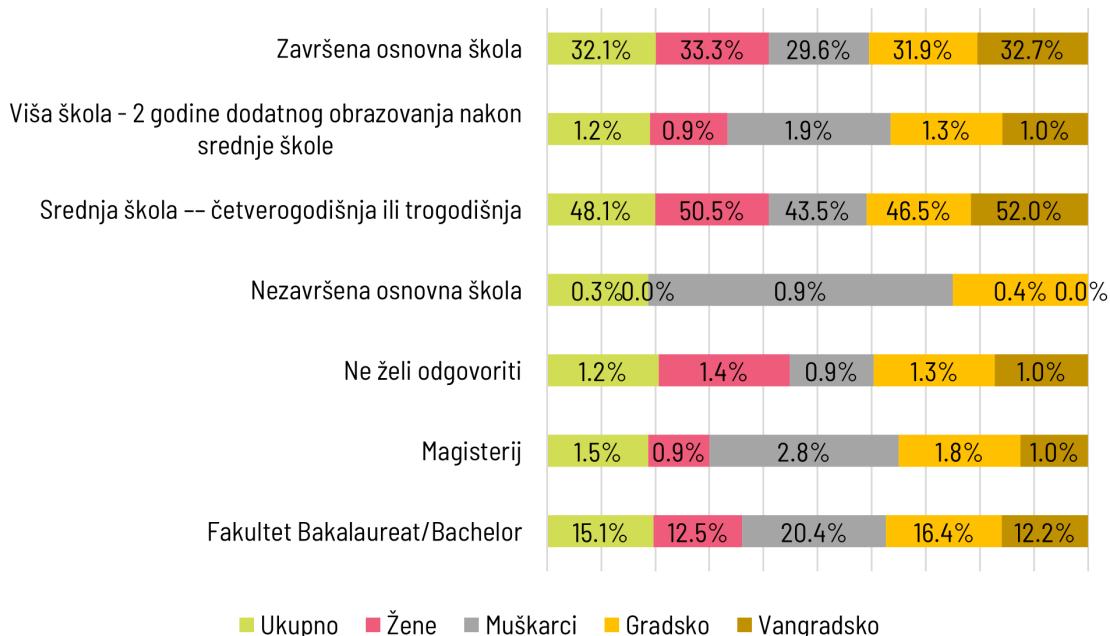
Skoro polovina mladih u Bihaću ima završen neki vid srednjoškolskog obrazovanja (četverogodišnje ili trogodišnje srednje obrazovanje).

Mladih koji imaju završeno više ili visoko obrazovanje (viša škola, bakalaureat, master i doktorat) ima ukupno 18,1%. Najveći udio u ovom postotku svakako su mladi s nivoom bakalaureata/bachelora, odnosno 15,1% njih. Muškarci češće imaju završeno fakultetsko obrazovanje u odnosu na žene.

Kada govorimo o mladima koji imaju osnovno obrazovanje, njih prema analizi ima 32,1%. Međutim, važno je imati u vidu da u ovu kategoriju spadaju i mladi koji su još uviјek u procesu srednjoškolskog obrazovanja, a ne samo mladi koji imaju završenu isključivo osnovnu školu. Pitanje na koje su mladi odgovarali odnosilo se na to da navedu najviši pohađani i kompletirani nivo obrazovanja, te su mladi koji pohađaju srednje škole navodili da su kompletirali osnovno obrazovanje.

Grafik 5. Posljednji završeni stepen obrazovanja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Za početak, recite koji je NAJVIŠI STEPEN OBRAZOVANJA KOJI STE ZAVRŠILI?

Stipendije

Grad Bihać dodjeljuje stipendije redovnim studentima koji imaju prebivalište u ovoj lokalnoj zajednici. Konkursom¹⁵ za akademsku 2022/2023. godinu predviđena je podjela 50 stipendija, a mjeseci iznos stipendije je 200 KM. Stipendije se dodjeljuju za 10 mjeseci. Ukupni iznos sredstava planiran za stipendiranje studenata u ovoj akademskoj godini iznosio je 100.000 KM.¹⁶ Konkursom su podržana deficitarna, ali i ostala zanimanja.

Ne postoje podaci da se stipendije dodjeljuju osnovcima i srednjoškolcima s područja ove lokalne zajednice.

Potvrdu ove informacije dobili smo od mladih na fokusnoj grupi, gdje su oni jasno naveli da lokalna zajednica nema program stipendiranja učenika, samo studenata.

Ne postoji. To većinom finansiraju fondacije.

(Žensko, Bihać)

U dokumentu Okvirnog budžeta¹⁷ za period 2024. g. – 2026. g. nisu vidljiva jasna izdvajanja za stipendiranje učenika ili studenata. Treba imati u vidu da je ovo okvirni dokument koji ne sadrži svu budžetsku analitiku kao i godišnji budžeti.

U akademskoj 2021/2022. g. Grad Bihać je dodijelio 26 stipendija studentima, pri čemu je mjeseci iznos stipendije bio 200 KM, a dodjeljivana je u periodu od 10 mjeseci.

Valja napomenuti da ovaj podatak nije vidljiv u Izvještaju¹⁸ o izvršenju Budžeta Grada Bihaća za period 1. 1. 2022. – 31. 12. 2022. g.

Od mladih koji su anketirani u sklopu istraživanja, njih 8% je kazalo da prima stipendiju od Grada. Ovaj podatak treba uzeti s rezervom jer podaci nisu u skladu s budžetskim izdvajanjima. Drugi razlog zbog kojeg ovaj podatak nije precizan jeste taj da su na terenu anketirani mlađi ljudi koji su tvrdili da imaju prebivalište na području grada Bihaća. Međutim, to ne znači da je ta izjava o prebivalištu tačna i moguće je da se neko izjasnio da ima prebivalište na području Bihaća, iako studira u Bihaću a dolazi iz druge lokalne zajednice. Drugi dio problema jeste taj da dijelu mladih nije jasno da li imaju stipendiju od kantona ili lokalne zajednice.

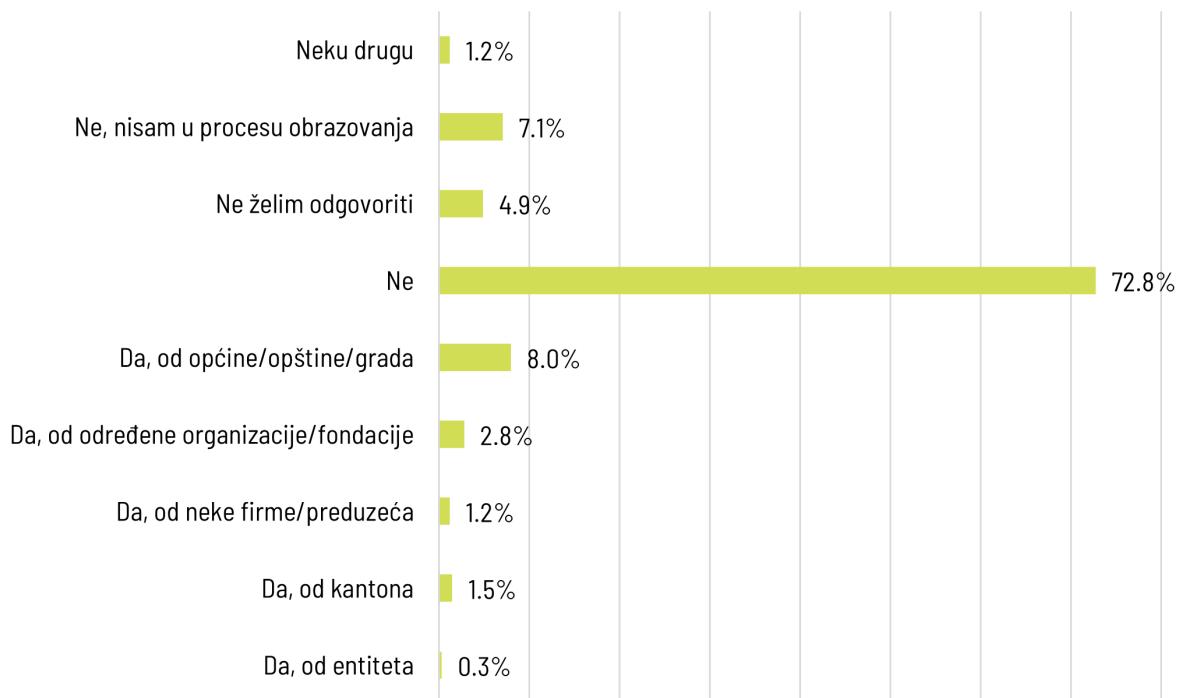
Nikakvu stipendiju ne prima 72,8% ispitanika, dok je 7,1% njih izjavilo da ne prima stipendiju jer nije u procesu obrazovanja.

¹⁵ Grad Bihać: Konkurs za dodjelu stipendija u akademskoj 2022/2023. godini (<https://www.bihac.org/clanak/konkurs-za-dodjelu-stipendija-u-akademskoj-2022-2023-godini/678>).

¹⁶ Grad Bihać: Budžet za 2023. g. (<https://www.bihac.org/files/media/63a9b30847640.pdf>).

¹⁷ Grad Bihać: Okvirni budžet Grada Bihaća za period 2024. g. – 2026. g. (<https://www.bihac.org/files/media/646c7efc27b71.pdf>).

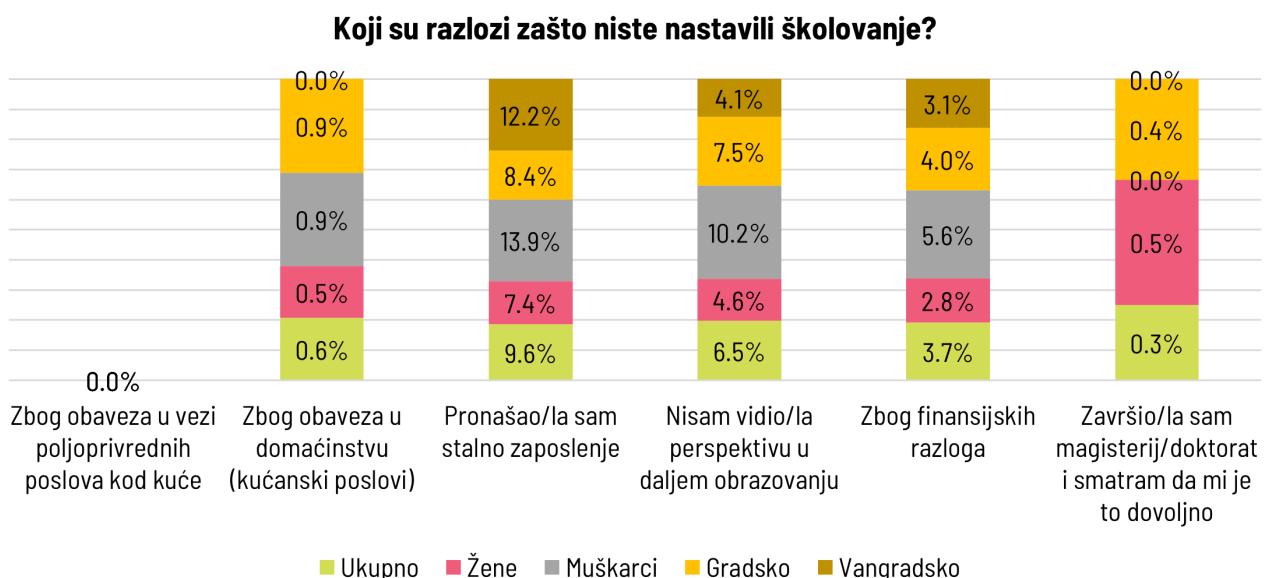
¹⁸ Grad Bihać: Izvještaj o izvršenju Budžeta Grada Bihaća za period 1. 1. 2022. – 31. 12. 2022. g. (<https://www.bihac.org/files/media/64f95a26660ab.pdf>).

Grafik 6. Stipendiranje mladih / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT**Primate li stipendiju od koga?****Razlog prestanka daljnog školovanja**

Nakon posljednjeg završenog stepena obrazovanja 24,1% mladih Bihaća izjavilo je da nisu upisali još neku višu školu ili studij, dok spolna struktura pokazuje da je nešto više žena koje ne nastavljaju obrazovanje (56,4%) u odnosu na muškarce (43,6%). Mladi iz gradskih sredina češće ne nastavljaju obrazovanje nakon kompletiranja jednog stepena obrazovanja.

Kada se govori o razlozima zbog kojih mladi ne nastavljaju daljnje obrazovanje, treba istaći finansijske probleme kao glavni razlog za 3,7% ispitanih mladih u Bihaću. Pored toga, 9,6% mladih nije nastavilo obrazovanje jer su pronašli stalno zaposlenje, a da nisu vidjeli perspektivu u dalnjem obrazovanju odgovorilo je 6,5% ispitanika. Nije bilo ispitanika koji nisu nastavili daljnje obrazovanje zbog poljoprivrednih poslova kod kuće.

Muškarci znatno češće od žena navode da nisu nastavili daljnje obrazovanje zbog pronalaska stalnog zaposlenja. Slična situacija je i kod ocjene da nisu vidjeli perspektivu u dalnjem obrazovanju.

Grafik 7. Razlozi zbog kojih mladi nisu nastavili školovanje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

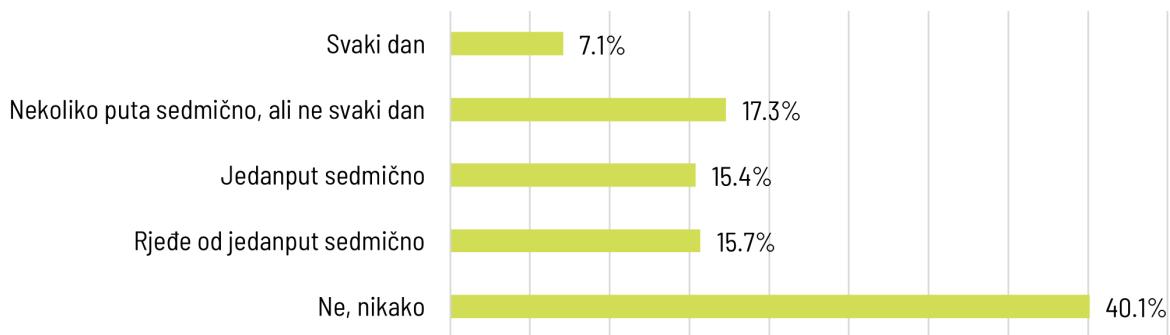
Praktična nastava

Praktična nastava predstavlja vrlo važan dio procesa obrazovanja učenika za bilo koje zanimanje, kako bi učenici teoretski dio koji uče tokom školovanja mogli primijeniti kasnije u radu.

Prema rezultatima anketiranja, 40,1% mladih nije nikako imalo praktičnu nastavu tokom redovnog školovanja, dok ju je rjeđe od jednom sedmično imalo njih 15,7%. Jednom sedmično praksi je imalo 15,4% mladih, a nekoliko puta sedmično praktičnu nastavu je pohađalo njih 17,3 %. Svaki dan praktičnu nastavu imalo je 7,1% ispitanih.

Grafik 8. Praktična nastava / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li ste i koliko često u okviru redovnog obrazovanja pohađali praktičnu nastavu?

Tokom razgovora s mladima u fokusnoj grupi nastojali smo detaljnije razumjeti problem nedostatka prakse i stavove mladih o kvalitetu obrazovanja koje su pohađali. Mladi smatraju da praksa u obrazovnom procesu

treba biti redovnija, povezanja s poslovima za koje se mlađi školuju, osmišljena na način da povezuje kompanije koje posluju u određenim branšama i obrazovne ustanove.

Mi smo imali jednu ideju koja može možda pomoći pri izradi ove strategije. Na svakom fakultetu postoje vježbe i predavanja. Mi smo dali prijedlog i upravi fakulteta da jedan dio vježbi ide praktično i da se naprave određeni sporazumi i memorandumi s određenim institucijama i da to bude obavezno da studenti obavljaju vježbe u sklopu određenih institucija, što svakako smatram da je to mnogo bolje. Mi na predavanjima naučimo nešto, a možemo nešto i dobiti na vježbama, umjesto samo da se bavimo pravom sa teorijskog aspekta. Ovo bi moglo da zaživi i na drugim fakultetima jer mislim da je situacija dosta slična i da jednostavno studenti jedan dio vježbi prisustvuju na fakultetu, a da ostatak ide kroz praktični dio u institucijama.

(Žensko, Bihać)

Samo mala digresija jer sam ja studentica tehničkog fakulteta. Nama je potrebno da radimo u programima, ali je nama potrebno i da radimo ručno, u slučaju da nemamo struje i slično. Problem s kojim se mi susrećemo je da profesori nemaju razumijevanja za neformalno obrazovanje. Ja sam konkretno imala situaciju početkom semestra gdje sam bila na seminaru, vratila se, i profesor me je napao uz riječi „to je nebitno, ti se fokusiraj na fakultet“. Nikog ne zanima koliko se mi pored fakulteta obrazujemo, razvijamo i šta ustvari donosimo. Voljela bih više razumijevanja za neformalno obrazovanje, imamo praksu u određenoj mjeri, za razliku od pravnog fakulteta, ali je ta praksa više „stani i gledaj šta mi radimo“. Radimo prakse u firmama koje su razvijene i malo je onih koji će dopustiti studentu treće godine i dati mu priliku da nešto radi ozbiljnije. Na fakultetu i imamo neke prilike, s tim da, prema mom mišljenju, većina profesora nije dovoljno kvalificirana.

(Žensko, Bihać)

Adekvatnost obrazovanja

Mlade smo pitali u kojoj mjeri je obrazovanje koje su stekli tokom redovnog školovanja bilo adekvatno za zaposlenje ili nastavak školovanja na višem nivou. Naravno, domen obrazovanja nije u direktnoj nadležnosti lokalne vlasti, ali lokalna zajednica može na različite načine utjecati na kvalitet obrazovanja i širinu ponude obrazovnih programa.

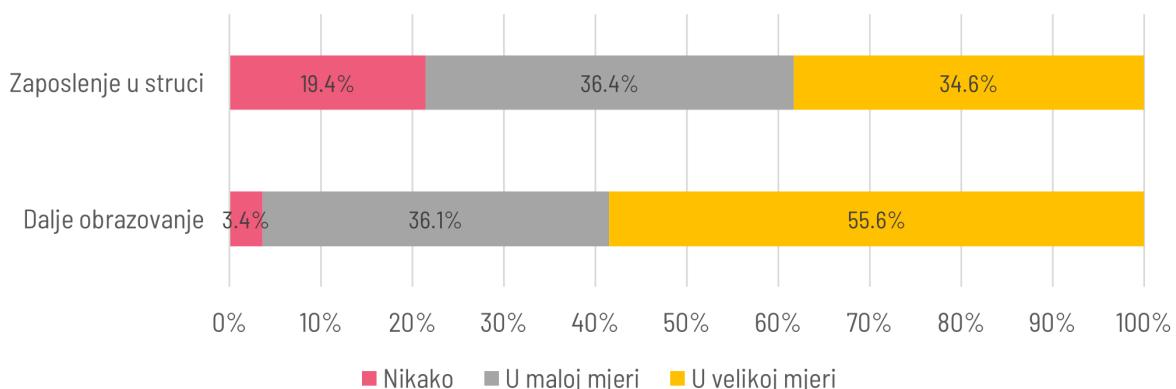
Kada govorimo o mladima Bihaća, 55,6% mladih smatra da im znanje stečeno tokom formalnog obrazovanja u velikoj mjeri pomaže za nastavak školovanja, dok 36,1% njih kaže da im pomaže u maloj mjeri. Da im znanje stečeno tokom školovanja nikako nije koristilo za nastavak obrazovanja ističe 3,4% ispitanih. Ovi podaci ukazuju na to da mlađi u Bihaću prilično pozitivno percipiraju obrazovanje koje su stekli tokom redovnog školovanja i njegovu funkcionalnost u slučaju nastavka obrazovanja.

U ranijim istraživanjima koja je proveo Institut vidi se npr. da se u Konjicu¹⁹ 34,7% mladih izjasnilo da im je znanje stečeno tokom školovanja pomoglo za nastavak obrazovanja u velikoj mjeri, dok je 43,4% njih kazalo da im je ono pomoglo u maloj mjeri. U Sanskom Mostu²⁰ 43,4% mladih smatra da im je znanje tokom školovanja pomoglo u velikoj mjeri, a da im je pomoglo u maloj mjeri ističe 37,5% mladih.

Kada se govori o zaposlenju, 34,6% mladih reklo je da im je prethodno stečeno znanje pomoglo u velikoj mjeri da se zaposle u struci, a 36,4% istaklo je da im je pomoglo, ali u maloj mjeri. Nikakvu korist od znanja stečenog tokom obrazovanja za zaposlenje u struci kazalo je da nema 19,4% ispitanih. Formalno stečeno obrazovanje je lošije ocijenjeno kada je u pitanju njegova funkcionalnost prilikom zaposlenja u odnosu na funkcionalnost obrazovanja kada se nastavlja školovanje.

Grafik 9. Adekvatnost obrazovanja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U kojoj mjeri Vam obrazovanje koje ste završili ili trenutno pohađate pruža znanja i vještine potrebne za:

Mladi Bihaća smatraju da se mnoge stvari moraju izmijeniti u polju formalnog obrazovanja kako bi ono bilo kvalitetnije i pružalo adekvatno znanje, te kako bi imali bolje šanse za nastavak školovanja ili pronalaska zaposlenja.

Kao jedan od najvećih nedostataka 36,1% mladih istaklo je manjak prakse u nastavi, dok 24% ispitanih mladih smatra da su problem preopširni nastavni planovi i programi.

Zanimljivo je da je kao treći problem detektiran manjak prilika za stipendije i kreditiranje, s posebnim akcentom na visoko obrazovanje (11%).

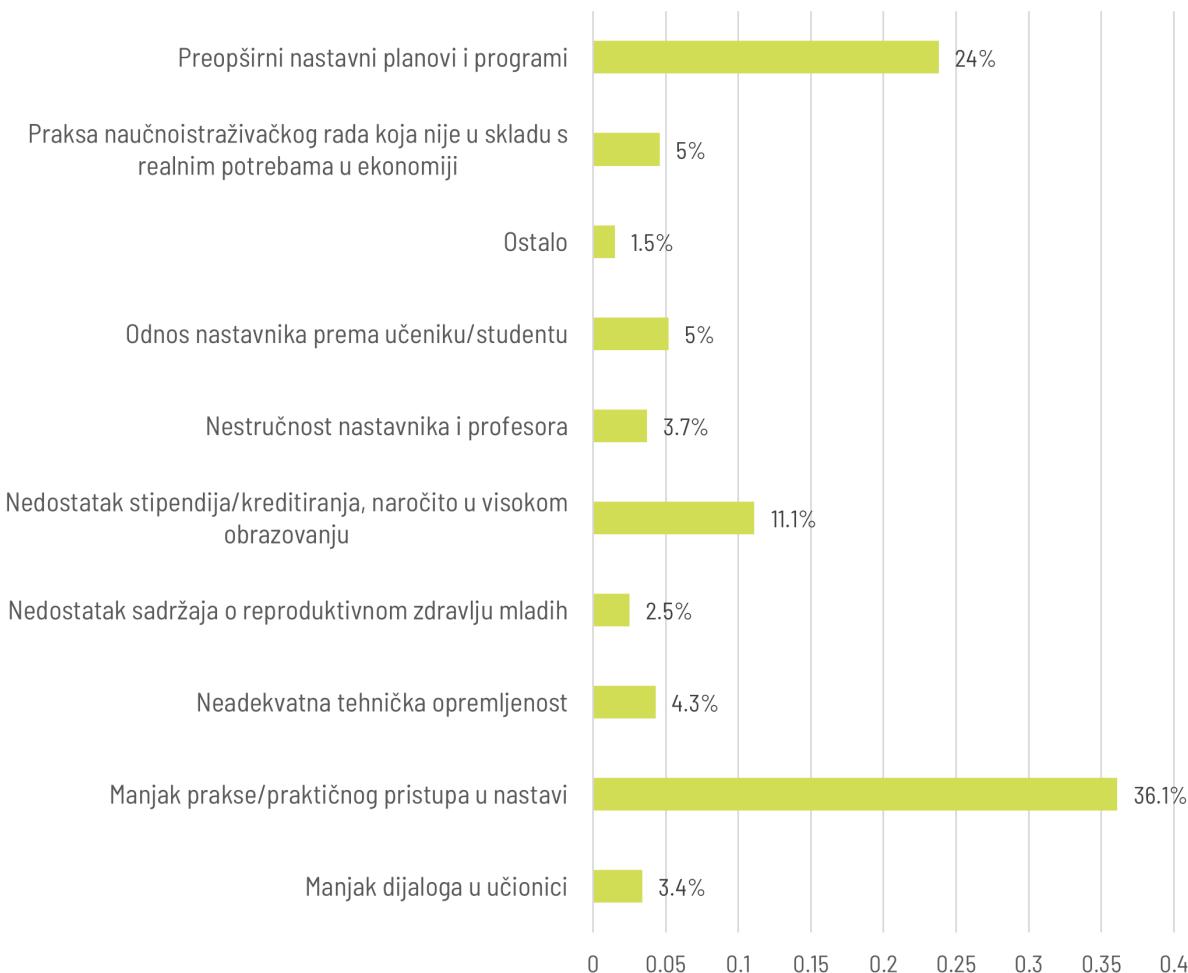
Ostale detektirane probleme prepoznao je po nekoliko procenata mladih. Ne znači da ti problemi nisu značajni, nego samo da su tri navedena prepoznata problema dominantna u odnosu na ostale.

¹⁹ Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Konjica (<https://mladi.org/storage/2022/12/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf>).

²⁰ Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most (<https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>).

Grafik 10. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Šta je od ponuđenog neophodno izmijeniti na polju formalnog obrazovanja?

U fokusnoj grupi mladi vrlo jasno verbaliziraju probleme koji se tiču neadekvatnih nastavnih planova i programa te manjak prakse, koji ih čini manje konkurentnima kada izađu na tržište rada.

Ja sam završila osnovnu i srednju školu u Bihaću i trenutno sam studentica pravnog fakulteta u Bihaću. Prvo mislim da se treba raditi po drugačijem nastavnom planu i programu, jer smatram da učenici rade po nekim zastarjelim planovima i programima i da uče iz nekih literatura i knjiga koje se danas ne koriste, pogotovo u srednjoj školi i fakultetu, gdje osobe treba da grade karijeru i da budu ukorak s vremenom. Tako da je potrebno da se plan i program prilagode vremenu u kojem živimo, a ne da učimo iz neke knjige koja je stara 30-40 godina i nešto što se uopće više ne primjenjuje. Dalje smatram da mladi mogu imati puno bolje uvjete za rad i razvoj u nekom neformalnom sektoru i da im škole to trebaju omogućiti i pružiti, a ne da im budu neka prepreka koja će ih sputavati u tome. Znam studente na tehničkom fakultetu koji trebaju da rade na nekim programima, a oni i dalje crtaju ručno. To jeste taj prvi korak prema svemu, ali nemaju tog dijela

koji će im trebati u karijeri. Ja mogu govoriti iz perspektivne studenta, ja kao buduća pravnica na neke vlastite inicijative i uz neke projekte mogu doći do toga da prisustvujem nekom ročištu, da posjetim Sud BiH, Tužilaštvo, dok u nastavnom planu i programu to ne стоји, što smatram da je sramotno da se nakon četiri godine ne posjete neke institucije i vidi kako funkcionišu.

(Žensko, Bihać)

Grad Bihać ne nagrađuje najbolje srednjoškolce, što lično smatram velikim propustom. Smatram da osobe koje se četiri godine trude da osvoje titulu najboljeg učenika tog razreda zasluzuju tu nagradu bez obzira da li je ona u novčanom smislu ili nekom drugom, nebitno, u mogućnostima Grada. Također smatram da Grad treba preuzeti takve učenike i stipendirati ih u njihovom dalnjem školovanju. Ja mislim da to nisu pretjerano velika sredstva za Grad Bihać i mislim da ih Grad može iznijeti. Ja znam slučaj u drugom gradu gdje je jedna firma koja se bavi proizvodnjom na CNC mašinama nudila gradskim vlastima da oni stipendiraju učenike kako bi ih spremili za taj posao, s obzirom nato da je taj kadar kod nas izuzetno veliki problem. Međutim, zakon ne samo da ne dozvoljava trenutno takve stvari, nego ih i ne prepoznaje. Znači privatno se nešto može dogovoriti, ali zakonska mogućnost ne postoji. Naša privreda trpi zbog toga jer naše obrazovanje nije prilagođeno ni privredi ni bilo čemu. Mi jednostavno „štancamo“ generaciju za generacijom koju ne možemo uposliti.

(Muško, Bihać)

Završio sam elektrotehničku školu. Sad u toj školi praksa predstavlja 90% znanja, međutim tu se praksa sastoji od programiranja, rada na računarima i to je jedan dio praktične nastave. Sada, mislim da bi se praktična nastava trebala odvijati u određenim kompanijama koje se bave tim zanimanjima. Evo naprimjer firma za servis računara. Ja kada sam konkurirao za takvu jednu firmu poslije školovanja, oni su meni tražili iskustvo. Ja kada sam izašao iz srednje škole, ja nisam imao nikakvog iskustva u praktičnoj nastavi. Da sam išao na praktičnu nastavu u takve firme tokom školovanja, imao bih veće šanse da se zaposlim i veće znanje, naravno. Mislim da praktičnu nastavu treba poticati i u srednjim školama i na fakultetima jer je praksa 50% znanja.

(Muško, Bihać)

Također, mladi su prepoznali i probleme koje obrazovni proces ima kada je u pitanju inkvizija osoba s poteškoćama u redovne obrazovne procese.

Ono što treba da se uradi kada se govori o inkviziji jeste da to zaista bude inkvizija u onom pravom smislu, a ne samo inkvizija na papiru i da bi se dobili neki novci od projekata ili organizacija. Kada govorimo o inkviziji, onda govorimo o osobama koje su kvalificirane za rad s osobama sa smetnjama, a ne osobama koje trenutno sada imaju dvije sedmice obuke rada s osobama s invaliditetom. U srednjoj školi je meni asistentica bila samo jedna osoba koja meni nije odgovarala, jer to je bila osoba koja nije uživala u tom poslu i to se jako vidjelo, bez obzira koliko ona profesionalna bila u svom poslu. Odnos koji je trebao da bude kvalitetan nije postojao.

(Žensko, Bihać)

Neformalno obrazovanje

U Bihaću 47,5% mladih nije pohađalo neki kurs ili edukaciju koji nisu u sklopu redovnog obrazovanja, dok je 44,4% ispitanih išlo na neku dodatnu edukaciju. Ako se uzme u obzir mjesto prebivališta, 50,9% mladih iz gradskih sredina je pohađalo neki vid neformalnog obrazovanja, dok je 29,6% mladih iz vangradskih sredina izjavilo da je pohađalo neki oblik neformalnog obrazovanja. Ovaj podatak u određenoj mjeri ukazuje na manju dostupnost neformalnog obrazovanja među mladima u vangradskim sredinama. Na ovakav zaključak ukazuje distribucija odgovora mladih o interesu za pohađanjem neformalnog obrazovanja u budućnosti, gdje nije vidljiva ovako jasna razlika među mladima iz gradskih i vangradskih sredina.

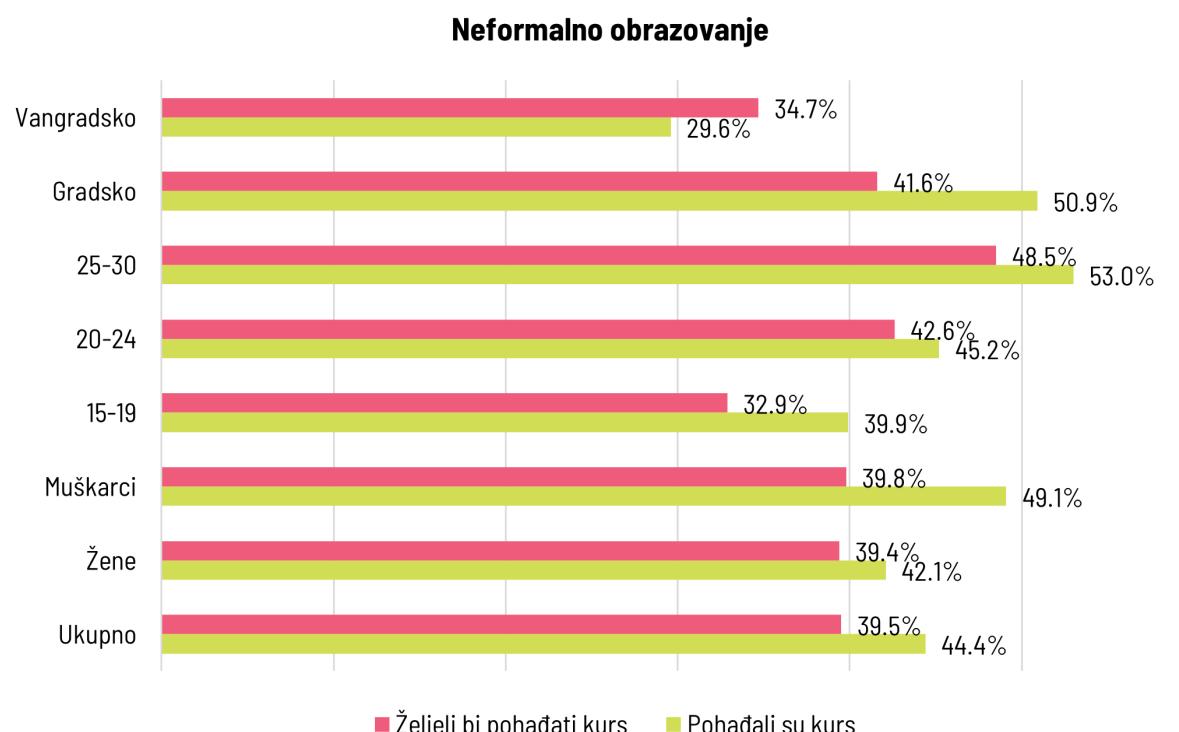
Dobna grupa mladih koja najčešće pohađa oblike neformalnog obrazovanja su mladih u dobi od 25 do 30 godina starosti, gdje je 53% mladih u ovoj dobnoj grupi pohađalo neki vid neformalnog obrazovanja. Nakon toga slijede mladi u dobi od 20 do 24 godine starosti (45,2%), te mladi u dobi od 15 do 19 godina (39,9%).

Mladi koji su pohađali kurseve/edukacije najviše su učili strane jezike, od toga najčešće engleski i njemački, te se usavršavali u polju poznavanja IT vještina (programiranje).

Na pitanje da li bi željeli pohađati neki kurs u budućnosti, 39,5% mladih je odgovorilo pozitivno. Nisu uočene druge demografske razlike među mladima kada je u pitanju interes za pohađanjem neformalnog obrazovanja u budućnosti.

Bitan podatak je da mladi u dobi od 25 do 30 godina starosti imaju najveći interes za pohađanjem neformalnog obrazovanja u budućnosti.

Grafik 11. Pohađanje kurseva / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Od ispitanih koji bi rado pohađali neki kurs, kao preferencijalne odgovore navode iste one koje su naveli kod neformalnih edukacija koje su prošli, a to su učenje engleskog i njemačkog jezika te stjecanje IT vještina.

Ako pogledamo druge slične lokalne zajednice u kojima je Institut za razvoj mladih KULT radio istraživanje položaja i potreba mladih, može se primjetiti da u Konjicu²¹ ima manji postotak mladih koji su pohađali neki kurs ili dodatnu edukaciju (40,1%). Prema rezultatima istraživanja, u Sanskom Mostu²² je 24,8% mladih išlo na neki kurs.

Na fokusnoj grupi mladi su prepoznali određene nedostatke u ponudi neformalnog obrazovanja koje se njima nudi u Bihaću.

Ja sam naslonjen na tu IT stranu, jer radim na televiziji. Za IT postoji neformalno obrazovanje, ali to nije u mjeri u kojoj bih ja htio. To su sve poprilično startni nivoi, osnovno, gdje je to ok, pohvata se sve to, i šta sad? Može se sam, naravno, ali je potrebno puno više vremena da se vidi neki napredak, da dođeš do tog nivoa gdje bi sutra bio samostalan. Tako da za ove druge branše ne znam, ali za IT je skromno.

(Muško, Bihać)

21 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Konjica (<https://mladi.org/storage/2022/12/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf>).

22 Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most (<https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>).

ZAPOŠLJAVANJE I SAMOZAPOŠLJAVANJE MLADIH

Statistički podaci koji pokazuju procentualno ili brojčano stanje na tržištu rada trebaju biti uzeti s rezervom. Više faktora određuje radni status jedne osobe. S druge strane, teško je utvrditi radni status određenog dijela populacije koji može biti nezaposlen, a istovremeno neregistriran na birou za zapošljavanje. Javne službe se uglavnom vode brojevima osoba koje su prijavljene na biro za zapošljavanje i koje ulaze u evidenciju nezaposlenih osoba. Također, osobe su dužne da periodično javljaju da se njihov status nije promijenio jer, ako se ne prijave, bivaju brisane iz evidencije. Važno je navesti i „rad na crno“, gdje osoba jeste prijavljena na biro, ali obavlja poslove za koje je plaćena.

Međunarodna organizacija rada (MOR/ILO) nalaže da se prilikom definiranja nezaposlenosti u obzir uzimaju tri kriterija, odnosno:

- da su osobe starije od dobne granice određene za mjerjenje ekonomski aktivnog stanovništva koje su tokom mjernog perioda bile bez posla;
- da su osobe tokom navedenog perioda u svakom momentu bile na raspolaganju za posao i
- da su osobe aktivno tražile posao.

Iako ova definicija nastoji obuhvatiti širi aspekt, ipak izostavlja veliki broj osoba koje su u mogućnosti da rade, ali ne traže posao jer misle da ga ne mogu naći. Takve osobe nisu obuhvaćene ovom definicijom. Uzme li se u obzir navedeni okvir, nameće se zaključak da je broj nezaposlenih mladih moguće svesti isključivo na procjenu, a ne na tačan podatak.

Kada je u pitanju politika zapošljavanja, manje nadležnosti se nalazi u okviru djelovanja lokalnih zajednica. Ipak, saradnja lokalne zajednice i viših nivoa vlasti može dovesti do unapređenja i poboljšanja situacije na tržištu rada.

Broj zaposlenih osoba u općoj populaciji u Unsko-sanskom kantonu²³ je na dan 31. 12. 2022. godine iznosio 38.353 i taj broj je manji u odnosu na prosječni broj zaposlenih za prethodne tri godine (2021., 2020. i 2019. godinu).

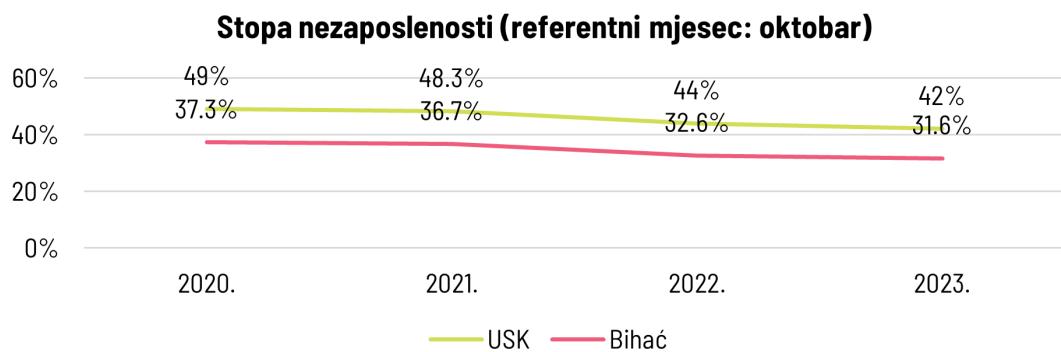
Posmatrano samo za Bihać, tokom 2022. godine primjetan je nešto veći broj zaposlenih osoba u prethodne dvije godine (2021. i 2020.). Zaposlenost je porasla za otprilike 0,54% u 2022. godini u odnosu na 2021. g., te za otprilike 1,2% u odnosu na 2020. godinu. Međutim, zaposlenost se smanjila za otprilike 2,1% u odnosu na 2019. godinu.

²³ Federalni zavod za statistiku [online]. Unsko-sanski kanton u brojkama (2023). Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/07/Unsko-sanski-kanton-u-brojkama.pdf> [pristupljeno: 7. 12. 2023].

Tabela 6. Pregled stanja zaposlenosti u USK Izvor: Federalni zavod za statistiku²⁴

Lokalna zajednica	2019.	2020.	2021.	2022.
Grad Bosanska Krupa	3.378	3.300	3.503	3.596
Bosanski Petrovac	1.319	1.276	1.372	1.443
Bužim	1.449	1.457	1.492	1.580
Grad Bihać	13.806	13.354	13.440	13.512
Grad Cazin	7.151	7.052	7.147	7.299
Ključ	1.586	1.480	1.534	1.513
Sanski Most	4.448	4.239	4.256	4.414
Velika Kladuša	5.083	4.927	4.968	4.996
UKUPNO	38.220	37.085	37.712	38.353

Stopa nezaposlenosti u Unsko-sanskom kantonu i gradu Bihaću pokazuje pozitivan trend smanjenja od 2020. do 2023. godine. U Unsko-sanskom kantonu stopa se smanjila sa 49% u 2020. na prognoziranih 42% u 2023. g., dok je u Bihaću opala s 37,3% na 31,6%. Ovaj trend ukazuje na poboljšanje situacije na tržištu rada, zahtijevajući daljnje napore u podršci ekonomskom rastu.

Grafik 12. Stopa nezaposlenosti u USK i Bihaću u periodu od 4 godine/ Izvor: JU Služba za zapošljavanje USK Bihać²⁵

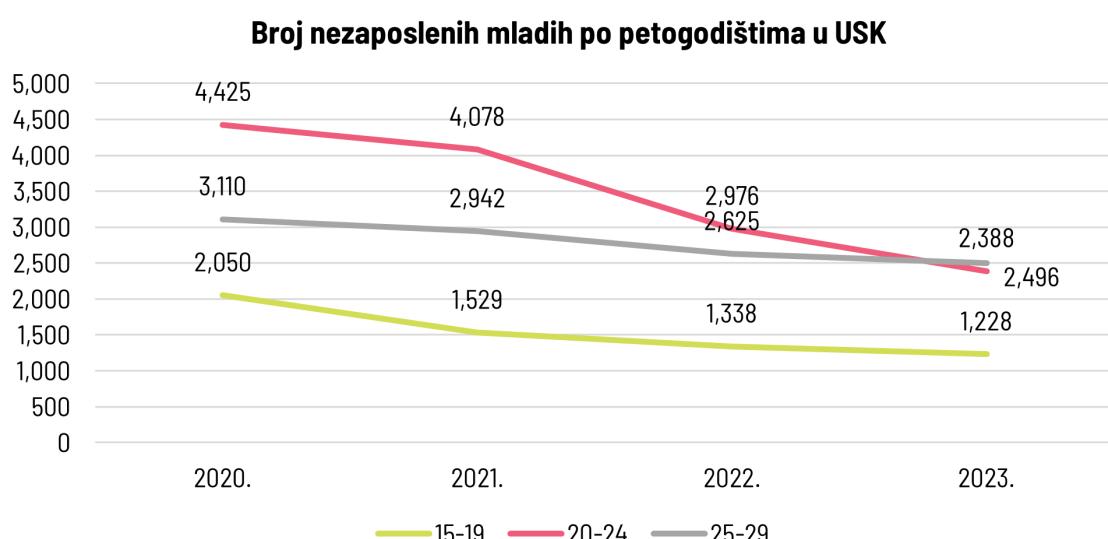
24 Federalni zavod za statistiku. Kantoni u brojkama: Unsko-sanski kanton u brojkama (2023). Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/07/Unsko-sanski-kanton-u-brojkama.pdf> [pristupljeno: 7. 12. 2023].

25 JU Služba za zapošljavanje USK Bihać. Statistički bilten (2020-2023). Dostupno na: <https://www.usk-szz.ba/st/> [pristupljeno: 7. 12. 2023].

Broj nezaposlenih mladih u Unsko-sanskom kantonu pokazuje smanjenje od 2020. do 2023. godine. U dobi od 15 do 19 godina broj se smanjio s 2.050 u 2020. na 1.228 u 2023. U kategoriji 20-24 godine opao je s 4.425 na 2.388, dok se u dobi od 25 do 29 godina smanjio s 3.110 na 2.496. Ovi podaci ukazuju na tendenciju smanjenja nezaposlenosti među mladima, što može ukazivati na povoljniju situaciju na tržištu rada u Unsko-sanskom kantonu.

Kada govorimo o stopama pada nezaposlenosti u 2023. godini (posmatrani period: oktobar), u odnosu na oktobar 2022. godine, uočili smo pad stope nezaposlenih mladih u dobi od 15 do 19 godina u iznosu od 8,2%. Najveći pad stope nezaposlenosti uočen je kod mlađih u dobi od 20 do 24 godine i ta stopa iznosi 19,7%. Ako posmatramo trenutne brojke nezaposlenih mladih u 2023. godini, te ih uporedimo s brojevima nezaposlenih mladih u 2020. godini, možemo uočiti trend gdje je došlo do pada stope nezaposlenosti mlađih u dobi od 20 do 24 godine u iznosu od 46,1%, dok pad stope nezaposlenosti kod mlađih od 25 do 30 godina iznosi 19,7%.

Grafik 13. Broj nezaposlenih mladih u USK / Izvor: JU Služba za zapošljavanje USK Bihać²⁶

Tržište rada

Analizom odgovora primijećen je zabrinjavajući podatak da četvrtina zaposlenih mlađih (25,7%) nema potpisani ugovor s poslodavcem. Fenomen "rada na crno" među mlađima u gradu Bihaću zahtijeva posebnu pažnju i pristup kako bi se riješio. Važno je istaknuti da je "rad na crno" posebno izražen među mlađima u dobi od 15 do 19 godina (21,7%), dok taj postotak kod mlađih u dobi od 25 do 30 godina iznosi 4,5%. Ovi podaci ukazuju na potrebu edukacije mlađih o njihovim pravima kako bi se smanjila učestalost ovog problema među mlađima.

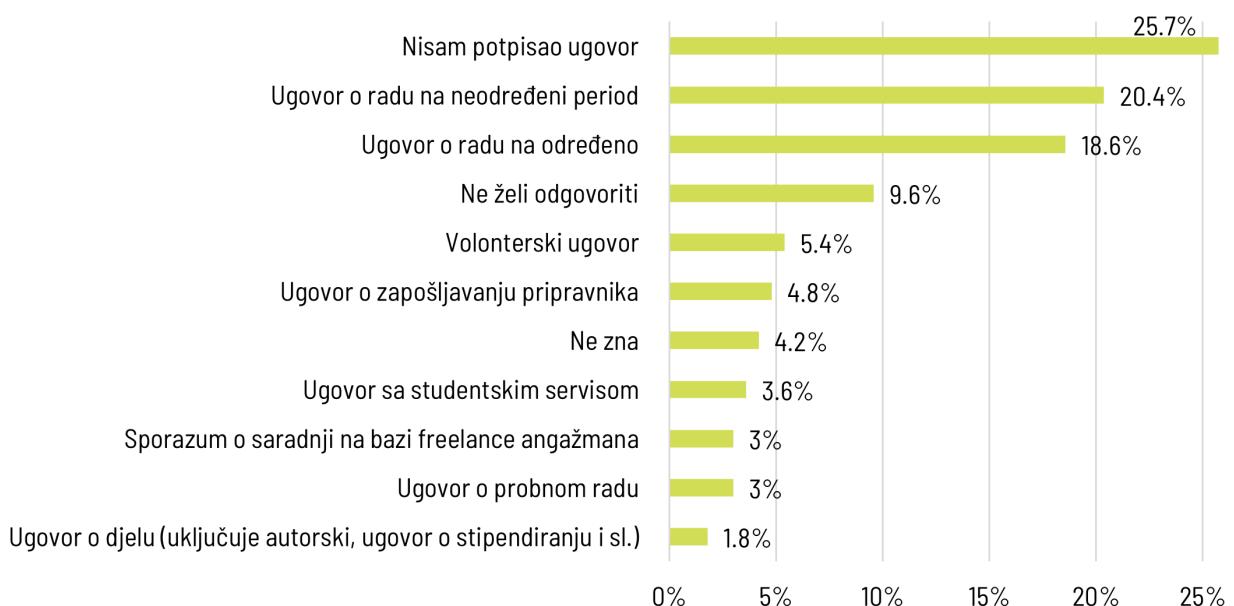
Među preostalim zaposlenim mlađima najčešći oblik ugovora je ugovor o radu na neodređeni period (20,4%), slijedi ugovor o radu na određeni period (18,6%). Također, valja napomenuti da 5,4% mlađih ima potpisani

²⁶ JU Služba za zapošljavanje USK Bihać. Statistički bilten (2020-2023). Dostupno na: <https://www.usk-szz.ba/st/> [pristupljeno: 7.12.2023].

volonterski ugovor, dok 4,8% zaposlenih mladih ima potpisani pripravnički ugovor. Ovi podaci ukazuju na raznolikost ugovornih oblika među mladima u Bihaću, ali i na potrebu za jačanjem radničkih prava i pravne sigurnosti zaposlenih mladih.

Grafik 14. Vrsta ugovora kod zaposlenih mladih / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na Vašem glavnom poslu, koju vrstu ugovora ste potpisali sa poslodavcem?

Kada je u pitanju redovnost plata i isplate, 59% ispitanih mladih se izjasnilo da platu prima redovno i bez zakašnjenja, dok se 10,8% mladih izjasnilo da platu prima neredovno (zakašnjenje do mjesec dana) ili veoma neuredno i neredovno (na platu čekaju mjesec dana ili više). Bitno je istaći da 12% mladih radi bez primanja (ne primaju platu za posao koji rade).

Tokom razgovora na fokusnoj grupi mladi su svjesni da tržište rada nudi ponudu poslova, ali i da ta ponuda poslova nužno ne mora da odgovara stručnoj spremi mladih ili njihovim preferencijama. Također, svjesni su ograničenosti sredine kakva je Bihać i da za veći napredak u određenoj struci trebaju iskoracići izvan svoje sredine (pritom im je najbliža Evropska unija).

Moje mišljenje je da je trenutno mala nezaposlenost među mladima Bihaća, ali to sad nije zahvaljujući nekim politikama ili nekim pozitivnim stvarima već činjenici da smo mi blizu granice EU i da su mogućnosti jako velike, samim time i ljudi odlaze, nažalost. Odlaze čak i familije gdje članovi imaju stabilan posao, a ne samo mladi, mada je to fokus. Mislim da danas u Bihaću najveći problem predstavlja neki vid ograničenosti. Ti možeš doći na jedan nivo, možeš se razvijati do nekog nivoa i ne možeš dalje. Da bi prešao taj nivo, ti moraš nažalost preći evropsku granicu. Naše tržište rada i obrazovanje bi trebali biti povezani, ali oni uopće ne sarađuju i samim tim mi proizvodimo kadar koji mi nismo trenutno u mogućnosti da uposlimo, i onda taj kadar mora da se preškoluje u drugu branšu koja je manje popularna njima i manje zanimljiva.

Puno mojih kolega je završilo pravni fakultet, pa su onda polagali svašta nešto drugo, naprimjer srednju medicinsku struku vanredno kako bi mogli otići vani.

(Muško, Bihać)

Ovdje ne radi samo onaj ko neće da radi, barem je tako u mom okruženju, a imam širok krug prijatelja i poznanika, gdje svi uglavnom rade. Oni koji ne rade već uče njemački jezik, spremaju se za neko evropsko tržište ili su jednostavno ljenčuge, da budem tako prost. Nije da nema posla, istina je da to možda nisu atraktivni poslovi, onako kako smo mi sebi možda zamislili na početku karijere, gdje smo vjerovali da ćemo svi raditi te neke poslove iz snove, međutim ovo što je spomenuta prekvalifikacija... Teško je doći do prekvalifikacije, mislim da je dosta duži put, mislim da je uz sve obaveze koje imaju mladi ljudi, opet treba završiti neku vanrednu školu, gdje nema razumijevanja kod poslodavaca da oni to stimuliraju.

(Muško, Bihać)

Moja kolegica ima 33 godine i ima dva master studija završena. I njoj je trebalo jako puno vremena da nađe posao u struci, i onda je morala da ide u Sanski Most jer joj se tu pružila prilika. Mislim da je previše pojednostavljeni reći da su ljudi ljenčuge, jer mislim da je razumljivo ako imaš završena dva master studija, da ne želiš da radiš u kafiću ili pekari. Mislim da se neće svi složiti, ali mislim da je ok i sasvim razumno imati neke standarde. Ona je završila pravni fakultet i ima magisterij iz sociologije između ostalog i sad radi u struci u Sanskom Mostu. Samo sam htjela da dam primjer da ne mogu baš svi naći posao u Bihaću, mada se slažem da većina mladih radi u Bihaću. Kakve poslove rade, to je već druga tema.

(Žensko, Bihać)

Usklađenost obrazovanja i radnog mjesta

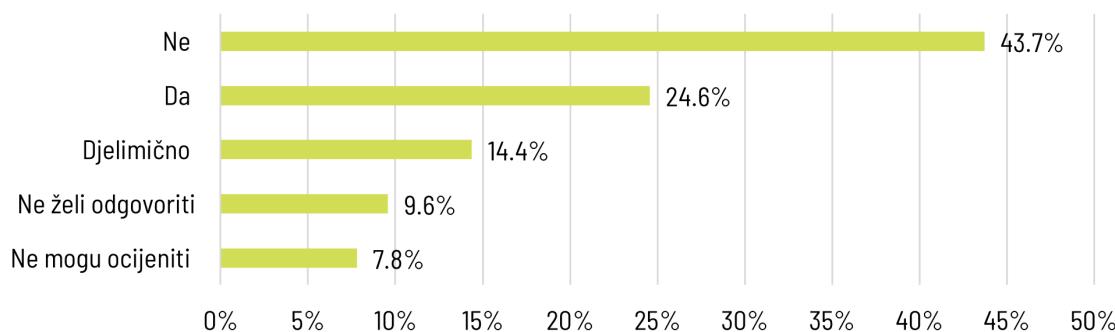
Analiza rezultata pokazuje da jedna četvrtina mladih osoba (24,6%) u Bihaću obavlja posao za koji se školovala.

S druge strane, 43,7% mladih nije zaposleno u struci za koju su se školovali, dok 14,4% mladih Bihaća djelimično obavlja posao za koji su se školovali.

Navedeni postotci pokazuju da je potrebno uvezati potrebe tržišta rada s formalnim obrazovanjem, gdje će se povećati broj mladih koji rade u struci za koju su se školovali.

Grafik 15. Odnos obrazovanja i radnog mjesa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li ste zaposleni u svojoj struci/radite li posao za koji ste se školovali?

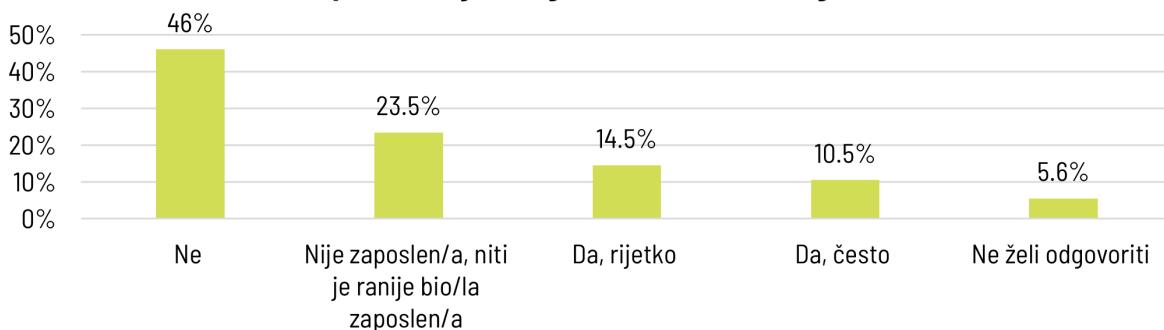
Zlostavljanje na radnom mjestu

Rezultati analize pokazuju da 25% mladih u Bihaću tvrdi da je svjedočilo zlostavljanju na radnom mjestu (često ili rijetko).

Nisu uočene bitne demografske razlike među mladima kada je u pitanju zlostavljanje na radnom mjestu.

Grafik 16. Zlostavljanje na radnom mjestu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Jeste li, kroz radno iskustvo, bili svjedok nekog oblika zlostavljanja na poslu usmjerenog na Vas ili Vaše kolege?

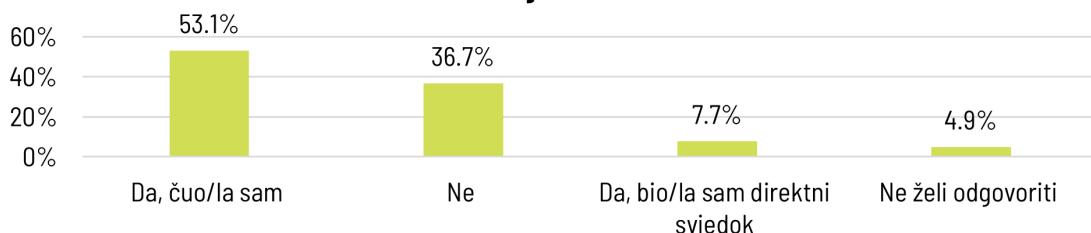
Mito i korupcija pri zapošljavanju

Rezultati analize otkrivaju da je 7,7% ispitanih bilo direktni svjedok korupcije prilikom kupovine radnog mjesa. S druge strane, više od polovine mladih u Bihaću je čulo da je neka osoba platila određenu sumu novca kako bi dobila radno mjesto, što čini 53,1% ispitanika.

Ovi podaci ukazuju na to da je korupcija u procesu zapošljavanja možda prisutna među mladima u Bihaću kako u obliku direktnih iskustava tako i kroz percepciju onih koji su svjedočili ili čuli o takvim slučajevima. Ova pojava može imati ozbiljan utjecaj na jednakost prilika za zapošljavanje i naglašava potrebu za jačanjem integriteta i transparentnosti u procesu zapošljavanja.

Grafik 17. Praksa podmićivanja za posao / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Jeste li bili svjedok kupovine radnog mjesto, ili ste samo čuli da je neka osoba platila određenu sumu novca kako bi dobila radno mjesto?

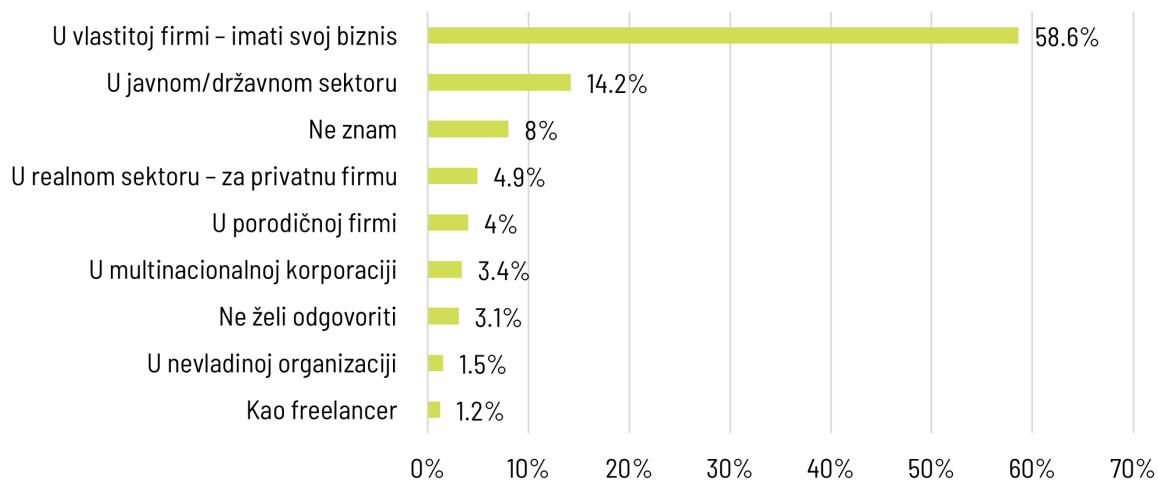

Preduzetništvo mladih

Kada je reč o preferencijama u vezi s radnim mjestom, mladi u Bihaću pokazuju značajne promjene u odnosu na tradicionalna shvatanja. Naime, kada su pitani gdje bi najradije radili, više od polovine mladih, tačnije njih 58,6%, izrazilo je preferencu za vlastiti posao ili preduzetništvo. Državna firma se nalazi na drugom mjestu s 14,2% mladih koji smatraju da je to najbolje radno mjesto. Zanimljivo je napomenuti da svega 1,5% mladih preferira rad u nevladinoj organizacijama. Ovi podaci ukazuju na promjene u percepciji mladih u vezi s idealnim radnim mjestom, s naglaskom na vlastitom biznisu kao poželjnijom izboru.

Grafik 18. Najbolje radno mjesto / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema Vašem mišljenju, gdje je najbolje raditi?

Razloge zbog kojih mladi Bihaća državu vide kao adekvatnog poslodavca saželi su na fokusnoj grupi.

Ljudi vide veću sigurnost u državnim firmama, zbog plate, zbog zdravstvenog i penzionog osiguranja, a i zbog uvjeta rada.

(Žensko, Bihać)

Ja sam radio u oba sektora, s tim da u privatnom sektoru je jasno kako se rukovodi jer je privatno. Što se tiče javnog sektora, nije samo to što ima manje posla, već što postoji jedna sigurnost. Ja znam da u javnom sektoru imam godišnji odmor od 20 dana za koji znam da će ga iskoristiti. Ja znam da sutra neću dobiti papir od šefa gdje moram potpisati da sam bio na godišnjem odmoru, a onda raditi tih 7 ili 10 dana. Što znam iz provjerenih izvora, gdje sam slušao te priče, uvjeravao se u to. Eto zbog te neke izvijenosti.

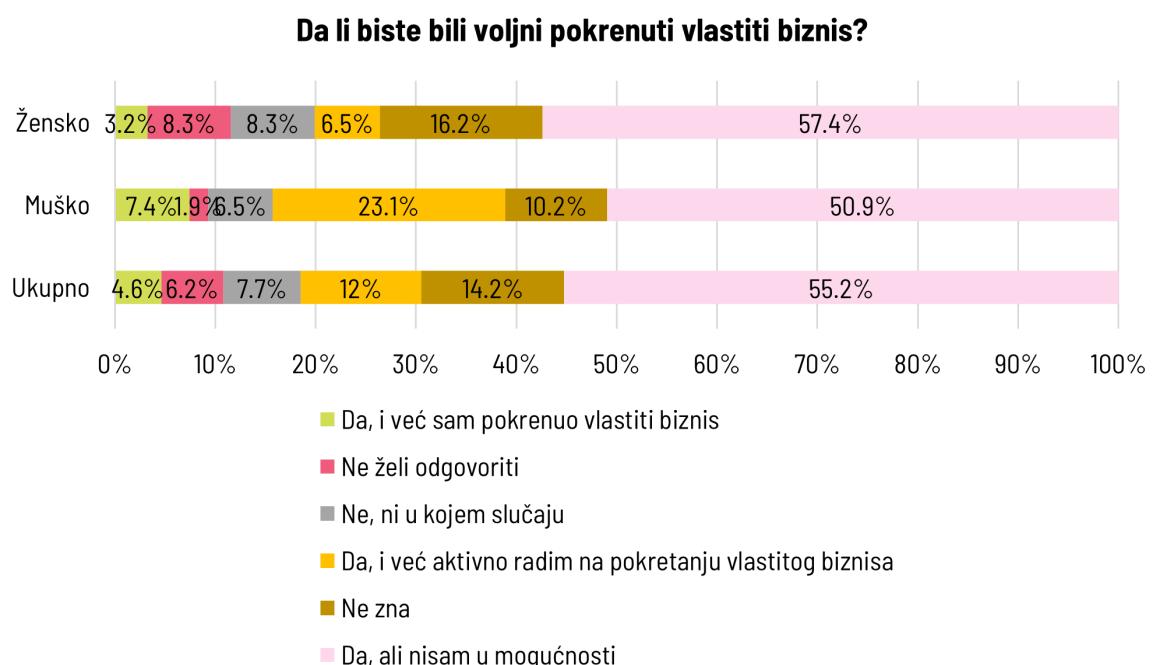
(Muško, Bihać)

Međutim, rezultati istraživanja ukazuju na značajan interes mladih iz Bihaća za pokretanjem vlastitog biznisa, pri čemu je više od polovine ispitanika, odnosno 55,2%, izrazilo želju za pokretanjem vlastitog preduzeća, ali trenutno nije u mogućnosti to ostvariti. Interesantno je primijetiti razlike u stavovima između muškaraca i žena u vezi sa željom za preduzetništvom. Naime, veći postotak žena (57,4%) iskazuje želju za pokretanjem biznisa, ali se suočava s ograničenjima u ostvarivanju tog cilja, dok muškarci iz Bihaća u većem procentu (23,1%) aktivno rade na pokretanju vlastitog biznisa.

Dodatno, rezultati pokazuju da veći broj mladih muškaraca (7,4%) već ima svoj biznis u poređenju s mladim ženama (3,2%). Ovi podaci sugeriraju na potrebu za podrškom i resursima koji bi omogućili mladima ostvarivanje preduzetničkih ambicija, posebno ženama koje iskazuju zanimanje za preduzetništvo, ali nailaze na prepreke u ostvarivanju tog cilja.

Mladi u dobroj skupini od 25 do 30 godina su u nešto većoj mjeri spremniji pokrenuti vlastiti biznis, s tim da nisu u mogućnosti za pokretanje vlastitog biznisa (63,6%) u odnosu na mlade u dobi od 15 do 19 godina (51,7%). Nisu uočene razlike ni među mladima po mjestu boravka.

Grafik 19. Stav mladih o pokretanju vlastitog biznisa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

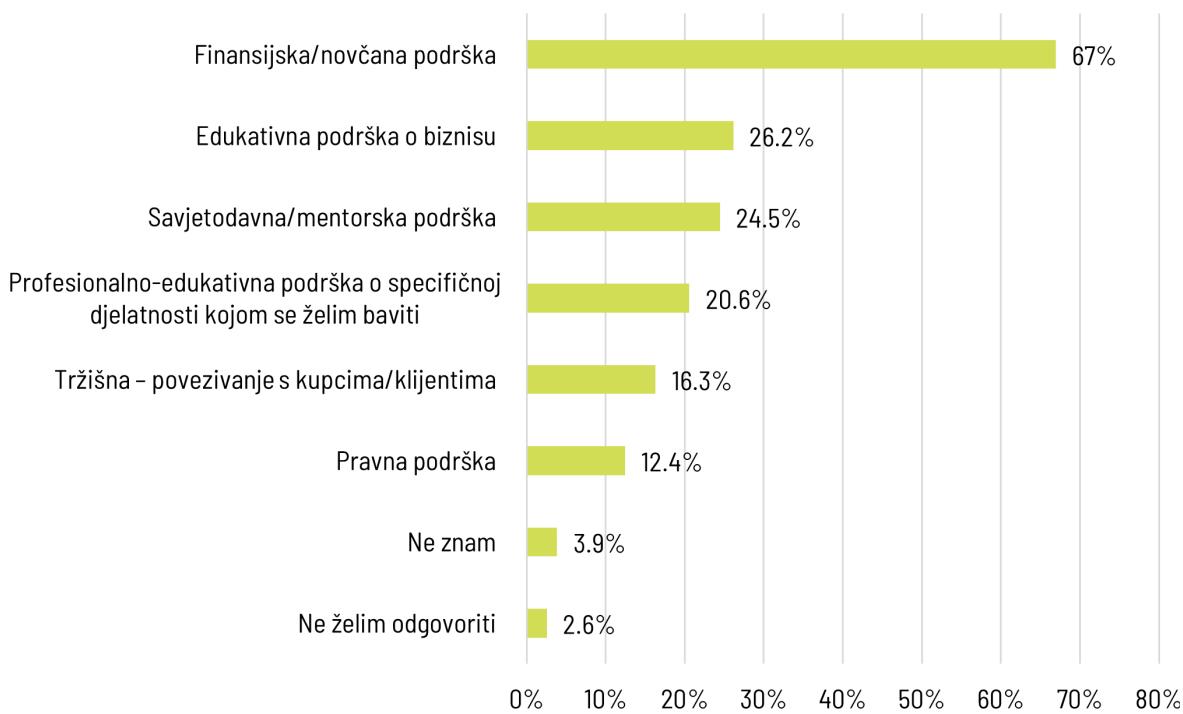
Mladi iz Bihaća izražavaju visok interes za različite oblike podrške u pokretanju vlastitog biznisa, pri čemu finansijska podrška prednjači s čak 67%. Osim toga, mladi ističu potrebu za edukativnom podrškom o biznisu (26,2%) i savjetodavnom/mentorskom podrškom (24,5%) tokom razvoja i pokretanja biznisa. Ovi rezultati ukazuju na kompleksnost izazova s kojima se eventualni mladi preduzetnici suočavaju, tražeći ne samo finansijska sredstva već i znanje i stručno vodstvo.

Dodatno, mladi su istakli i potrebu za drugim vrstama podrške, poput profesionalne podrške specifičnoj djelatnosti, podrške u tržišnom povezivanju s kupcima te pravne podrške. Ova raznolika očekivanja od podrške sugeriraju na važnost integriranih programa podrške koji bi obuhvatili različite aspekte preduzetničkog razvoja.

U skladu s tim, lokalne zajednice koje žele podržati biznise mladih trebale bi razvijati sveobuhvatne programe podrške koji ne samo što uključuju finansijska sredstva, već i pružaju edukaciju, mentorsknu podršku i resurse za specifične industrije, čime se povećava šansa za održiv i uspješan razvoj mladih preduzetnika.

Grafik 20. Podrška za pokretanje vlastitog biznisa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koja vrsta podrške Vam je potrebna u pokretanju i/ili razvijanju vlastitog biznisa?

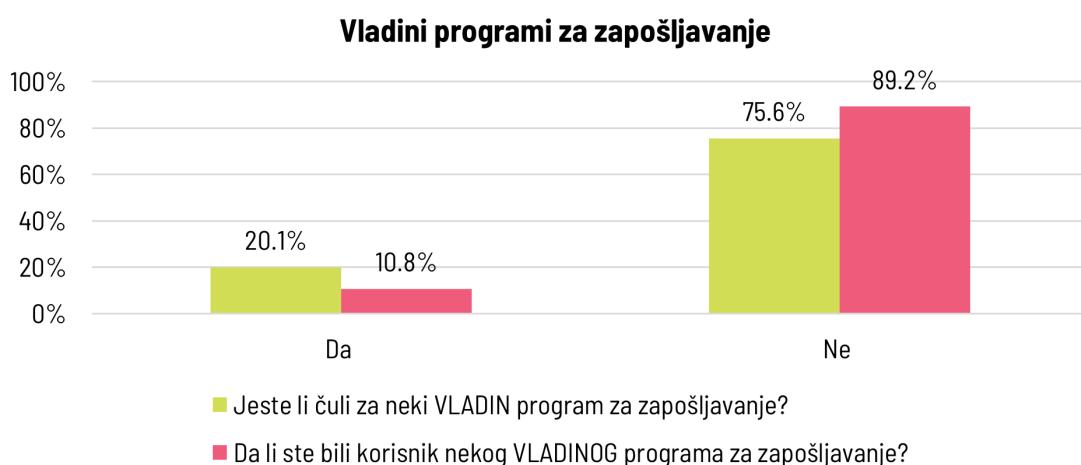

Vladini programi zapošljavanja

Rezultati analize pokazali su potrebu za (re)kreiranjem, ali i adekvatnom promocijom vladinih programa za zapošljavanje. Naime, 20,1% ispitanih mladih izjasnilo se da je čulo za neki vladin program za zapošljavanje (nezavisno od toga koji nivo vlasti je plasirao ovaj program). S druge strane, 10,8% mladih Bihaća su bili korisnici nekog vladinog programa za zapošljavanje.

Ova situacija sugerira da postoje određeni izazovi u komunikaciji između vladinih institucija i mladih kada je riječ o dostupnim programima za zapošljavanje. Povećana svijest među mladima o postojanju ovih programa, uz poboljšan pristup informacijama, mogla bi povećati efikasnost tih programa i doprinijeti smanjenju nezaposlenosti među mladima. Stoga je važno raditi na poboljšanju vidljivosti, pristupačnosti i promociji vladinih programa za zapošljavanje kako bi se podstaklo njihovo korištenje među mladima.

Grafik 21. Poznavanje vladinih programa za zapošljavanje / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Tokom razgovora u fokusnim grupama mlađi su jasno istakli koji eventualno programi nadležnih vlasti mogu biti koristi na terenu, odnosno za koje bi bilo interesa da se plasiraju.

Mislim da je primarno potrebno da Grad istraži šta je njima potrebno. Po posljednjim podacima, to su turizam i poljoprivreda. Šta se uradilo na tom planu? Koliko turistički sektor i Grad sarađuju s obrazovnim institucijama, s ekonomskom školom u ovom slučaju? Kolega i ja radimo na jednom projektu stručnog osposobljavanja kuhara, odnosno turističkih tehničara koji će ići na određene manifestacije i događaje i na tome se educirati. Ja koliko sam upoznat, oni nemaju skoro nikakvu praksu, osim nešto malo u njihovoj školi. Ali oni nemaju praksu u privatnim preduzećima u gradu Bihaću, što mislim da je za zaprepastiti se. (...) Također u poljoprivrednom sektoru imamo situaciju da na biotehničkom fakultetu nemamo više studenata. Mislim da se čak zatvara i da planiraju biti institut. Ove godine samo je jedan smjer bio na biotehničkom fakultetu, nutricionizam. To je najbanalniji primjer neusklađenost tržišta i obrazovnog sistema.

(Muško, Bihać)

Jedan dio rješenja je i plaćeno stažiranje što mislim da nije dovoljno rašireno u Bihaću. To je jedan način da se stvori iskustvo o kojem svi govorimo. Mislim da ta praksa nije raširena. Dakle, u nekom paralelnom procesu s privatnim poslodavcima da se pruži prilika da se zaposle ti studenti. Nama primarno nije bitan novac, već prilika da nas poslodavac zaposli kako bismo mogli nešto da naučimo.

(Žensko, Bihać)

Mislim da bi ovi programi bili odlični. Samo treba provjeriti koliko su studenti zainteresirani za takav vid saradnje između gradskih institucija, obrazovnih institucija i drugih institucija. Mislim da bi bilo dobro kada bi se studentima na kraju tog programa nešto dalo u smislu da pored tog iskustva što će dobiti, da dobiju određenu prednost pri zapošljavanju, za razliku od onih koji nisu išli po tom programu.

(Muško, Bihać)

SOCIJALNA BRIGA

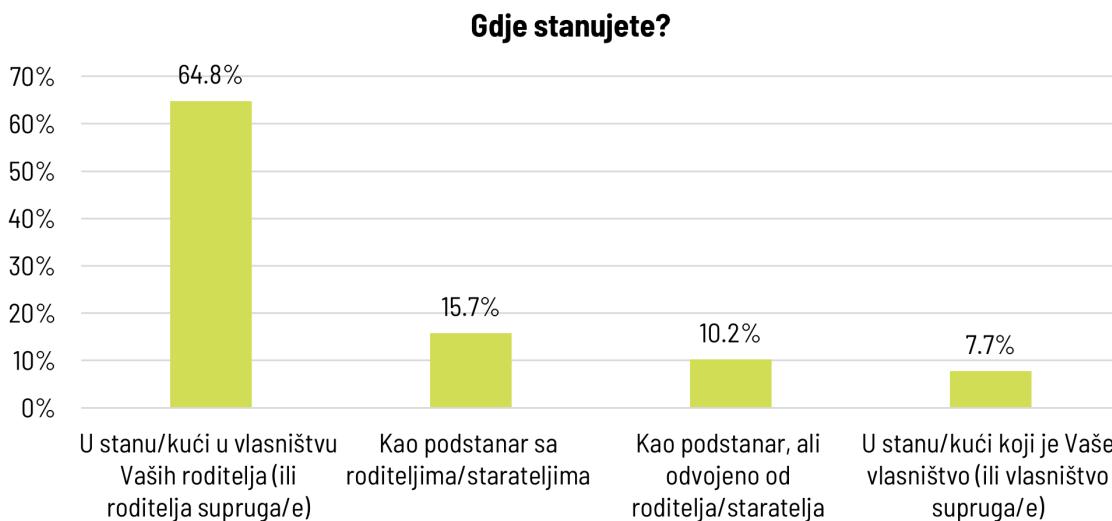
Stambena politika

Stambeno pitanje ima značajan utjecaj na kvalitet života, posebno kada mlade osobe razmišljaju o osamostaljenju. Analizom odgovora mladih Bihaća primjećuje se da 64,8% mladih živi u stanu ili kući koji su u vlasništvu njihovih roditelja, dok 15,7% mladih dijeli zajednički dom s roditeljima kao podstanar. Sveukupno, čak 80,6% ispitanih mladih osoba s područja Bihaća dijeli kućanstvo s roditeljima.

Bitno je naglasiti da gotovo svaka peta mlada osoba tvrdi da živi odvojeno od roditelja, bilo u vlastitom domu ili iznajmljenom prostoru. To znači da 7,7% mladih živi u vlastitom stanu ili kući, dok ih 10,2% živi kao podstanar, ali ne dijeli dom s roditeljima.

Važno je primijetiti da demografske razlike dolaze do izražaja samo u smislu da mlađi u dobi od 25 do 30 godina češće žive odvojeno od roditelja u usporedbi s mlađim dobnim skupinama. Ostale demografske varijable nisu pokazale značajne razlike među mladima.

Grafik 22. Način stanovanja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao razloge života s roditeljima mlađi navode ekonomsko stanje (nedostatak finansija za osamostaljenje), visoke cijene nekretnina i najma te kulturološke razloge koji se tiču boravka u proširenim porodicama.

Mislim da se to sve svodi na primanja. Evo, ja mogu reći iz svog ugla. Ja ne bih mogao priuštiti sebi sad život kakav imam da ne živim s roditeljima. Iako je kod nas malo ta situacija drugačija jer živim na selu, gdje sam tu na ručku kod matere i ne obavljam te neke stvari koje bih trebao obavljati da sam samostalan. Ali to je takva situacija jer sam tako navikao. Više neka navika.

(Muško, Bihać)

Iz ugla osobe s invaliditetom, mi nemamo zakonski okvir za podršku za samostalni život. On se sada trenutno kreira, priča se o tome zakonu, međutim svi ti procesi dugo traju.

(Žensko, Bihać)

Mislim da je tu faktor kulturološkog i ekonomskog dijela. Stanarina je nepristupačna za neke početničke plate, jer, realno, kad počinjete svoju karijeru, vaša plata neće biti 2.000 KM, već 1.000 KM ili 1.400 KM, ako i toliko. Jednostavno, inflacija je sve veća i veća. Ne može se reći ili je ovo ili je ono razlog. Prije svega, što se tiče posebno muške populacije, dosta je tu brige roditelja. Mislim da je čak više nego za kćerke. Možda žene imaju više inicijative da žive samostalno za razliku od muškaraca. To je ono što sam ja primijetila.

(Žensko, Bihać)

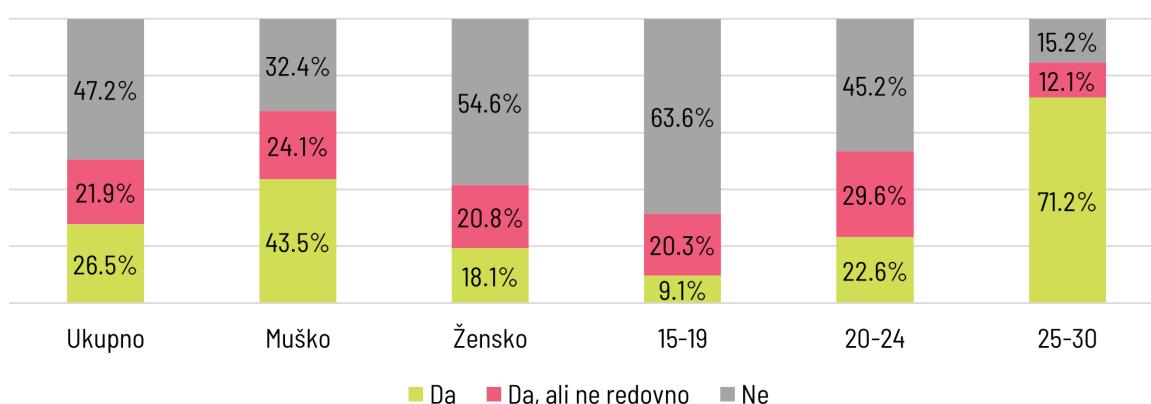
Među anketiranim osobama imali smo 3,4% mladih koji imaju određeni vid/stepen invaliditeta. U Bihaću 17,9% mladih živi odvojeno od roditelja, s tim da 10,2% mladih živi kao podstanar, ali odvojeno od roditelja, dok 7,7% mladih živi u kući koja je njihovo ili vlasništvo supruga/e. Vrijedi istaknuti da 6,8% mladih u Bihaću tvrdi da ima djecu, dok je onih koji nemaju djecu 92,6%.

Primanja

Gotovo polovica mladih, njih 48,5%, doprinosi kućnom budžetu. Od toga, njih 26,5% redovno doprinosi budžetu, dok ih 21,9% povremeno doprinosi. Nasuprot tome, 47,2% mladih uopće ne doprinosi kućnom budžetu. Značajno je napomenuti da muškarci češće doprinose kućnom budžetu u usporedbi sa ženama; 67,6% muškaraca redovno ili povremeno doprinosi kućnom budžetu, dok to istovremeno čini 38,9% žena. Također, s godinama mladih raste postotak onih koji doprinose kućnom budžetu, pri čemu četiri od pet mladih osoba (83,3%) u dobi od 25 do 30 godina redovno ili povremeno doprinosi kućnom budžetu.

Grafik 23. Doprinos kućnom budžetu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

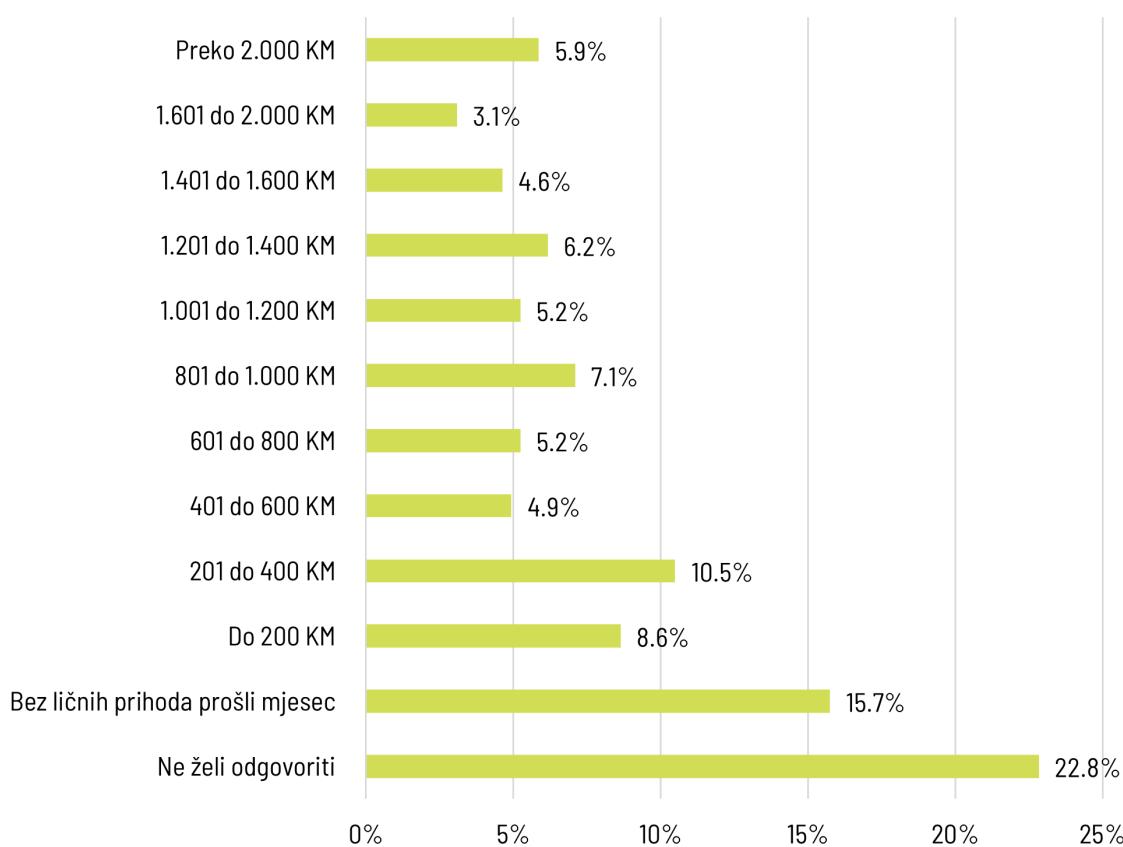
Jeste li Vi član domaćinstva koji doprinosi kućnom budžetu?

Kada se analiziraju lični prihodi mladih iz Bihaća, evidentno je da 15,7% mladih nema nikakve lične prihode, što ukazuje na nedostatak finansijske nezavisnosti u ovoj grupi. Dodatnih 22,8% mladih nije bilo voljno otkriti informacije o svojim primanjima. Među onima koji su dijelili informacije o ličnim prihodima, njih 8,6% je izjavilo da raspolaze sumom do 200 KM mjesečno. Za 27,8% mladih koji ostvaruju određene prihode taj prihod se kreće u rasponu od 200 do 1.000 KM. Dodatno, značajan podatak je da četvrtina mladih (25%) ima prihode preko 1.000 KM.

Grafik 24. Lični prihodi mladih Bihaća tokom prošlog mjeseca²⁷ / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

S kartice ispod odaberite iznos koji odgovara VAŠIM UKUPNIM LIČNIM PRIHODIMA tokom PROŠLOG MJESECA iz svih izvora.

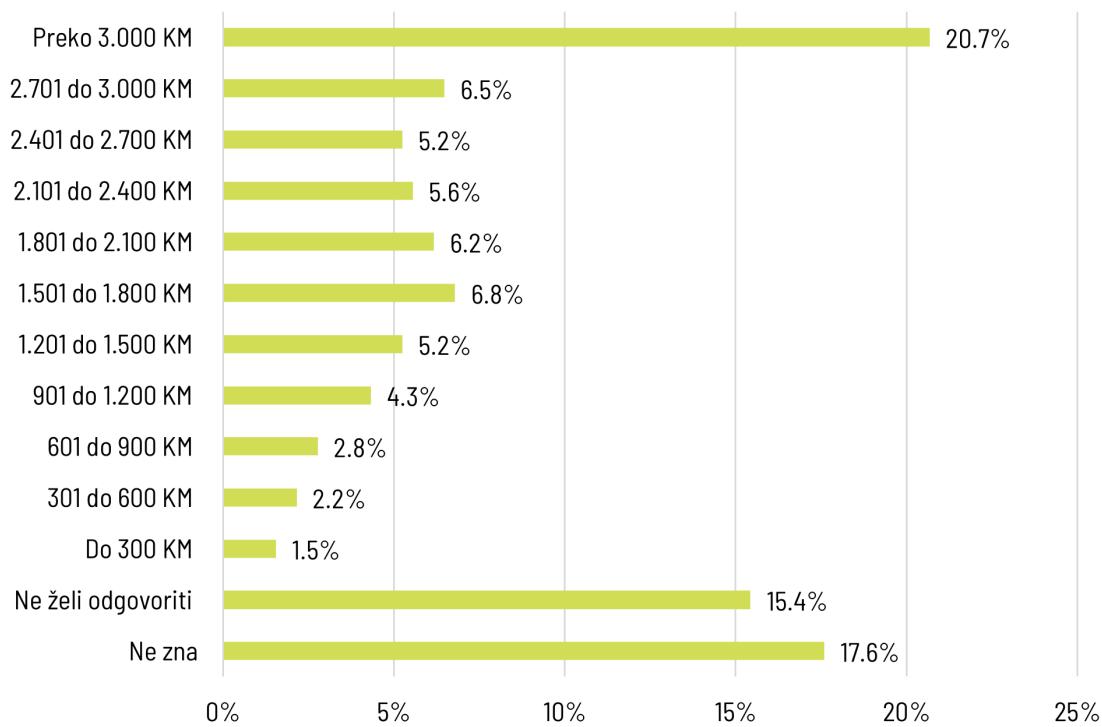
Kada su u pitanju ukupni prihodi domaćinstava u kojima mladi žive (uključujući i njihove prihode), vrijedi istaknuti da skoro jedna petina mladih (17,6%) nije znala odgovor na ovo pitanje. Dodatno, 15,4% mladih nije željelo odgovoriti na ovo pitanje. Ukupno imamo 33% mladih koji su odbili dati precizan odgovor na ovo pitanje, te prikidanu disperziju odgovora o visini prihoda u domaćinstvima u kojima mladi žive treba uzeti s rezervom i koristiti je isključivo kao orientacijski podatak jer su interval pouzdanosti i margina greške za ovo istraživanje narušeni velikim brojem mladih koji su odbili dati odgovor na pitanje o primanjima u domaćinstvu.

²⁷ Zbog visoke stope odbijanja mladih da odgovore na ovo pitanje, navedeni postoci su informativne i orientacijske prirode, te ne možemo tvrditi da predstavljaju podatke za koje vrijede margina greške i interval pouzdanosti definirani ovim istraživanjem.

Kada se razmatraju pojedinačni rasponi ukupnih prihoda domaćinstava mladih iz Bihaća, zapaženo je da najveći broj mladih (20,7%) tvrdi da ukupni prihodi njihovog domaćinstva premašuju 3.000 KM. Također, 10,8% mladih izjavljuje da su ukupni prihodi njihovog domaćinstva ispod 1.200 KM, što je niže od prosječne plate u Federaciji Bosne i Hercegovine u trenutku izrade ove analize. Raspon prihoda od 1.201 do 2.100 KM ima 18,2% mladih, dok 17,3% mladih tvrdi da se prihodi njihovog domaćinstva kreću u rasponu od 2.101 do 3.000 KM.

Grafik 25. Ukupni prihodi svih članova domaćinstva tokom prošlog mjeseca²⁸ / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

S kartice ispod odaberite iznos koji odgovara UKUPNIM PRIHODIMA SVIH ČLANOVA VAŠEG DOMAĆINSTVA TOKOM PROŠLOG MJESECA, uključujući i Vas lično

Prema podacima Saveza samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine, potrošačka korpa za oktobar 2023. godine iznosila je 2.993,50 KM.²⁹ Prosječna neto plata za grad Bihać, prema Zavodu za statistiku Federacije BiH za 2022. godinu, iznosila je 1.195 KM, dok je na isti datum prosječna neto plata u Unsko-sanskom kantonu bila 1.021 KM.³⁰

28 Zbog visoke stope odbijanja mladih da odgovore na ovo pitanje, navedeni postoci su informativne i orientacijske prirode, te ne možemo tvrditi da predstavljaju podatke za koje vrijede margina greške i interval pouzdanosti definirani ovim istraživanjem.

29 Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine [online]. Sindikalna potrošačka korpa za oktobar 2023. Dostupno na: <https://www.sssbih.com/wp-content/uploads/2023/11/Sindikalna-potrosacka-korpa-oktobar-2023.pdf> [pristupljeno: 5. 12. 2023].

30 Federalni zavod za statistiku [online]. Unsko-sanski kanton u brojkama. Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/07/Unsko-sanski-kanton-u-brojkama.pdf> [pristupljeno: 5. 12. 2023].

Prosječna neto plata u FBiH za septembar 2023. g. iznosila je 1.260 KM.³¹

Kada je u pitanju fiskalna disciplina mladih, treba istaknuti da 52,8% mladih Bihaća tvrdi da na kraju mjeseca ipak može uštedjeti neki iznos sredstava, bez obzira na to imaju li redovna primanja ili ne.

Govoreći o programima iz domena socijalne brige koje lokalna vlast ima, a koje mladi prepoznaju i za koje su čuli, izdvaja se već spomenuto stipendiranje studenata deficitarnih zanimanja. Mladi nisu čuli za druge socijalne programe.

Većinom gradska uprava ima tu socijalnu politiku stipendiranja mladih deficitarnih zanimanja na fakultetu s područja lokala, ali tu politiku provodi Kanton. Nema pronatalitetne politike.

(Muško, Bihać)

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Sistematski pregled

Ukupno 42% mladih Bihaća iskazalo je da su u posljednjih godinu dana izvršili sistematski pregled, dok je četvrtina mladih Bihaća (25%) sistematski pregled izvršila prije više od godinu dana. Istraživanje o sistematskim pregledima među mladima u Bihaću pruža dublji uvid u obrasce zdravstvenih navika u različitim dobima. Zabrinjavajući je podatak da se 27,5% mladih Bihaća ne sjeća kada su posljednji put izvršili sistematski pregled.

Međutim, možemo reći da se uočava razlika između dobne skupine 15-19 godina i starijih skupina. Mlađi ispitanici (15-19 godina) pokazuju pozitivan trend, gdje nijedna osoba nije navela da nikada nije obavila sistematski pregled. S druge strane, stariji mlađi (25-30 godina) imaju najvišu stopu onih koji nikada nisu obavili pregled (3%). Nešto više od jedne četvrtine mlađih (27,5%) izjavljuje da se ne sjeća kada su posljednji put obavili pregled. To ukazuje na potrebu za jačom sviješću i edukacijom o važnosti redovnih medicinskih pregleda.

Primjećujemo da je najveći postotak mlađih u dobi 15-19 godina (48,3%) u posljednjih godinu dana izvršio sistematski pregled. S druge strane, 39,4% mlađih 25-30 godina i 35,7% mlađih 20-24 godine iskazalo je da su u posljednjih godinu dana izvršili sistematski pregled. Ovaj podatak sugerira da postoji potencijal za poboljšanje svijesti o redovnim sistematskim pregledima.

Na fokusnim grupama mlađi tvrde da za sistematski nemaju vremena, niko ih nije naučio važnosti sistematskog pregleda, ili je taj pregled upitnog kvaliteta.

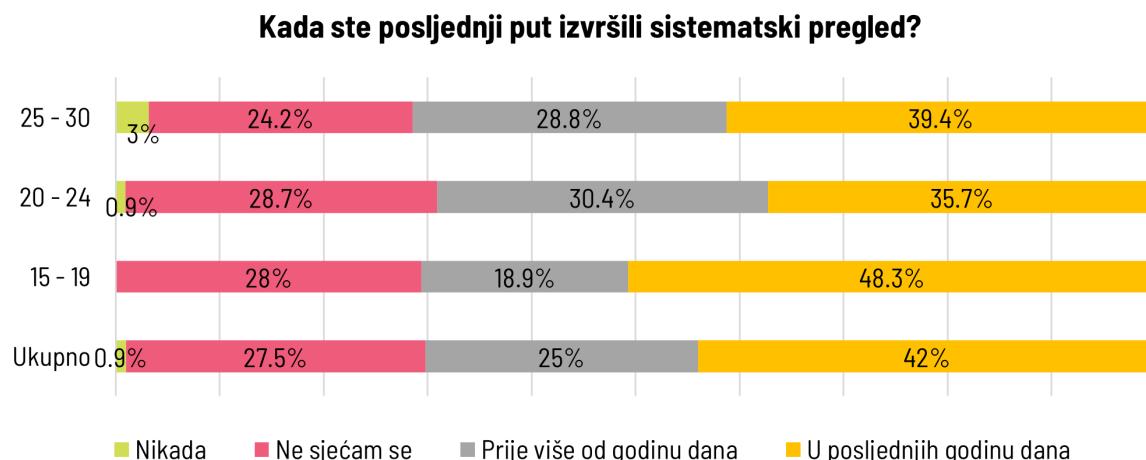
Jednom sam radio u životu pri upisu na fakultet. Nemam vremena.

(Muško, Bihać)

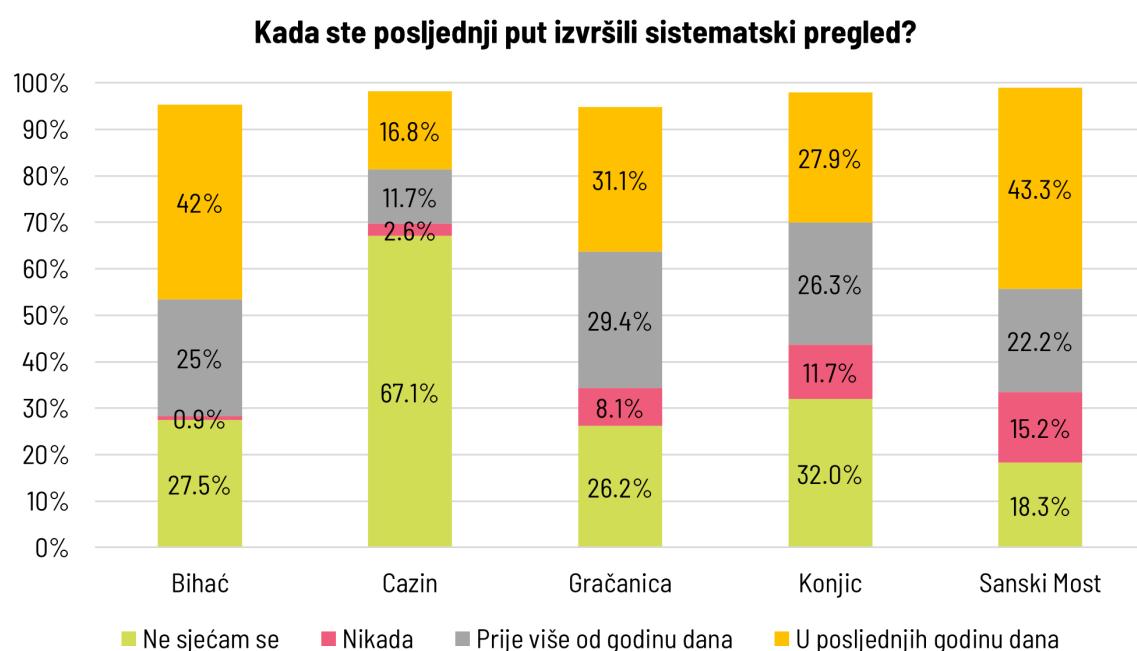
Ja ne radim iz razloga jer je kvalitet usluge sistematskog pregleda jako upitan.

(Muško, Bihać)

Ovi rezultati ukazuju na potrebu za ciljanim intervencijama usmjerenim na jaču svijest o značaju sistematskih pregleda, posebno među starijom populacijom mlađih u Bihaću. Poboljšane edukativne kampanje i prilagođeni pristupi mogli bi igrati ključnu ulogu u poticanju redovnih zdravstvenih provjera unutar ove zajednice.

Grafik 26. Sistematski pregled / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Poređenjem mladih Bihaća s mladima iz drugih sličnih lokalnih zajednica možemo uočiti da je u Bihaću najviše mladih koji su radili sistematski pregled u posljednjih godinu dana (uz Sanski Most). Također, u odnosu na ostale četiri lokalne zajednice, u ovoj lokalnoj zajednici je najmanje mladih koji su izjavili da nikada nisu izvršili sistematski pregled (0,9%).

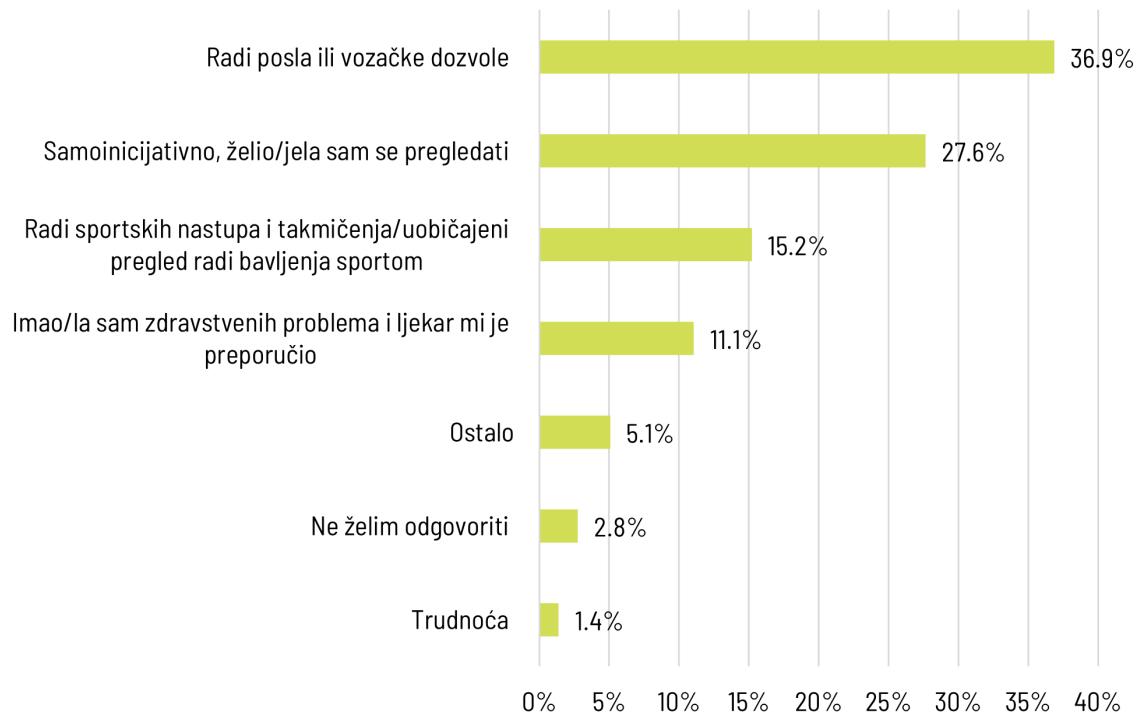
Grafik 27. Sistematski pregled – komparacija s drugim lokalnim zajednicama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Razlozi za podvrgavanje sistematskim pregledima među mladima u Bihaću uglavnom su povezani s vanjskim faktorima i potrebama, dok su intrinzična motivacija i prevencija zdravstvenih problema manje česti razlozi. Mladi koji su obavili sistematske preglede često su to učinili iz praktičnih razloga, kao što su dobivanje vozačke dozvole ili traženje posla (36,9%). Sportski događaji i redovni sportski pregledi također su bili razlozi za sistematske preglede kod 15,2% mladih, dok je 11,1% njih to učinilo na preporuku liječnika zbog zdravstvenih problema.

Značajan podatak je da je oko 27,6% mladih u Bihaću poduzelo sistematski pregled iz vlastite inicijative. Ova samoinicijativa ukazuje na određeni nivo svijesti o vlastitom zdravlju među mladima, iako ostaje pitanje kako dodatno potaknuti intrinzičnu motivaciju za redovne medicinske preglede.

Grafik 28. Razlozi provedbe sistematskog pregleda / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koji je razlog zbog kojeg ste izvršili sistematski pregled?

Ginekološki pregled

Gotovo pet od deset (48,2%) mladih žena nikada nije izvršilo ginekološki pregled.

Podaci koji ukazuju na visok postotak mladih žena u Bihaću koje nikada nisu izvršile ginekološki pregled (48,2%), uz dodatak onih koje nisu to učinile ni u referentnoj godini (6,9%), predstavljaju zabrinjavajuću sliku u pogledu skrbi o vlastitom zdravlju među mladim ženama. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za intenziviranim naporima u podizanju svijesti o važnosti redovnih ginekoloških pregleda među mladim ženama u Bihaću.

Činjenica da samo 8,7% žena izvršava ginekološki pregled više od jednom godišnje dodatno ističe važnost educiranja o redovnim kontrolama radi očuvanja ženskog reproduktivnog zdravlja.

Zanimljivo je da nema značajnih razlika u provedbi ginekoloških pregleda među mladim ženama zavisno od mjeseta boravka, sugerirajući da je ova praksa prisutna unutar različitih društvenih i geografskih konteksta.

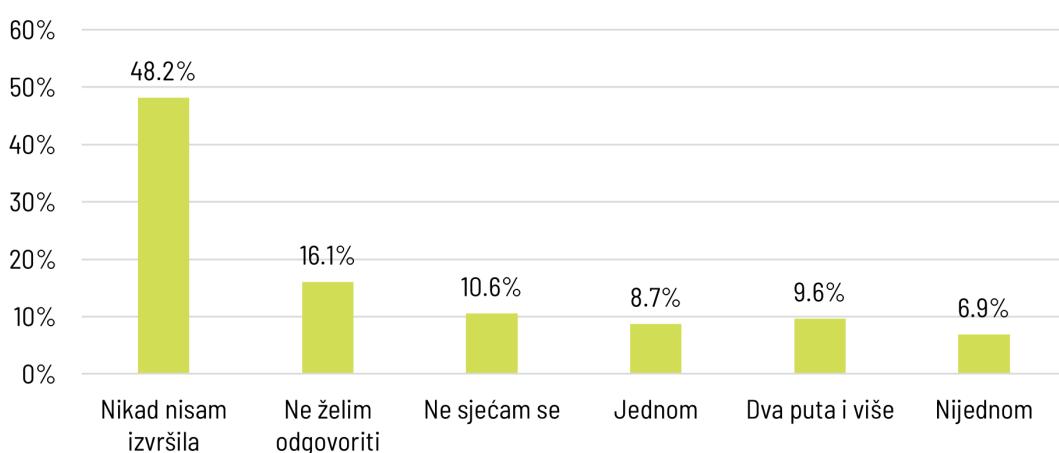
Važno je napomenuti da se, iako su žene same popunjavale upitnike, tema ginekoloških pregleda i dalje smatra osjetljivom ili tabu. To se očituje u visokom postotku (16,1%) žena koje su izbjegle odgovoriti na ovo

pitanje. Ova saznanja ukazuju na potrebu za posebnim pristupima u komunikaciji i obrazovanju kako bi se smanjila stigma i potaknuo otvoren razgovor o ženskom reproduktivnom zdravlju.

Napokon, činjenica da mlade žene u Bihaću najčešće prvi put izvrše ginekološki pregled u dobi od oko 20 godina naglašava važnost educiranja i poticanja na rano započinjanje preventivnih zdravstvenih praksi.

Grafik 29. Ginekološki pregled / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koliko puta ste izvršili ginekološki pregled u posljednjih godinu dana?

Kada je riječ o seksualnoj aktivnosti mladih, 34,6% ih je izjavilo da su seksualno aktivni. Značajno je primijetiti da je 19,8% mladih odbilo dati odgovor na ovo pitanje, sugerirajući da postoji određena rezerva ili nespremnost izražavanja stavova o ovoj temi, uprkos anonimnosti ankete.

Dodatno, zapaža se da su muškarci skloniji odgovaranju na ovo pitanje u odnosu na žene. Ova razlika u sklonosti odgovaranju može proizaći iz kulturnih ili društvenih stigmi povezanih sa seksualnim pitanjima, što ukazuje na potrebu za prilagođenim strategijama komunikacije kako bi se potaknula veća otvorenost i iskrenost među mladima, bez obzira na spol.

Zdravstvene usluge

Kada je u pitanju ocjena kvaliteta usluga koje nudi lokalni dom zdravlja, kod mladih u Bihaću su izraženiji negativni stavovi u odnosu na pozitivne stavove o radu ove zdravstvene ustanove. Konkretno, 14,2% mladih Bihaća je zadovoljno i u potpunosti zadovoljno uslugama koje pruža njihov dom zdravlja, dok je 40,4% mladih Bihaća nezadovoljno i potpunosti nezadovoljno uslugama koje pruža dom zdravlja u njihovoj lokalnoj zajednici. Ipak, najveći je udio mladih koji su niti zadovoljni niti nezadovoljni (40,1%) uslugama doma zdravlja u njihovoj lokalnoj zajednici.

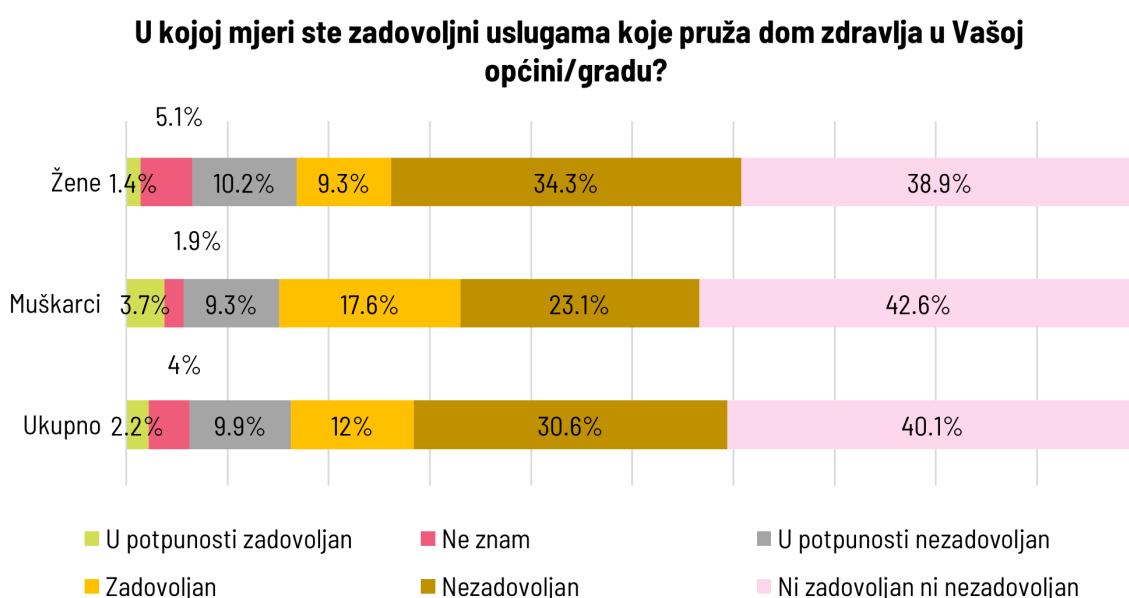
Muškarci su u većem postotku zadovoljni ili u potpunosti zadovoljni uslugama koje pruža dom zdravlja u

njihovom gradu (21,3%), dok je kod žena taj postotak nešto niži (10,6%). S druge strane, žene češće izražavaju nezadovoljstvo ili potpuno nezadovoljstvo uslugama doma zdravlja u odnosu na muškarce (44,4% naspram 32,4%).

Ovi podaci sugeriraju rodno zavisne razlike u percepciji kvaliteta usluga zdravstvenih ustanova. Važno je razumjeti specifičnosti tih stavova kako bi se prilagodile usluge i poboljšalo zadovoljstvo korisnika, posebno kod žena koje češće izražavaju nezadovoljstvo uslugama pruženim od domova zdravlja u njihovim zajednicama.

Inače, u Bihaću djeluje jedna javna ustanova zdravstvene skrbi – JU Dom zdravlja Bihać.³² Dom zdravlja u svom sastavu ima 17 medicinskih službi, a usluge, osim u centralnom objektu, pruža i putem 14 područnih ambulanti.

Grafik 30. Zadovoljstvo uslugama koje pruža dom zdravlja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Zdravstvene ustanove često pružaju besplatne usluge namijenjene isključivo mladima, ali je svijest o njihovom postojanju među mladima Bihaća izuzetno niska.

Četiri petine, odnosno 79,6% mladih tvrdi da nisu upoznati s takvim uslugama, što ukazuje na potrebu za jačim promoviranjem i informiranjem o dostupnim zdravstvenim resursima. Samo 4,6% mladih zna za postojanje ovakvih usluga i koristilo ih je, dok 12% zna za njih, ali ih nije koristilo.

Ovi podaci sugeriraju da i kada su mladi informirani o ovim uslugama, postoji još uvijek prostor za poboljšanje njihove upotrebe. Značajno je primjetiti da nisu uočene demografske razlike među mladima u Bihaću u pogledu upoznatosti s besplatnim zdravstvenim uslugama namijenjenim samo njima. Ova ujednačenost ukazuje na potrebu za inkluzivnim pristupom u promoviranju tih usluga kako bi se osiguralo da svi mladi imaju pristup i koriste prednosti specifičnih zdravstvenih resursa.

³² Javna ustanova Dom zdravlja Bihać (<https://www.dzbihac.com/index.php/en/>).

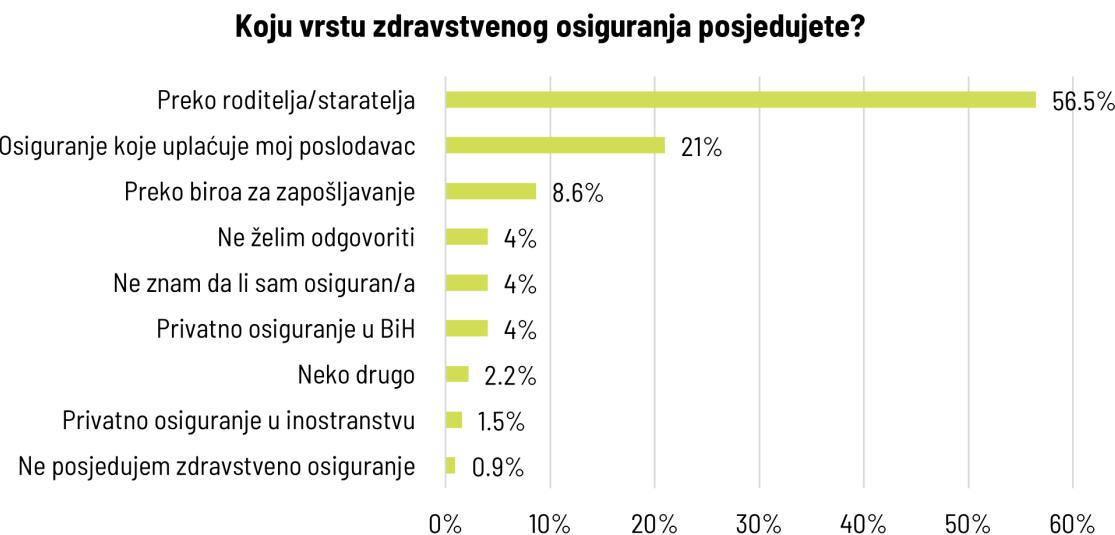
Zdravstveno osiguranje

Zdravstveno osiguranje među mladima u Bihaću pretežno se ostvaruje kroz dva glavna oblika, pri čemu većina mladih (56,5%) ostvaruje osiguranje preko roditelja ili staratelja. Značajan broj mladih (21%) također je osiguran preko svojih poslodavaca, što ukazuje na važnost radnih odnosa u osiguravanju zdravstvene zaštite.

Treći značajan oblik zdravstvenog osiguranja među mladima je ono ostvareno preko biroa za zapošljavanje, što se primjenjuje na nezaposlene mlade i obuhvata 8,6% ispitanika. Ovi podaci sugeriraju važnost socijalnih i ekonomskih faktora u pružanju pristupa zdravstvenim uslugama mladima u Bihaću.

Srećom, vrlo mali postotak mladih (0,9%) nema zdravstveno osiguranje, dok njih 4% nije sigurno jesu li osigurani ili ne. Ovi rezultati naglašavaju važnost kontinuiranog praćenja i informiranja mladih o dostupnim opcijama za zdravstveno osiguranje kako bi se osiguralo da svi imaju pristup nužnoj zdravstvenoj njezi.

Grafik 31. Vrsta zdravstvenog osiguranja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Konzumiranje duhana, alkohola, nargile i narkotika

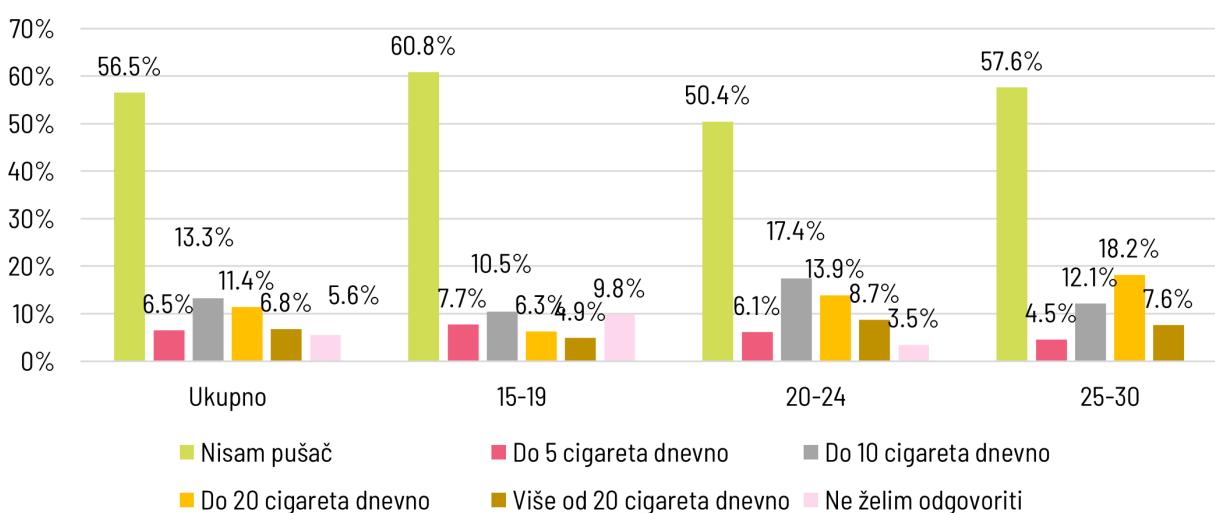
Rezultati analize ukazuju na to da gotovo dvije od pet mladih osoba u Bihaću konzumiraju duhan i cigarete (38%), dok 56,5% mladih tvrdi da ne koristi duhan ili duhanske proizvode. Analiza dobnih razlika otkriva da mladi u dobi od 20 do 25 godina najčešće konzumiraju duhanske proizvode (46,1%), a u ovoj doboj skupini najmanji postotak mladih ne konzumira duhan (50,4%) u odnosu na ostale dobne skupine. Sličan obrazac konzumacije duhana zapažen je i među mladima u dobi od 25 do 30 godina.

Što se tiče mladih u dobi od 15 do 19 godina, 29,4% njih izjavljuje da puši cigarete, dok 9,8% mladih u ovoj doboj skupini nije željelo dati odgovor na ovo pitanje. Ovi podaci ističu potrebu za ciljanom intervencijom i prevencijom pušenja među mladima, posebno u starijim dobima, kako bi se smanjila prevalencija pušenja i potaknulo zdravije ponašanje među mladima u Bihaću.

Kada je u pitanju konzumiranje nargile, 73,1% mladih tvrdi da nikako ne konzumira ovaj duhanski derivat. Jednom ili više puta mjesečno nargilu konzumira jedna četvrtina mladih (25%).

Grafik 32. Konzumiranje duhana i duhanskih proizvoda / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

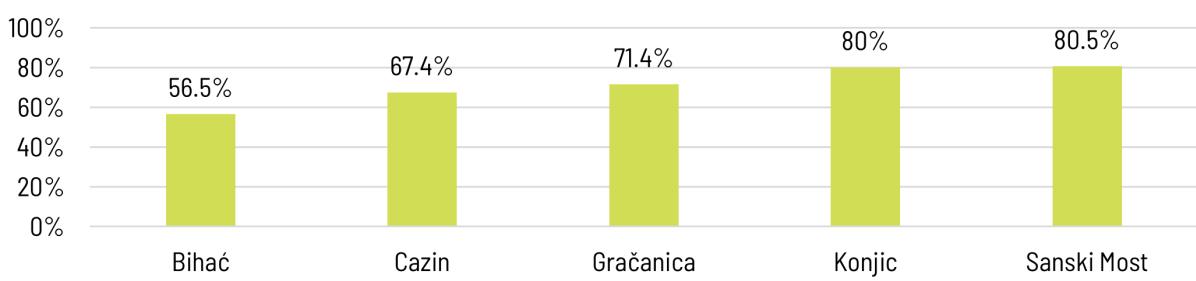
Da li pušite i koliko cigareta ste U PROSJEKU DNEVNO pušili u posljednjih SEDAM DANA?

Poređenja radi, među nekoliko sličnih lokalnih zajednica, zabrinjavajući nalaz je da je Bihać među onima koji imaju najmanji postotak mladih koji tvrde da ne konzumiraju duhanske proizvode. Kao što smo već spomenuli, 56,5% mladih Bihaća je izvjestilo da nisu pušači, dok ih je 80,5% u Sanskom Mostu i 67,4% u Cazinu izvjestilo da nisu pušači.

Grafik 33. Mladi koji ne konzumiraju duhan i duhanske proizvode – komparacija s drugim lokalnim zajednicama
/ Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li pušite i koliko cigareta ste U PROSJEKU DNEVNO pušili u posljednjih SEDAM DANA? (Relevantan odgovor: Nisam pušač.)

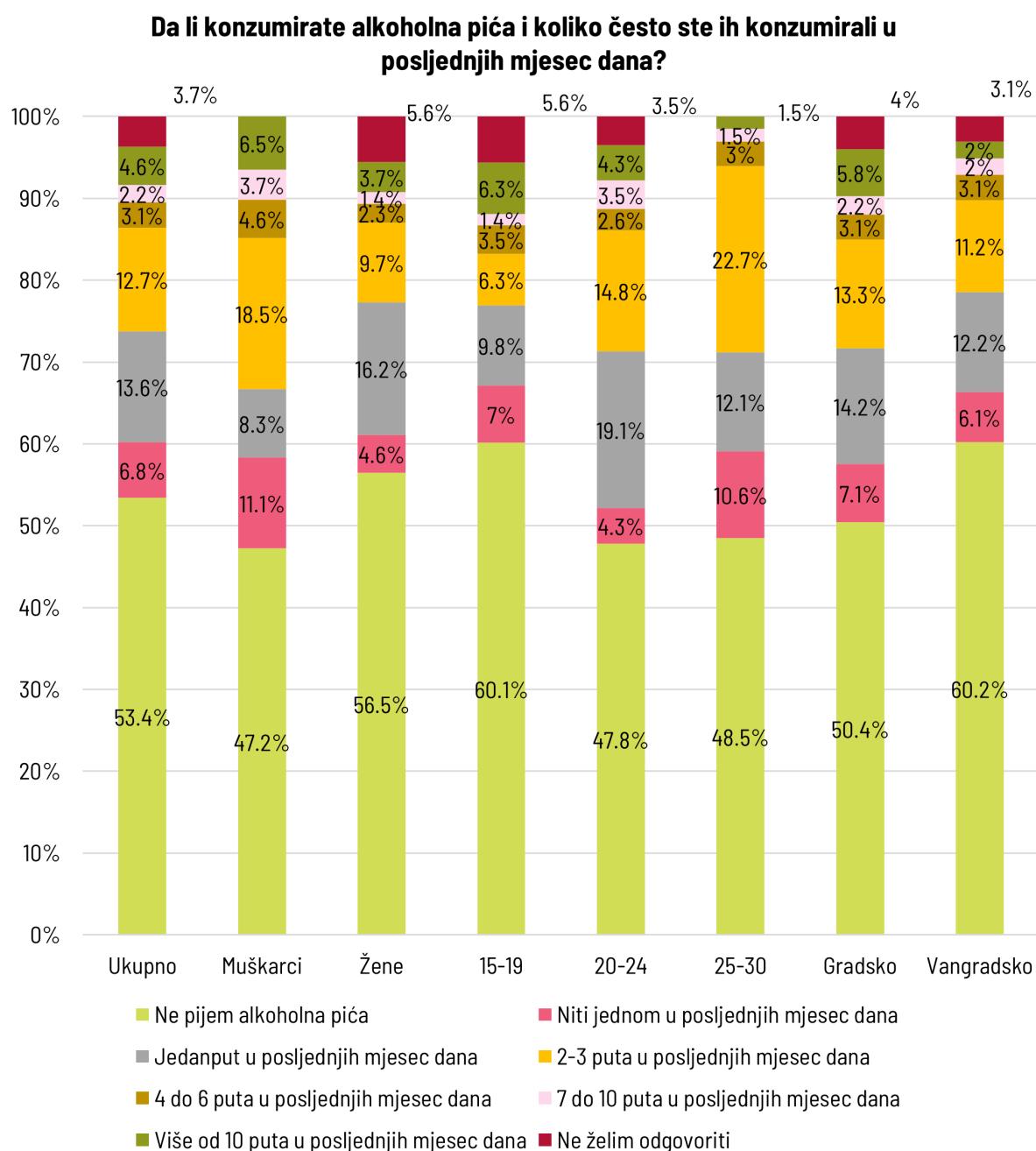

Postotak mladih u Bihaću koji tvrde da ne konzumiraju alkoholna pića nešto je manji u odnosu na postotak nekonzumenata duhana i iznosi 53,4%. Najčešći konzumenti alkoholnih pića su mladi s 20 ili više godina starosti. Tako smo, uvidom u odgovore, uočili da je 44,3% mladih u dobi od 20 do 25 godina konzumiralo alkohol u proteklih mjesec dana, dok je 27,3% mladih u dobi od 15 do 19 godina priznalo da su u proteklih mjesec dana konzumirali alkohol.

Uočena je razlika među spolovima kada je u pitanju konzumacija alkohola. Naime, od ukupnog postotka ispitanih muškaraca, njih 47,2% ne konzumira alkohol, dok je taj postotak unutar populacije mladih žena nešto veći i iznosi 56,5%. Također je uočena razlika i po mjestu boravka mladih Bihaća, gdje 60,2% mladih koji žive u vangradskim područjima ne konzumira alkohol, dok 50,4% mladih Bihaća koji žive u gradskim područjima konzumira alkohol.

Prema odgovorima iz upitnika, 89,8% mladih u Bihaću tvrdi da ne konzumira opojne droge. Mladih koji su opojne droge konzumirali jednom ili više puta u prethodnih mjesec dana ima 4%. Spolne ili druge razlike nije realno utvrditi s obzirom na opaženi udio onih koji su izjavili da konzumiraju opojne droge.

Grafik 34. Mladi i konzumiranje alkohola / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi su svjesni problema dostupnosti duhanskih proizvoda i alkohola među pripadnicima ove grupe. Također, navode i druge oblike ponašanja koji štete mladima, a za koje smatraju da su prilično rašireni među mladima (kao što je npr. konzumacija vejpa).

Kod nas maloljetnici imaju lagan pristup cigarama i alkoholu, što isto loše utječe na mlade.

(Žensko, Bihać)

Kod nas su cigare najveći problem među maloljetnicima u gradu, a poslije toga vejpovi. To je nešto što je jako popularno i normalizirano. To je čak nešto što profesori normaliziraju. Pojedini profesori pokušavaju da imaju utjecaj na djecu, ali nema to nekog efekta. Nažalost, to je normalizirano.

(Muško, Bihać)

Ja sam prošao srednju školu i fakultet da nisam zapalio cigaru. Ali kasnije taj stres na poslu sam doživljavao, ta prva radna iskustva i situacije gdje svi idu na „puš pauzu”, dok ja ostanem sam i radim. Dok svi idu na kafe i cigaru, ja nisam bio taj, i šta će, ostat će raditi. I kasnije nakon nekog vremena, pa daj i ja će jednu, pa dvije i jednostavno sam tako počeo pušiti, u 23. godini. Možda je smiješno, ali tako je.

(Muško, Bihać)

Ja bih spomenula jedno štetno ponašanje koje se ne spominje često, a to je naša generalna privrženost za mobitele. Ja prva po sebi znam, kad se probudim, prvo što radim je ruka prema mobitelu i to je to. Gledam na socijalne mreže, odgovaram na poruke. Ja studiram online i radim online. Sedamdeset posto života mi je online i jako mi je teško odvojiti se od socijalnih mreža i poruka i mislim da taj problem imaju mnogi mlađi danas u BiH.

(Žensko, Bihać)

Bavljenje sportom

Podaci o sportskoj aktivnosti mlađih u Bihaću ukazuju na opći nizak nivo redovnog bavljenja sportom. Samo 15,1% mlađih se bavi sportom svakodnevno, dok 30,6% mlađih ni na koji način ne prakticira sportske ili rekreativne aktivnosti. Ovi rezultati sugeriraju potrebu za poduzimanjem inicijativa koje bi potaknule povećanje sportske participacije među mlađima u Bihaću.

Nadalje, muškarci se u znatno većem postotku bave sportom u odnosu na žene. Čak 69% mlađih muškaraca bavi se sportom ili rekreativnim aktivnostima barem jednom sedmično, dok je taj postotak kod mlađih žena nešto niži, te iznosi 45,8%. Ova rodna razlika u sportskoj aktivnosti može poslužiti kao polazište za razvoj prilagođenih programa i poticanje ženske participacije u sportskim aktivnostima.

Na fokusnoj grupi smo pitali mlade zbog čega se ne bave sportom, i njihovi prototipni odgovori su prikazani

ispod, a mogu se sažeti u tome da ih sport ne zanima, nemaju motivacije za dugoročno postizanje rezultata, ne žele izdvajati vrijeme za sport, ili ne vide svrhu u bavljenju sportom.

Nemamo vremena, ne zanima nas.

(Muško, Bihać)

Ja sam se prije bavila, na početku srednje škole, i onda sam jednostavno prestala. Nisam više nalazila ni želje ni vremena.

(Žensko, Bihać)

Moj omiljeni sport je kuglanje, ali tu se ništa ne radi. Bavio sam se jedno vrijeme, išao sam u teretanu čak dva mjeseca. Nemam dovoljno motivacije da bih nešto dugoročno radio. Ja bih preko noći da napredujem, ali vidim ne ide to.

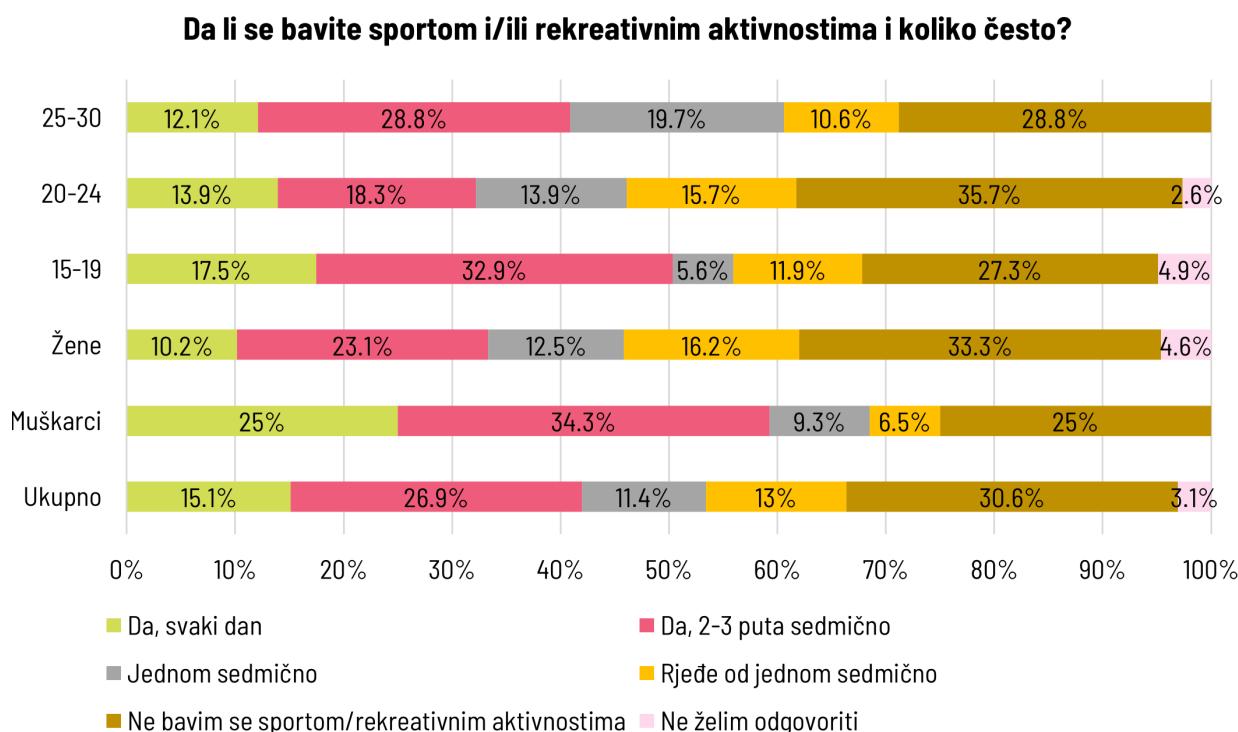
(Muško, Bihać)

Ja se jednostavno ne pronalazim u sportu. Ponekad i imam vremena i nekad bih nešto mogla uraditi, ali se jednostavno ne pronalazim ni u jednom sportu, pa može i to biti razlog.

(Žensko, Bihać)

Zanimljivo je primijetiti da se mladi u dobi od 25 do 30 godina najviše bave sportom ili rekreativnim aktivnostima barem jednom sedmično (60,6%), dok se najmanje sportom bave mladi u dobi od 20 do 24 godine (46,1%). Ovi podaci ukazuju na važnost prilagođavanja sportskih programa prema specifičnim dobima mladih kako bi se održala njihova zainteresiranost za sportske aktivnosti tokom različitih životnih faza mladosti.

Najčešće vrste sportova kojima se mladi bave su ekipni (nogomet, košarka, odbojka i sl.), fitnes (pilates, joga, aerobik, ples) i treniranje u teretani (body building, kondicijsko vježbanje i sl.).

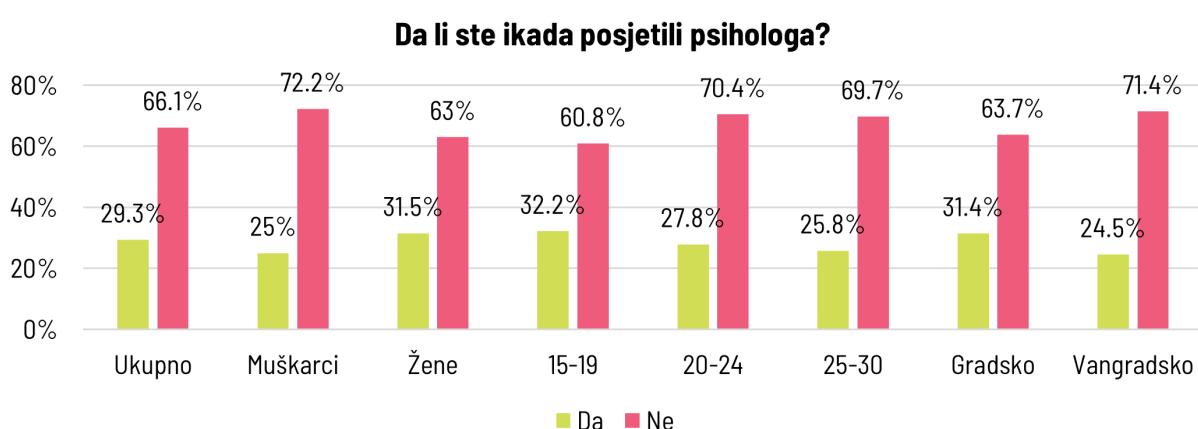
Grafik 35. Bavljenje sportom mladim / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mentalno zdravlje

Analizom odgovora došli smo do spoznaje da je 29,3% mladih posjetilo psihologa u određenom periodu svog života, dok je 66,1% mladih Bihaća iskazalo da nije nikada posjetilo psihologa.

Rezultati pokazuju da je postotak muškaraca koji su posjetili psihologa 25%, dok je među ženama taj postotak nešto veći i iznosi 31,5%. Kada se analizira prema dobnim skupinama, mlađi u dobi od 15 do 19 godine najčešće posjećuju psihologa (32,2%), dok je najmanji postotak među mladima od 25 do 30 godina (25,8%).

Kada se gleda prema lokaciji, veći postotak mladih iz gradskih područja (31,4%) posjetio je psihologa u usporedbi s mladima iz vangradskog područja (25,8%).

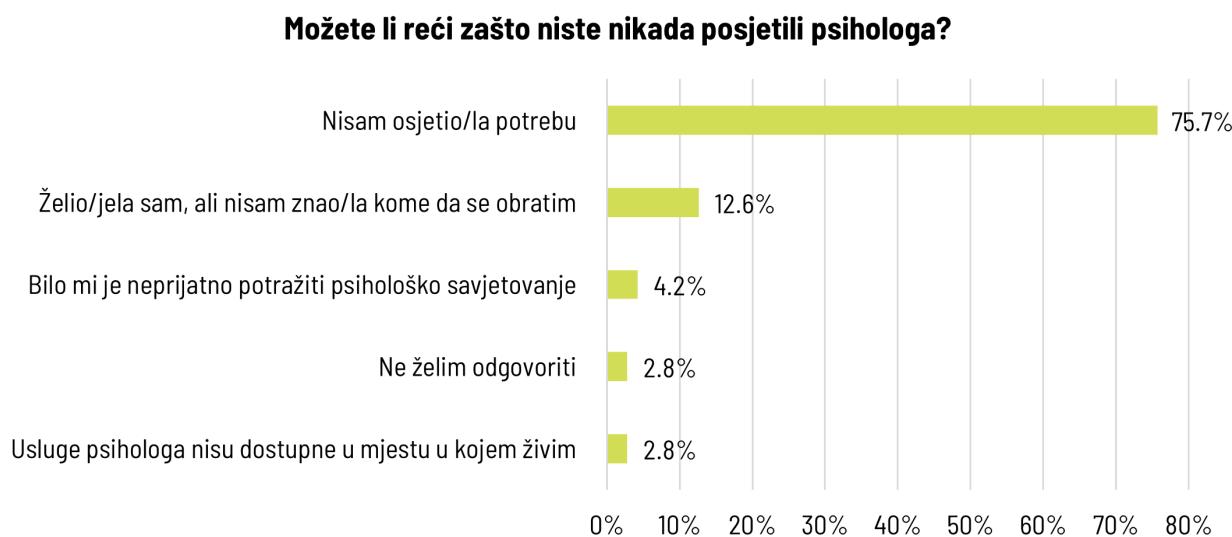
Grafik 36. Mentalno zdravlje mladih / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Potrebno je raditi na razvoju svijesti kod mladih i šire društvene okoline o važnosti brige o mentalnom zdravlju, gdje mladi neće biti pod stigmom društva. Također, u okviru obrazovnog sistema potrebno je razmotriti praksu redovne posjete psihologu mladim dok su u procesu obrazovanja, a sve kako bi se broj mladih koji nisu upoznati s prednostima korištenja usluga mentalnog zdravlja smanjio, a posebno se to odnosi na najmlađu dobnu skupinu (15-19 godina), koja iako u procesu obrazovanja može imati pristup psihološima u obrazovnim ustanovama, to ipak ne čini.

Važno je napomenuti da većina mladih (75,7%) navodi nedostatak potrebe kao glavni razlog zbog kojeg nisu posjetili psihologa. Međutim, značajan broj mladih (12,6%) izjavljuje da su osjećali potrebu za takvom vrstom usluge, ali nisu znali kome se obratiti ili gdje potražiti pomoći. Ovi podaci naglašavaju važnost informiranja mladih o dostupnim zdravstvenim uslugama, a posebno o psihološkoj podršci.

Pristup informacijama o zdravstvenim resursima može se poboljšati kroz edukaciju i promociju unutar obrazovnih institucija. Pružanje informacija o dostupnim uslugama psihološke podrške može smanjiti prepreke koje mladi doživljavaju u traženju pomoći i potaknuti svijest o važnosti brige o mentalnom zdravlju.

Grafik 37. Razlozi neposjećivanja psihologa / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada se govori o mentalnim poteškoćama s kojima se suočavaju mladi, najčešće spominju stres, anksioznost, depresivna raspoloženja (uz razliku od kliničke depresije),

Ja mislim da je najveći problem stres. Ja sam vido da dosta kolega (medicinara) razvije profesionalne bolesti od tog stresa.

(Muško, Bihać)

Ja smatram da su mladi danas preopterećeni obavezama i nemaju nikoga da podijele svoje probleme i zbog toga se dešavaju slučajevi anksioznosti i depresije. Mislim da su škole jednim

dijelom tu zakazale, gdje vi jednostavno morate otići kod psihologa, što smatram da će to učenici rijetko učiniti, jer tada ćete najčešće biti izolirani od društva ako vas vide da posjećujete psihologe, što je tužno. Mislim da se škole trebaju više uključiti u to da psiholozi održavaju edukacije u prostorima unutar same škole, s većim brojem učenika.

(Žensko, Bihać)

Ja bih samo da kažem da depresija nije izbor. Kao neko ko se borio i dalje se bori protiv depresije, neko ko se bori sa suicidalnim mislima i anksioznošću i ko ide kod psihologa redovno, volio bih izdvajiti problem da je posjeta psihologu jako skupa. Ići na seansu svake sedmice, davati po 50 KM, i to je problem, jer ako ne idete da riješite problem, on ostaje i može se čak povećati. A neko ko nema sredstva ne može ga ni riješiti. Postoji u javnom zdravstvu ta usluga, ali po iskustvima drugih, nije dolazilo do povjerljivosti. Međutim, pozitivan primjer u Bihaću je jedno udruženje koje provodi projekat besplatnog savjetovališta s psihologozima. Projekat ističe sad u decembru i treba da se produži, koliko sam upoznat, i to bi bilo super jer je dosta mladih dobivalo seanse koje su besplatne.

(Muško, Bihać)

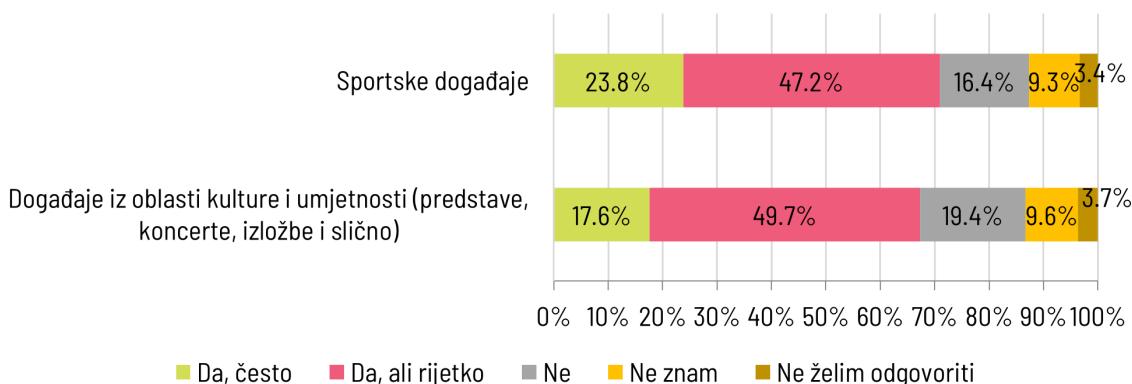
KULTURA I UMJETNOST

Gotovo petina mladih Bihaća (19,4%) smatra da nema dovoljno prilika da posjećuje događaje iz oblasti kulture i umjetnosti. Onih koji smatraju da imaju često prilike posjećivati ovakve sadržaje ima 17,6%. Kada je riječ o sportskim događajima, nešto više mladih Bihaća (23,8%) smatra da ima priliku posjećivati ovakve događaje. Ipak, u prosjeku 48,5% mladih Bihaća smatra da ima priliku posjećivati sportske ili kulturno-umjetničke sadržaje, ali rijetko.

Grafik 38. Percepcija prilika za posjećivanjem kulturnih i umjetničkih sadržaja/sportskih događaja

/ Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li imate priliku posjećivati...

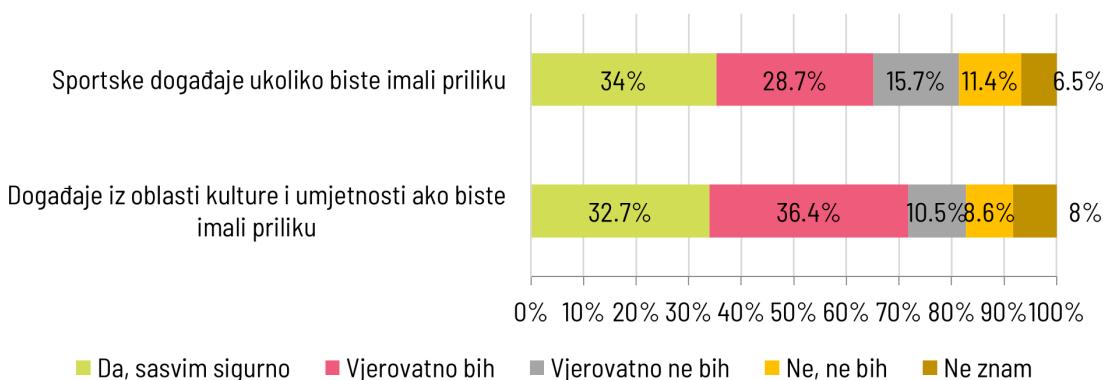

Kada je u pitanju spremnost za posjećivanje sportskih događaja, 62,7% mladih Bihaća je iskazalo da bi sasvim sigurno i vjerovatno posjećivalo ovakvu vrstu događaja. S druge strane, nešto veći broj mladih Bihaća (69,1%) je iskazao spremnost na posjećivanje događaja iz oblasti kulture i umjetnosti (sasvim sigurno i vjerovatno).

Grafik 39. Spremnost na posjećivanje sportskih, kulturnih i umjetničkih sadržaja

/ Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li biste posjećivali...

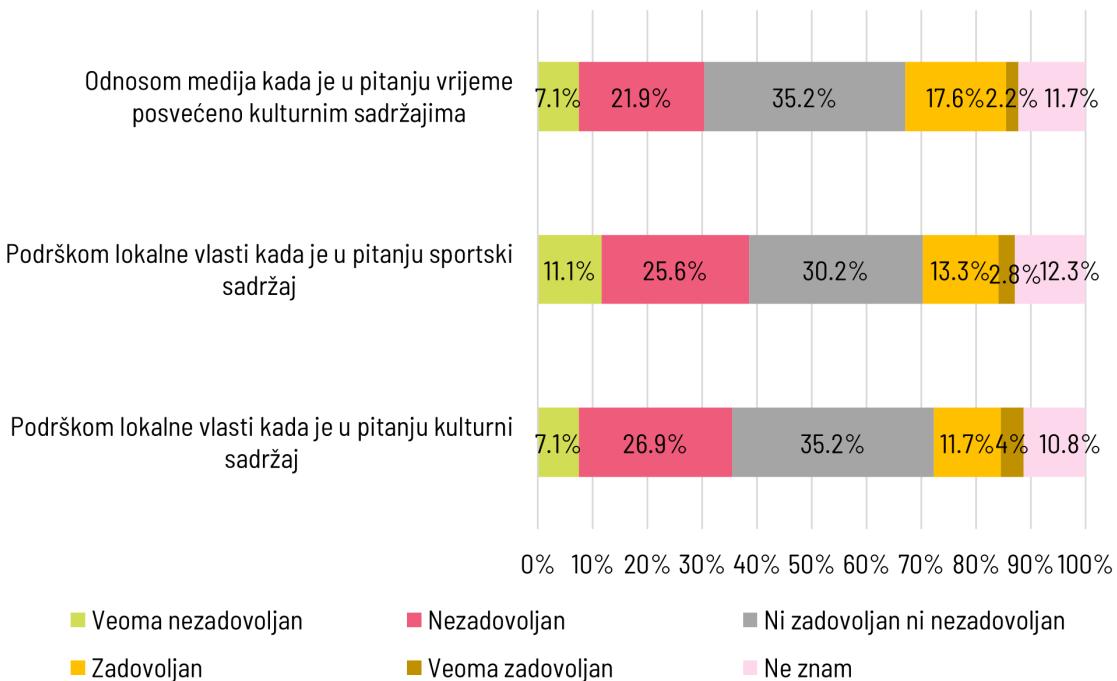
Uočene su i određene spolne razlike po pitanju spremnosti posjećivanja sportskih događaja, te je 73,1% mladih muškaraca Bihaća izjavilo da bi sasvim sigurno i vrlo vjerovatno posjećivalo sportske događaje, dok ovu spremnost dijeli 57,4% mladih žena Bihaća. Također, uočena je spolna razlika po pitanju spremnosti posjećivanja događaja iz oblasti kulture i umjetnosti, s tim da je ovaj put 73,1% mladih žena izjavilo da bi sasvim sigurno i vrlo vjerovatno posjećivalo događaje iz oblasti kulture i umjetnosti, dok je 61,1% mladih muškaraca Bihaća izjavilo spremnost za posjetu prethodno spomenutim događajima.

Poredeći zadovoljstvo mladih u Bihaću s odnosom medija i lokalnih vlasti prema sportskim i kulturnim sadržajima, primjetan je dominantan trend neodređenih odgovora, gdje većina mladih izražava neutralnost, niti zadovoljstvo niti nezadovoljstvo. Najveće zadovoljstvo izjavljeno je u vezi s odnosom medija prema vremenu posvećenom kulturnim sadržajima.

Međutim, najmanje zadovoljstva mladi Bihaća doživljavaju u pogledu podrške lokalnih vlasti kulturnim i sportskim događanjima. U projektu 35,4% mladih izražava nezadovoljstvo ili veliko nezadovoljstvo ovom podrškom lokalne vlasti, dok je samo 15,9% mladih zadovoljno. Ovi rezultati ukazuju na potrebu za poboljšanjem angažmana lokalnih vlasti u podršci kulturnim i sportskim inicijativama kako bi se zadovoljstvo mladih povećalo, stvarajući dinamičniju i poticajniju kulturnu i sportsku scenu u Bihaću.

Grafik 40. Zadovoljstvo podrškom kulturnim i sportskim sadržajima / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U kojoj mjeri ste zadovoljni:

AKTIVIZAM MLADIH (UČEŠĆE, AKTIVIZAM I VOLONTIRANJE)

Zanimanje za politiku

Analiza rezultata istraživanja o zanimanju mladih u Bihaću za politiku na različitim nivoima pokazuje pretežno nizak nivo angažmana i zainteresiranosti među mladima.

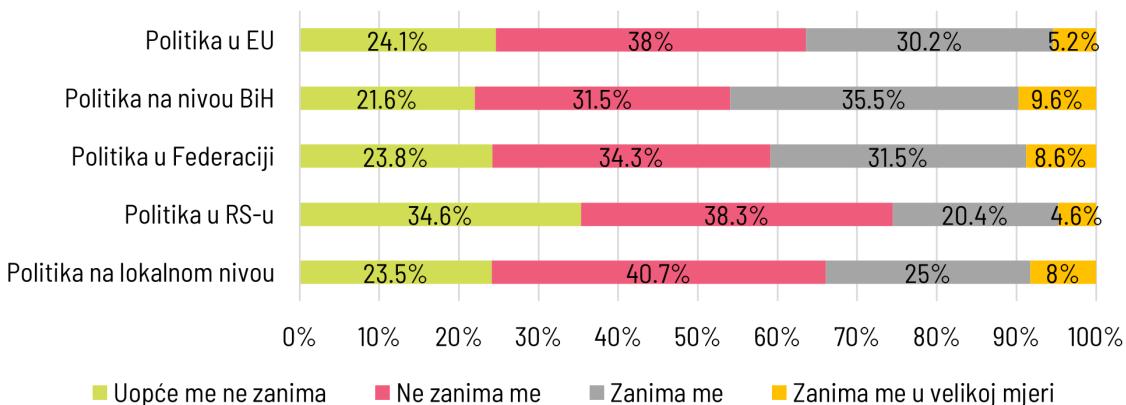
Na lokalnom nivou 64,2% mladih izjavljuje nezainteresiranost ili ograničeno zanimanje za političke događaje u Bihaću.

Kada je riječ o entitetskim nivoima politike, rezultati ukazuju na veći nivo nezainteresiranosti u Republici Srpskoj (73,6%) u odnosu na Federaciju Bosne i Hercegovine (58,1%). Interesantno je primijetiti relativno veće zanimanje mladih za politiku na nivou Bosne i Hercegovine (45,1% zainteresiranih) u usporedbi s lokalnom politikom (33%) i politikom u Federaciji BiH (40,1%). Zaključno je 62% mladih Bihaća iskazalo da ih ne zanima i uopće ne zanima politika u EU.

Ukupno, rezultati ukazuju na potrebu za edukacijom i angažmanom kako bi se poboljšali politička svijest i zanimanje mladih u Bihaću.

Grafik 41. Zanimanje za politiku / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U kojoj mjeri Vas zanima:

Utjecaj mladih na promjene

Mladi u Bihaću pristupaju mogućnosti izazivanja društvenih promjena s različitim perspektivama. Značajan broj, njih 56,5%, vidi glasanje na izborima kao učinkovit ili vrlo učinkovit način ostvarivanja promjena u društvu. Ova spremnost za političko učešće na izborima ukazuje na prepoznavanje demokratskih procesa kao sredstva za ostvarivanje promjena.

Nadalje, ističe se da najveći postotak mladih, njih 59,6%, smatra rad u nevladinim organizacijama ili udruženjima učinkovitim i vrlo učinkovitim načinom kreiranja društvenih promjena. Ovo ukazuje na naglašenu podršku civilnom društvu i volontiranju kao putu ka pozitivnim društvenim transformacijama.

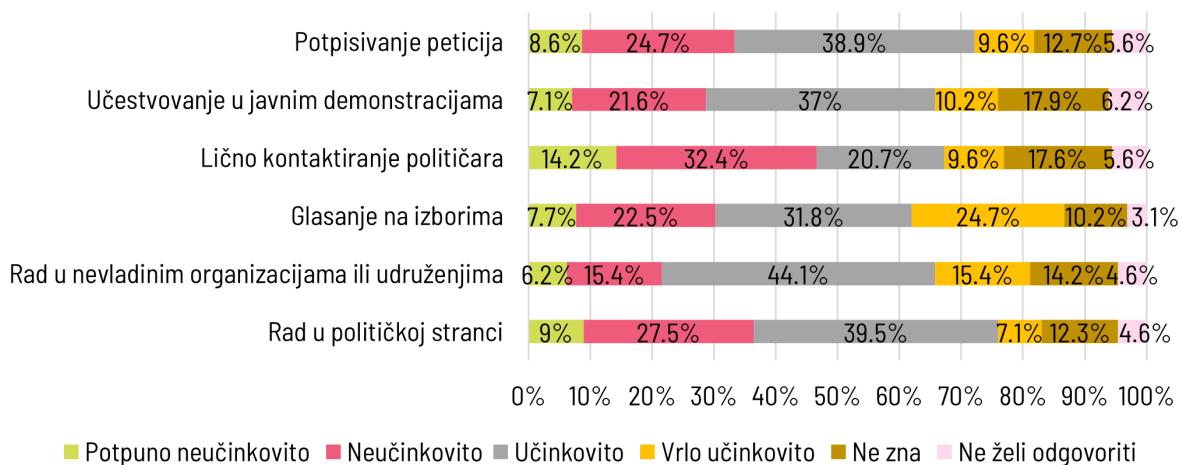
Zanimljivo je napomenuti da mladi u Bihaću percipiraju lična kontaktiranja političara (47%) i rad u političkim strankama (36%) kao neučinkovite i potpuno neučinkovite načine ostvarivanja društvenih promjena. Ovi rezultati sugeriraju određeni skeptičan odnos prema tradicionalnim političkim institucijama.

Ukupno, ovi podaci ukazuju na raznolike pristupe mladim u Bihaću kada je u pitanju aktivno učešće u društvenim promjenama, s posebnim naglaskom na podršku nevladinim organizacijama i izraženi interes za volontiranje u društvenim inicijativama.

Prema podacima CIK-a, izlaznost mladih u BiH na lokalne izbore 2020. godine iznosila je 51,4%, dok je izlaznost opće populacije u ovom izbornom ciklusu bila 50,4%.

Grafik 42. Učinkovitost načina promjena u društvu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Postoji više načina na koje pojedinac može utjecati na promjene u društvu. Koliko je, prema Vašem mišljenju, učinkovit svaki od navedenih?

Mladi koje smo na fokusnoj grupi pitali o učešću u političkim procesima i glasanju smatraju da je važno učestvovati u izborima, a najmanje što mogu je glasati. Svoje motive zbog kojih glasaju saželi su u prototipnim odgovorima.

Glasam na lokalnim izborima, ali nisam toliko zainteresiran za politiku.

(Muško, Bihać)

Možemo jedino očekivati neke promjene ako glasamo, jer glasanje je vid neke promjene, pa bilo kakve.

(Žensko, Bihać)

Pošto znam neke mlade ljudi koji ne glasaju, meni je to malo nerazumno s njihove strane. Ja glasam prije svega da moj mrtvi dedo ne bi glasao za mene. Da li se hoće desiti promjena ili neće, to je drugo. Većinom se ne desi, nažalost, izlaznost nam je jeziva.

(Žensko, Bihać)

Ja sam nekoliko puta učestvovao u izbornim ciklusima, bio sam predsjednik komisije. I ono gdje sam imao pristup glasačkim spiskovima, i tamo ima ljudi koji ne glasaju ili su mrtvi. Znači, nisam vjerovao pričama da mrtvi glasaju, ali bukvalno ima. Dakle, bilo je takvih situacija, i ja sam ih prijavio. Sad, kako je to dalje završilo, ja ne znam. Kažu da je izlaznost mala, ali ima dosta ljudi koji ne žive u Bosni. Uglavnom ljudi koji su ovdje, većinom svi izađu na te izbore i glasaju, međutim dosta ljudi je u dijaspori. Prije svega, možda bi trebalo dijasporu motivirati da glasa jer oni imaju to pravo.

(Muško, Bihać)

Rezultati istraživanja ukazuju na značajan osjećaj nemoći i nedovoljnog utjecaja među mladima u Bihaću kada je riječ o donošenju odluka na lokalnom nivou. Polovina mladih (50%) izražava negativan stav, smatrajući da imaju malo ili nimalo utjecaja na odluke koje se donose na lokalnom nivou. Ovaj podatak ukazuje na potrebu za jačanjem participacije mladih u procesima donošenja odluka kako bi se osigurala adekvatna zastupljenost njihovih interesa.

S druge strane, 41,7% mladih smatra da imaju određeni stepen (donekle i mnogo) utjecaja na odluke koje ih se tiču na lokalnom nivou. Ovaj segment populacije prepoznaje mogućnost utjecaja, što može biti osnova za daljnje promicanje aktivnog učešća mladih u lokalnim inicijativama.

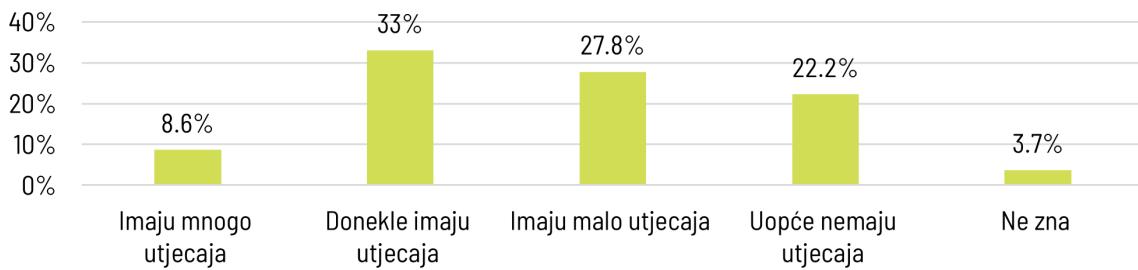
Važno je napomenuti da mali postotak mladih (3,7%) nije siguran u mjeru svog utjecaja na odluke na lokalnom nivou, što može ukazivati na potrebu za boljom informiranošću mladih o mehanizmima participacije i načinima kako ostvariti svoje interesne u lokalnoj zajednici.

Ukupno, ovi rezultati istraživanja pružaju uvid u potrebu za jačanjem angažmana mladih u procesima odlučivanja na lokalnom nivou kako bi se osigurala veća reprezentativnost njihovih stavova i potreba.

Demografske razlike se nisu pokazale kao bitan faktor u stavovima mladih spram utjecaja na odluke koje se donose na lokalnom nivou.

Grafik 43. Utjecaj mladih na donošenje odluka na lokalnom nivou / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema Vašem mišljenju, u kojoj mjeri mladi imaju utjecaja na odluke koje se tiču njih, a donose se na lokalnom nivou?

Članstvo mladih u organizacijama

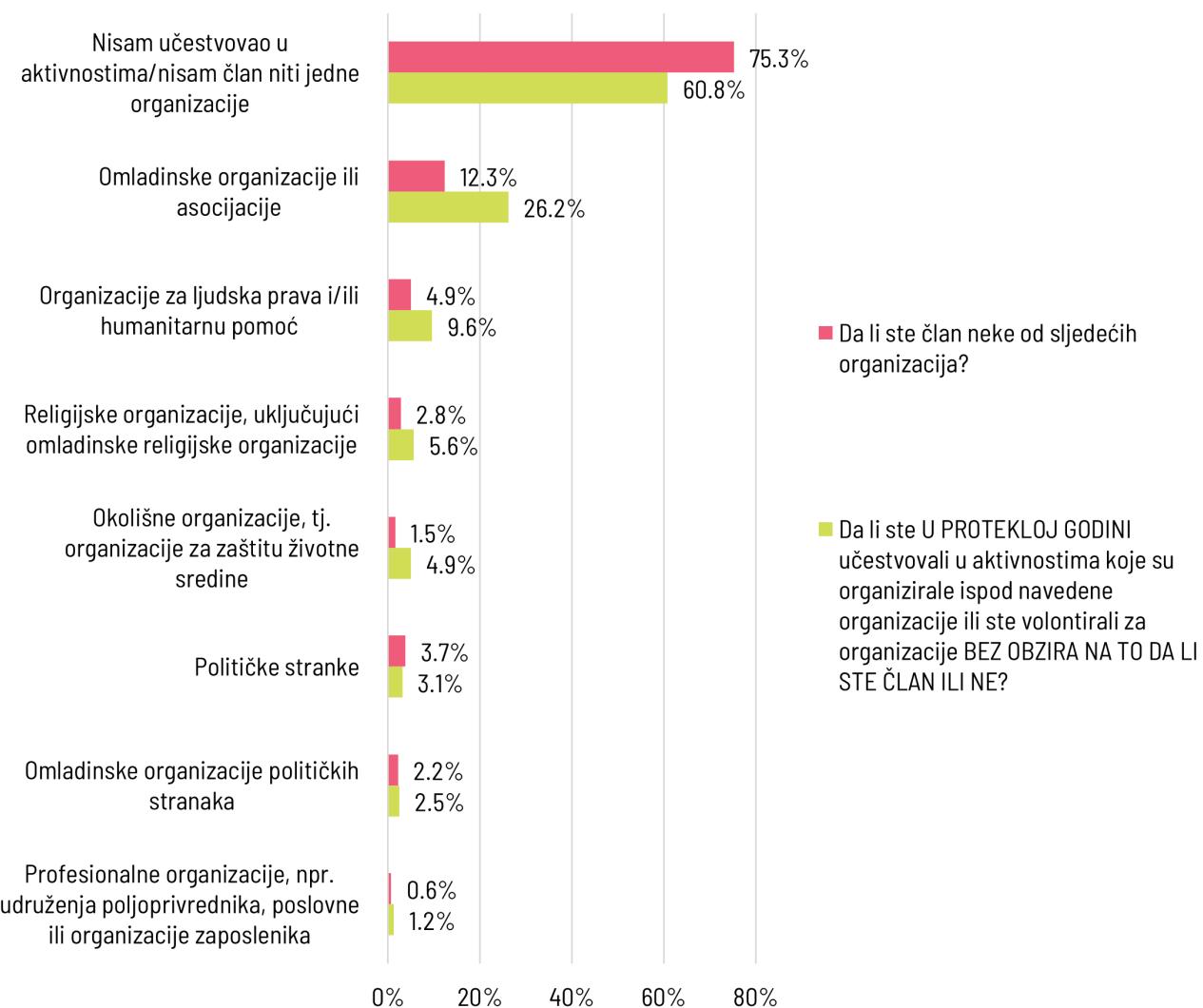
Rezultati istraživanja pružaju uvid u angažman mladih u Bihaću kroz članstvo i učešće u radu nevladinih organizacija. Od ukupnog broja ispitanih, 12,3% mladih izjavljuje da su članovi omladinskih organizacija ili asocijacija. Interesantno je primijetiti da postoji veći broj mladih (26,2%) koji su učestvovali u radu ili

aktivnostima neke organizacije bez formalnog članstva. Ovo može odražavati želju mladih da učestvuju u društvenim inicijativama i projektima bez formalne veze. Posebno se ističe da je omladinski sektor najprivlačniji za mlađe osobe (u dobi od 15 do 19 godina), gdje članstvo iznosi 18,9%, ukazujući na veći interes i angažman u ovoj dobnoj skupini u odnosu na dobnu skupinu od 25 do 30 godina (6,1%).

Organizacije za ljudska prava i/ili humanitarnu pomoć također imaju određenu podršku, s 4,9% mladih koji su članovi i 9,6% onih koji su učestvovali u njihovim aktivnostima. Ovi rezultati ukazuju na osjetljivost mladih prema pitanjima ljudskih prava i humanitarnim inicijativama. Važno je napomenuti da tri četvrtine mladih (75,3%) nisu članovi nijedne organizacije, dok oko 60,8% njih nije učestvovalo u bilo kojoj aktivnosti organizacija. Ovi podaci sugeriraju potrebu za promocijom i poticanjem angažmana mladih u organizacijama civilnog društva kako bi se poboljšali participacija i utjecaj mladih na lokalnom nivou.

Grafik 44. Članstvo i rad u organizacijama / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li ste U PROTEKLOJ GODINI učestvovali u aktivnostima koje su organizirale ispod navedene organizacije ili ste volontirali za organizacije BEZ OBZIRA NA TO DA LI STE ČLAN ILI NE?

MOBILNOST MLADIH

Putovanja i mladi

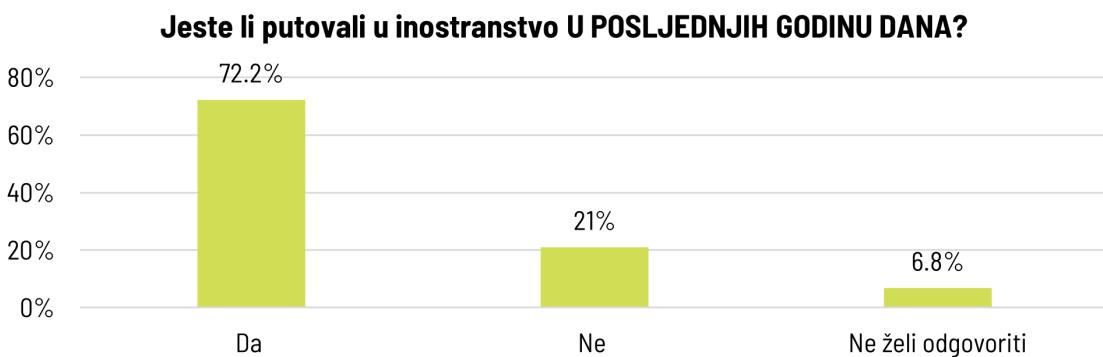
Podaci ukazuju na značajan nivo mobilnosti među mladima u Bihaću, pri čemu je visok postotak (88,3%) mladih putovao u neki drugi grad unutar Bosne i Hercegovine u posljednje dvije godine. Ova mobilnost može odražavati potrebu za širenjem iskustava, stjecanjem novih znanja ili obavljanjem različitih aktivnosti u drugim gradovima unutar zemlje.

Nadalje, većina mladih (72,2%) je također putovala u inostranstvo u istom periodu. Ovo ukazuje na izraženu želju mladih za internacionalnim iskustvima i susretima s drugim kulturama. Interesantno je da nisu uočene bitne razlike u putovanjima prema demografskim kategorijama, što ukazuje na to da je mobilnost ravnomjerno zastupljena među različitim skupinama mladih.

Kada je riječ o destinacijama, zemlje zapadne Evrope (posebno Njemačka i Austrija) čine najčešće destinacije putovanja, što može biti povezano s ekonomskim i obrazovnim prilikama u tim zemljama. Također, prisutnost Turske i zemalja iz regionalnog okruženja (Hrvatska, Slovenija, Srbija, Crna Gora) ukazuje na raznolikost interesa mladih u Bihaću u smislu putovanja.

Ukupno, ovi podaci ukazuju na dinamičnost i raznolikost životnog stila mladih u Bihaću, s naglaskom na širokom spektru putovanja kako unutar zemlje tako i u inostranstvo.

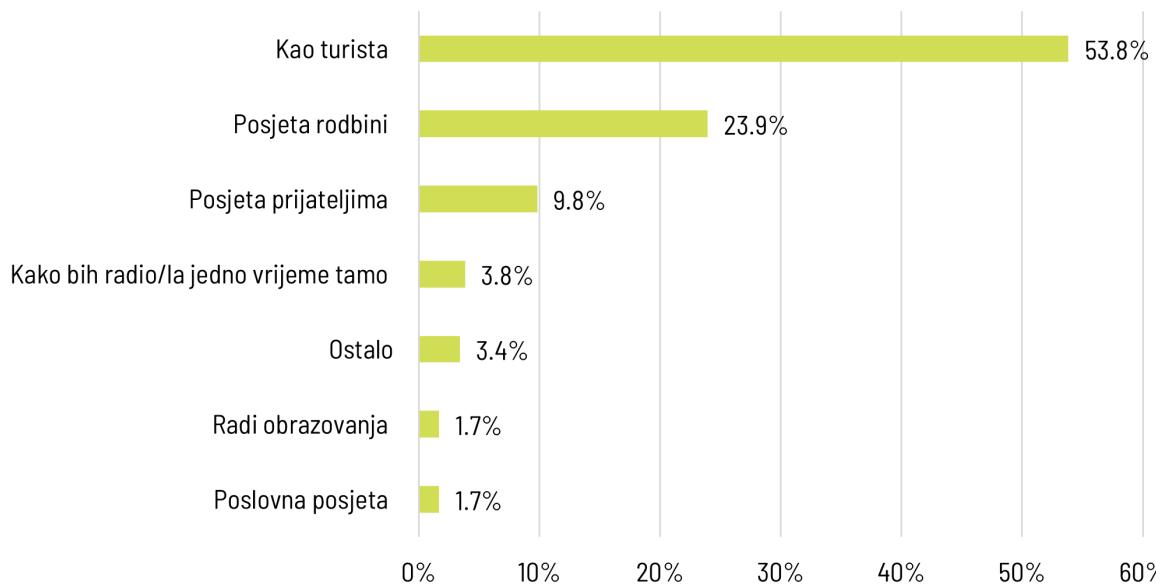
Grafik 45. Mladi i putovanja izvan BiH / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Osim mjesta i država u koje putuju, mlade smo pitali i o razlozima putovanja. Mladi kao dominantan razlog putovanja u druge države navode turizam (53,8% mladih koji su putovali u inostranstvo putovali su kao turisti). Također, bitni razlozi putovanja koji se donekle ističu su i posjeta rodbini (23,9% mladih je putovalo iz ovog razloga), te posjeta prijateljima, gdje je 9,8% mladih iskazalo da je putovalo baš iz ovog razloga. Mladi u dobi od 15 do 19 godina u većoj mjeri putuju kao turisti (44,1%) u odnosu na mlade u dobi od 25 do 30 godina (30,3%). Također, uočeno je da mladi iz gradskih sredina nešto češće putuju kao turisti (41,2%) u odnosu na mlade iz vangradskih sredina (33,7%). Nisu uočene druge demografske razlike među mladima po ovom pitanju.

Grafik 46. Razlozi putovanja mladih Bihaća / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koji je bio glavni razlog Vašeg putovanja?

Podaci o programima i razmjenama u kojima učestvuju mladi iz Bihaća pružaju uvid u vrste iskustava koja su najprivlačnija i najpristupačnija ovoj populaciji. Ekskurzije u inostranstvo pokazuju se kao izuzetno popularan oblik aktivnosti, budući da je 42,3% mladih u prethodne dvije godine učestvovalo u ovim putovanjima. Ova vrsta iskustva vjerovatno pruža priliku mladima da istraže nove kulture, steknu međunarodno iskustvo i prošire svoje vidike.

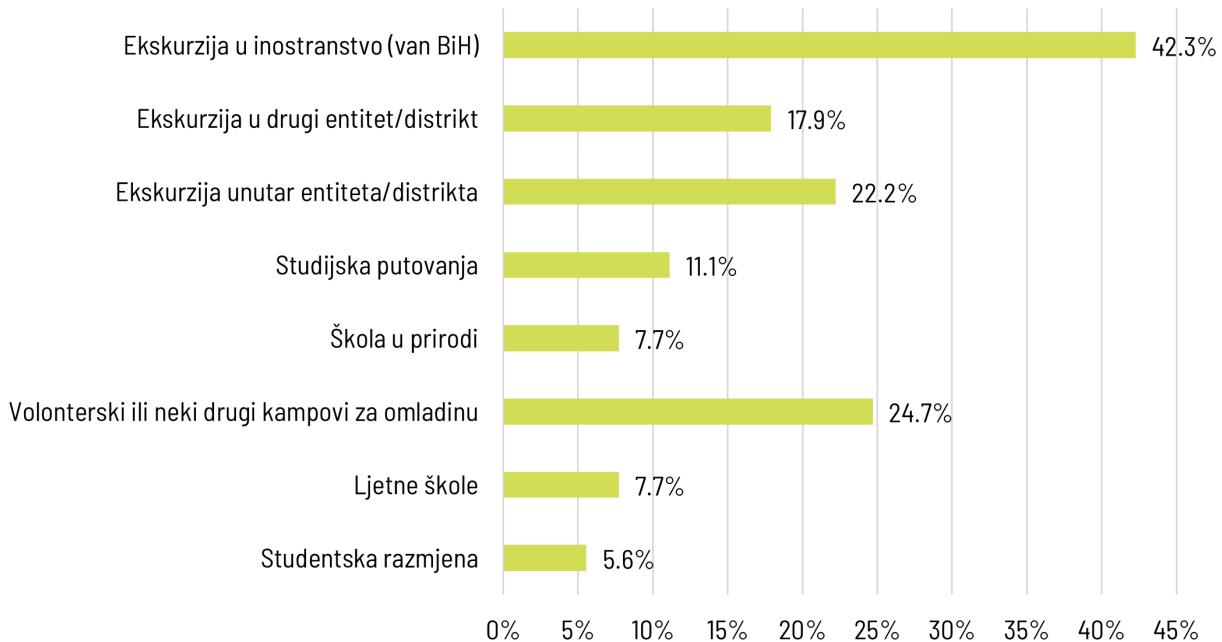
Također, ekskurzije unutar Bosne i Hercegovine značajno su zastupljene, s 40,1% mladih koji su učestvovali u ovakvim putovanjima. Zanimljivo je primijetiti da je 22,2% mladih izabralo ekskurzije unutar entiteta u kojem žive, dok je 17,9% njih odlazilo na ekskurzije u drugi entitet. Ovo može ukazivati na želju mladih da istraže različite dijelove zemlje i upoznaju se s raznolikošću unutar Bosne i Hercegovine.

Volonterski i omladinski kampovi također su popularni, budući da je 24,7% mladih učestvovalo u takvima aktivnostima. Ovo sugerira da mladi iz Bihaća pokazuju interes za volonterski rad i učešće u zajednici, što može doprinijeti razvoju njihovih vještina, međuljudskih odnosa i društvene odgovornosti.

Studijska putovanja, studentske razmjene te ljetne škole i škole u prirodi nisu tako često izabrane opcije među mladima u Bihaću. Ovi podaci ukazuju na potencijalnu potrebu za dodatnim promoviranjem ovih oblika aktivnosti kako bi se pružilo više informacija i poticaja mladima da se uključe u ove vrste programa.

Grafik 47. Programi razmijene u kojima učestvuju mlađi Bihaća / Izvor: Institut za razvoj mlađih KULT

Jeste li U POSLJEDNJE DVIJE GODINE učestvovali u nekim od sljedećih programa:

Podaci o volonterskim i drugim kampovima ukazuju na značajne demografske razlike u učešću mlađih iz Bihaća u ovim aktivnostima. Žene iznose veći postotak učešća u volonterskim ili drugim kampovima (28,2%) u odnosu na muškarce (17,6%).

Također, zapaženo je da su volonterski kampovi najpopularniji među mlađima u dobi od 15 do 24 godine, dok učešće opada u dobi od 25 do 30 godina (9,1%). Ovo može biti rezultat povećanih obaveza i odgovornosti koje mlađi preuzimaju kako odrastaju. Organizacije koje promoviraju volonterske kampove mogu razmotriti prilagođavanje svojih programa kako bi privukle i zadržale starije mlade.

Dodatno, važno je napomenuti da mlađi iz gradskih područja (27,3%) pokazuju veće učešće u volonterskim i drugim kampovima u usporedbi s mlađima iz vangradskih sredina (17,3%). Ovo može ukazivati na potrebu prilagodbe i promocije ovih aktivnosti kako bi se privukao širi spektar mlađih iz različitih područja i sredina.

Napuštanje države

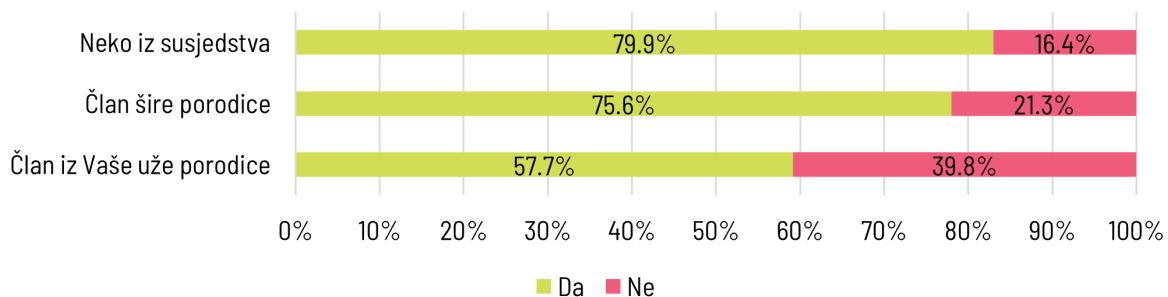
Odlazak stanovništva iz Bosne i Hercegovine, posebno među mlađima, predstavlja značajan izazov za društvo. Prema prikupljenim podacima, 57,7% mlađih u Bihaću izvijestilo je da je neko iz njihove uže porodice napustio zemlju u posljednjih sedam godina. Osim toga, impresivnih 79,9% mlađih navelo je da je neko iz njihovog susjedstva također emigrirao u istom periodu.

Ova situacija ukazuje na ozbiljnost fenomena emigracije, a usporedba s drugim lokalnim zajednicama, poput

Srebrenika i Cazina, dodatno ističe veličinu problema. Naprimjer, u Srebreniku je 39,3% mladih izvijestilo o odlasku člana iz uže porodice, dok je taj postotak u Cazinu znatno viši, dosežući 78,5%.

Grafik 48. Fenomen odlaska građana iz BiH i mladi / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li je u POSLJEDNJIH 7 GODINA napustio zemlju...

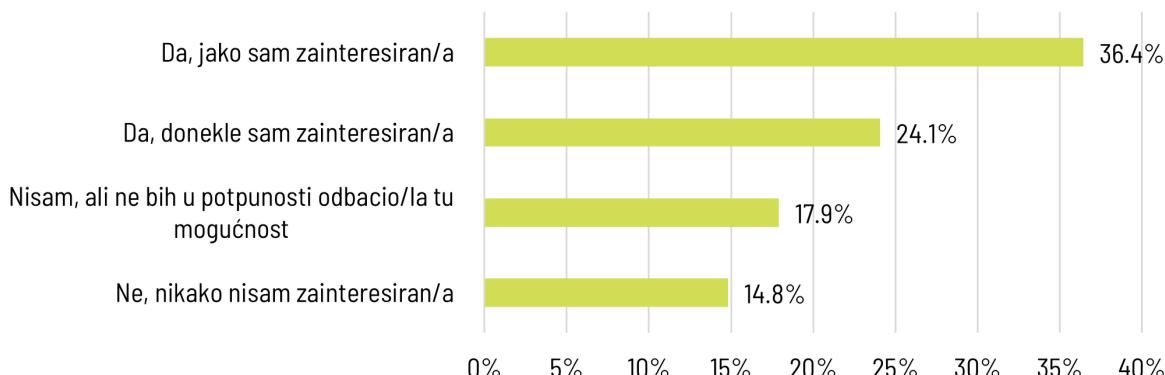
Veliki broj mladih u Bihaću izražava interes za odlazak iz Bosne i Hercegovine, što može biti posljedica različitih faktora koji utječu na njihove odluke o budućnosti. Prema prikupljenim podacima, tri petine mladih (60,5%) izrazilo je zanimanje za odlazak iz zemlje, a od toga je svaka treća osoba (36,4%) izrazila jaku želju za takvim korakom. Suprotno tome, 17,9% mladih nije zainteresirano za privremeni ili trajni odlazak iz BiH, dok 14,8% mladih nema nikakav interes za napuštanje zemlje.

Analiza prema spolu i dobi otkriva određene razlike u percepciji odlaska. Naprimjer, žene pokazuju jači interes za odlazak, gdje 41,2% mladih žena izražava jaku želju za napuštanjem BiH, dok je taj postotak među muškarcima 26,9%. Također, mladi u dobi od 15 do 19 godina češće pokazuju interes (donekle i jako zainteresirani) za odlazak (64,3%) u usporedbi s onima u dobi od 25 do 30 godina (50%).

Ovi rezultati ukazuju na potrebu za dubljim istraživanjem razloga i faktora koji utječu na odluke mladih vezane uz ostanak ili odlazak iz zemlje. Ova informacija može biti od koristi za oblikovanje politika i inicijativa usmjerenih na zadržavanje mladih talenata i stvaranje poticajnog okruženja za njihov razvoj u Bosni i Hercegovini.

Grafik 49. Interes mladih za odlaskom iz BiH / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li ste generalno zainteresirani za privremeni ili trajni odlazak u inostranstvo iz bilo kojeg razloga?

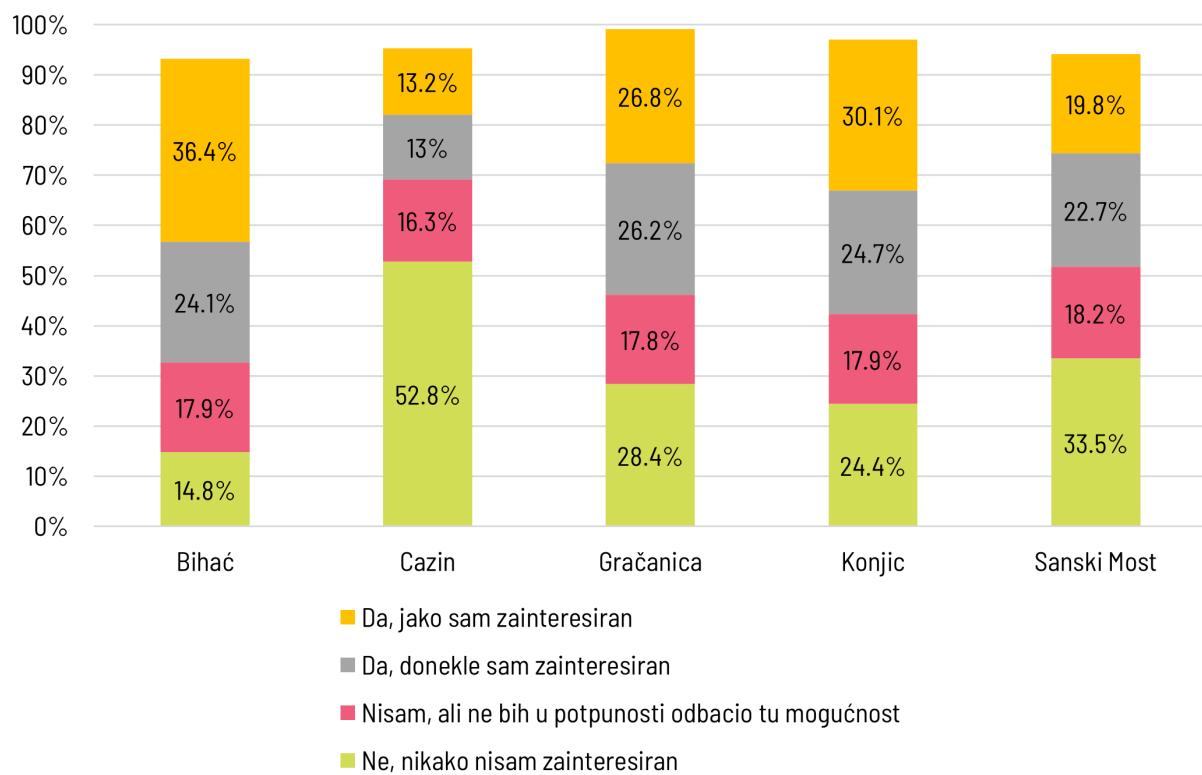

Po pitanju zainteresiranosti za odlaskom iz BiH, mladi Bihaća su u nešto većoj mjeri zainteresirani za odlazak u odnosu na mlade iz ostalih sredina u BiH. Tri petine mladih (60,8%) Bihaća je donekle i jako zainteresirano za odlazak, dok je istovremeno 26,4% mladih iz Cazina donekle i veoma zainteresirano za odlazak u inostranstvo iz bilo kojeg razloga. Stavovi mladih prema privremenom ili trajnom odlasku u inostranstvo uočeni su i kod mladih u Konjicu, gdje je 54,8% mladih donekle i jako zainteresirano za odlazak u inostranstvo. Treba imati u vidu da su sva istraživanja iz kojih se prave komparacije navedene ispod imale marginu greške od $\pm 5\%$.

Grafik 50. Interes mladih za odlaskom iz BiH – poređenje stavova mladih iz sličnih sredina

/ Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li ste generalno zainteresirani za privremeni ili trajni odlazak u inostranstvo iz bilo kojeg razloga?

Analizirajući stavove mladih u Bihaću o budućim planovima vezanim za odlazak iz Bosne i Hercegovine, primjetan je trend povećanja namjere za dugoročnim napuštanjem zemlje. Kada je riječ o narednoj godini, 17% mladih izražava vrlo izvjesnu namjeru napuštanja BiH. Međutim, taj postotak značajno raste kada se razmatra petogodišnji horizont, gdje 41,7% mladih smatra vrlo izvjesnim da će napustiti zemlju.

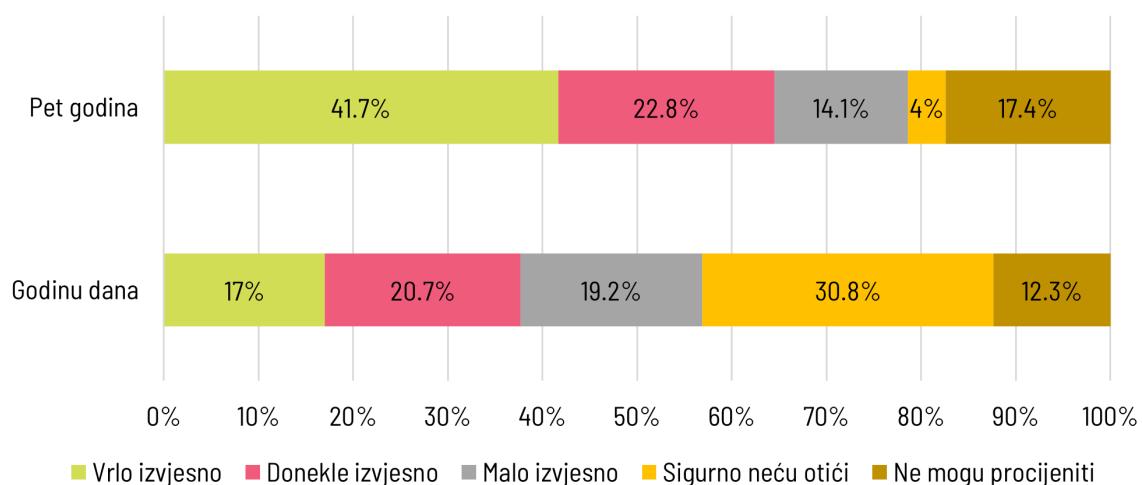
Kumulativno gledano, 37,7% mladih smatra donekle i vrlo izvjesnim da će napustiti BiH u narednoj godini, dok se taj postotak povećava na 64,5% kada se uzme u obzir petogodišnji period. Zanimljivo je primijetiti da se 30,8% mladih izjašnjava da sigurno neće napustiti BiH u narednoj godini, dok samo 4% njih izražava sigurnost u ostanak u zemlji u narednih pet godina.

Proučavajući demografske karakteristike, stariji mladi u dobi od 25 do 30 godina izražavaju veću namjeru odlaska u narednoj godini (37,4%) u usporedbi s mlađom populacijom od 15 do 19 godina (29,4%). No, kada je

u pitanju petogodišnji plan, 60,2% mladih od 15 do 19 godina vidi donekle i vrlo izvjesnim odlazak iz BiH, dok to dijeli 40,9% mladih u dobi od 25 do 30 godina.

Grafik 51. Izvjesnost odlaska mladih iz BiH u narednom periodu / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema Vašoj najboljoj procjeni, koliko je izvjesno da ćete oticí u inostranstvo u narednih:

Razlozi odlaska mladih se u većoj mjeri tiču stanja u BiH u odnosu na faktore izvana. Mladi najčešće verbaliziraju razloge svog odlaska kroz besperspektivnost društva u BiH, bolje uvjete i kvalitet života u inostranstvu te bolje ekonomске uvjete i prilike u drugim državama.

Na fokusnoj grupi mladi su svoje razloge interesa za odlaskom iz BiH saželi u nekoliko rečenica.

Da. Prije svega želio bih svoju karijeru graditi kroz posao. Želim da se tu unapređujem i da idem za boljim. Ono što trenutno ja radim i na mjestu kojem ja radim, mislim da je to neki vrhunac koji to radno mjesto i ta firma koja može to ponuditi, nije dovoljno iz razloga jer sam to prevazišao. Nekako sam željan za većim uspjehom i trenutno u ovoj sredini to ne mogu naći. Ne znam da li bih otišao privremeno ili trajno. Moram prvo oticí da bih to znao. Finansije nisu razlog koji bi me zadržao, iako bi to možda nekako i potpomoglo, ali kad bi država pratila taj tehnički napredak jer ne da kasnimo za tim, niti se trudimo oko toga... lako postoji princip da radimo odavde za njemačku kompaniju i platu, mislim da me ne bi moglo tako zadržati. Ono što mi imamo u gradu, to se sve svede na 2-3 mjeseca godišnje, jer jednostavno je puno manje raje. Bihać živi ljeti kad je regata i kad su ti godišnji. Meni bude dosadno, koncerata ima samo kad je ljeto. I sva ta dešavanja koja bih mogao tamo ispratiti, ovdje to nemam.

(Muško, Bihać)

Ja bih prije svega otišla zbog karijerne situacije, jer moj je san automobilska industrija, koja kod nas ne postoji. To je prva stvar, a druga stvar je ta da ne želim da moja djeca odrastaju u

sistemu kakvom sam ja, da uče stvari koje sam ja učila prije 20-15 godina. Ja bih ostala trajno u inostranstvu.

(Žensko, Bihać)

Ja bih otisao, ali ne iz neke ekonomiske potrebe, nego zato što učim jezike i volio bih više vidjeti svijeta. Možda bih ostao, možda bih se vratio.

(Muško, Bihać)

SLOBODNO VRIJEME

Mladi iz Bihaća očito daju veliki značaj socijalnim interakcijama, provodeći značajan dio svog slobodnog vremena s prijateljima i porodicom. Ovi podaci ukazuju na snažnu povezanost s lokalnom zajednicom i porodicom. Pored toga, visok postotak mladih koji svakodnevno pomažu u kućanskim poslovima odražava angažman u domaćinstvu, što ukazuje na odgovornost i uključenost u porodične aktivnosti.

Četiri sata i više dnevno 76,2% mladih posvećuje druženju s prijateljima uživo, dok s druge strane 37% mladih četiri sata i više dnevno provodi u online druženju s prijateljima. Mladi u većoj mjeri preferiraju provođenje vremena s prijateljima uživo u odnosu na online ambijent, ali su svjesni da postoje situacije i okolnosti zbog kojih provode dosta vremena s prijateljima i online.

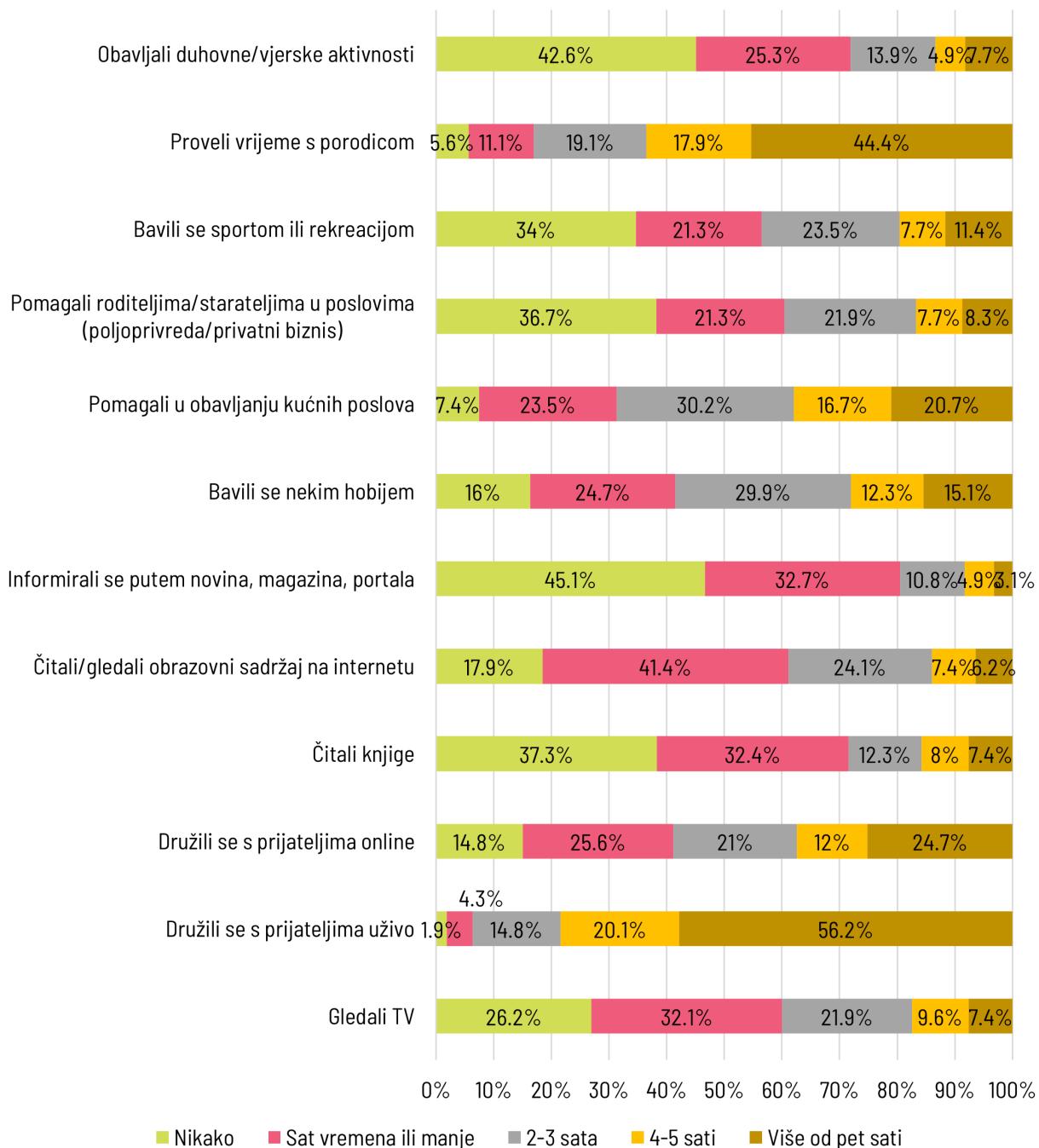
Također, mladi iz Bihaća značajan dio dana provode u krugu porodice. Četiri sata i više dnevno s porodicom provodi 62,3% mladih Bihaća. Ovo ujedno pokazuje i da mladi najveći period slobodnog vremena provode u krugu porodice i prijatelja.

Više od dvije trećine mladih (67,6%) svakodnevno pomaže dva sata ili više u obavljanju različitih kućanskih poslova. Zanimljivo je da skoro svaka deseta mlada osoba (8,3%) tvrdi da dnevno pet ili više sati pomaže roditeljima ili drugim članovima porodice u poslovima koji se tiču poljoprivrede ili privatnog biznisa.

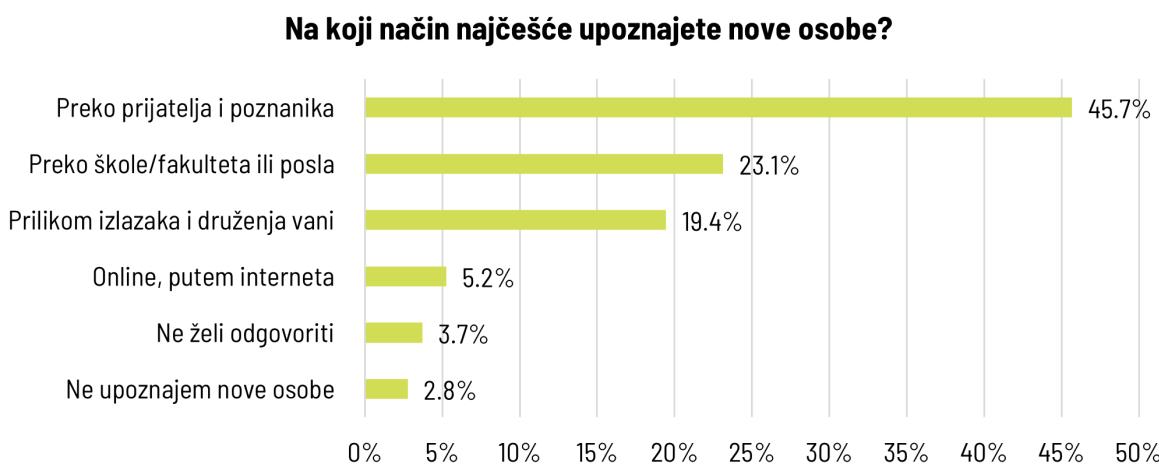
Podaci koji mogu biti zanimljivi u kontekstu aktiviranja mladih i kvalitetnijeg popunjavanja njihovog vremena se tiču bavljenja sportom i drugim hobijima.

Naime, 34% mladih tvrdi da se ne bavi nikakvim sportom ili nekim drugim vidom rekreativne aktivnosti na sedmičnoj bazi. Također, njih 16% tvrdi da se nikako na sedmičnoj bazi ne bavi bilo kakvim hobijem. Dakle, trećina mladih nema hobija ili zanimanja izvan vremena koje provedu s prijateljima, porodicom ili u online ambijentu (čitanje portala, gledanje različitih sadržaja na internetu, surfanje društvenim mrežama i sl.). Podatak koji dodatno ide u prilog ovoj tvrdnji odnosi se na čitanje knjiga, te tako 37,3% mladih tvrdi da u referentnoj sedmici dana (kada su anketirani) nisu nikako čitali knjige, te 45,1% mladih tvrdi da se nisu nikako informirali u referentnoj sedmici putem novina, magazina i portala.

Podaci o nedostatku sportskih i hobi aktivnosti kod mladih predstavljaju priliku za lokalne vlasti i organizacije da promoviraju raznolike sportske i kulturne programe. Također, potrebno je razmotriti inicijative koje potiču čitanje knjiga i informiranje putem različitih izvora kako bi se potaknulo intelektualno angažiranje mladih.

Grafik 52. Slobodno vrijeme / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT**Prisjetite se POSLJEDNJIH SEDAM DANA. Koliko sati DNEVNO ste u prosjeku:**

Istraživanje ukazuje na to da mlađi Bihać preferiraju tradicionalne načine upoznavanja novih ljudi. Najčešći način je preko prijatelja i poznanika, s obzirom na to da 45,7% mlađih koristi ovu metodu za upoznavanje novih osoba. Drugi značajan način je interakcija u školi, na fakultetu ili na radnom mjestu, gdje gotovo jedna četvrtina (23,1%) mlađih često upoznaje nove ljudi. Zanimljivo je primijetiti da samo 5,2% mlađih navodi internet kao najčešći način upoznavanja novih osoba, što sugerira da su tradicionalni društveni konteksti i dalje ključni za socijalnu interakciju među mlađima u Bihaću.

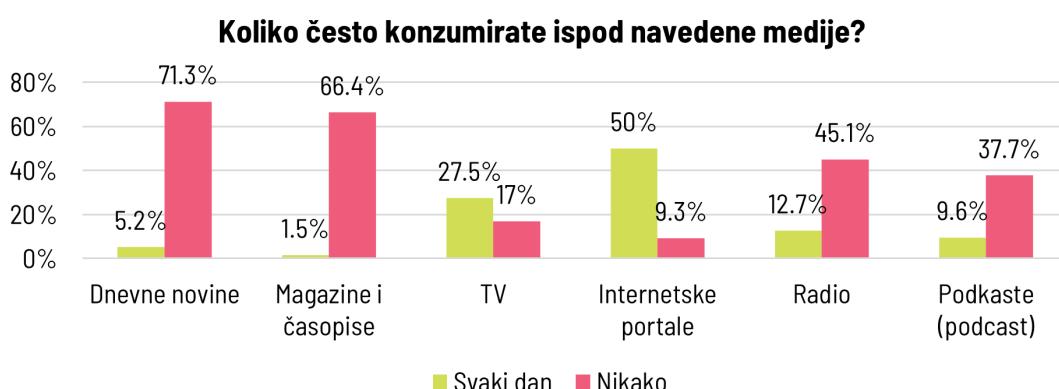
Grafik 53. Kako mladi upoznaju nove osobe / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Informiranje

Najpopularniji mediji među mladima iz Bihaća su elektronski mediji (primarno internetski portali), te je 50% mladih izjavilo da svakodnevno prati internetske portale. Drugi najfrekventniji medij je TV, gdje 27,5% mladih svakodnevno prati sadržaje plasirane putem ovog medija. Najmanje popularni mediji među mladima su štampani mediji poput dnevnih novina, magazina i časopisa.

U skladu s ovim odgovorima su i odgovori mladih o tome koje medije nikako ne prate. Gotovo tri četvrtine mladih (71,3%) ne prati nikako dnevne novine, a dvije trećine mladih (66,4%) ne prati nikako magazine i časopise. Ove podatke je važno imati u vidu ako i kada lokalna vlast želi plasirati određene informacije prema mladima. Plasman informacija putem lokalnih internetskih portala ima najveće šanse da mladi te informacije i zaprime, odnosno da dođu do njih. S druge strane, plasman informacija od interesa za mlade putem printanih medija (lokalnih ili nekih drugih) ima vrlo male šanse da dopre do mladih.

Zanimljivo je da je radio još uvijek relativno aktuelan medij među mladima. Naime, 12,7% mladih svakodnevno sluša radio. Ovo je važno imati u vidu prilikom plasmana informacija, jer je lokalni radio vrlo čest medij koji lokalne vlasti koriste prilikom plasmana informacija u javnost. Podkaste, kao relativno novu vrstu medija, svaki dan prati 9,6% mladih Bihaća.

Grafik 54. Korištenje medija / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

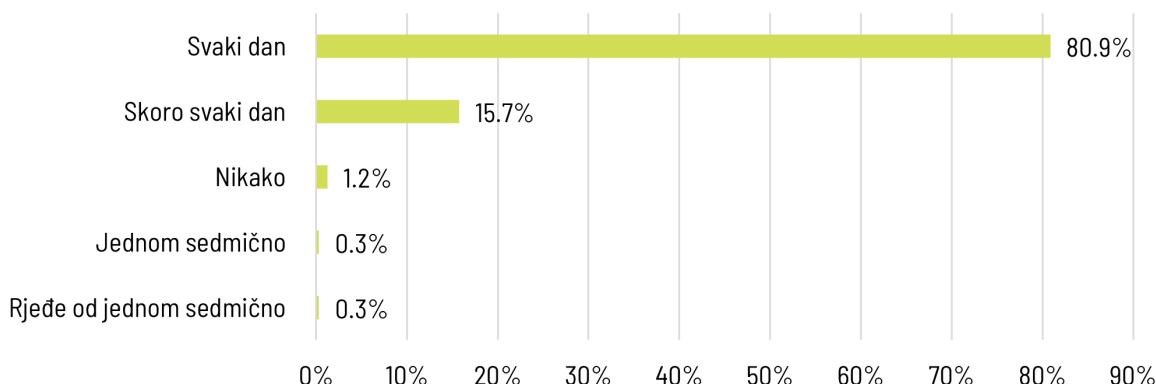
Internetske portale kao medij mladi muškarci (56,5%) koriste svakodnevno nešto više u odnosu na mlade žene (46,8%). Također, 68,2% mladih u dobi od 25 do 30 godina svakodnevno konzumira internetske portale, dok taj postotak kod mladih u dobi od 15 do 19 godina iznosi 38,5%.

TV kao medij svakodnevno prate najviše mladi iz vangradskih sredina. Svakodnevno TV kao medij najmanje prate mladi u dobi od 15 do 19 godine starosti, dok taj postotak kod mladih u dobi od 25 do 30 godina iznosi 31,8%.

Informacije o pristupu internetu među mladima u Bihaću ukazuju na visok stepen digitalne pismenosti i upotrebe interneta u svakodnevnim aktivnostima. Prema rezultatima istraživanja, čak 80,9% mladih koristi internet svaki dan. Impresivnih 96,6% mladih izvještava da koristi internet skoro svaki ili svaki dan. Ovi podaci ukazuju na snažnu vezu između mladih i digitalnog okruženja, što sugerira da su online platforme, uključujući internetske portale, relevantni kanali komunikacije za lokalne vlasti i organizacije koje žele dosegnuti mladu populaciju u Bihaću.

Grafik 55. Pristup internetu među mladima / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koliko često ste koristili internet u POSLJEDNJIH MJESEC DANA?

Značajna većina mladih u Bihaću (91,7%) koristi pametni (mobilni) telefon kao glavno sredstvo pristupa internetu. Ovaj podatak ukazuje na premoć mobilne tehnologije u svakodnevnom životu mladih, a posebno na važnost mobilnih uređaja u pristupu online sadržajima. Bitno je primijetiti da nema značajnih razlika u korištenju mobilnih telefona za pristup internetu među različitim demografskim skupinama mladih, što sugerira da je mobilna tehnologija univerzalno prihvaćena i pristupačna širokom spektru korisnika, bez obzira na rod, lokaciju ili dobnu skupinu. Ova informacija ima implikacije za prilagođavanje komunikacijskih strategija prema mladima, s fokusom na mobilno optimizirane sadržaje i kanale komunikacije.

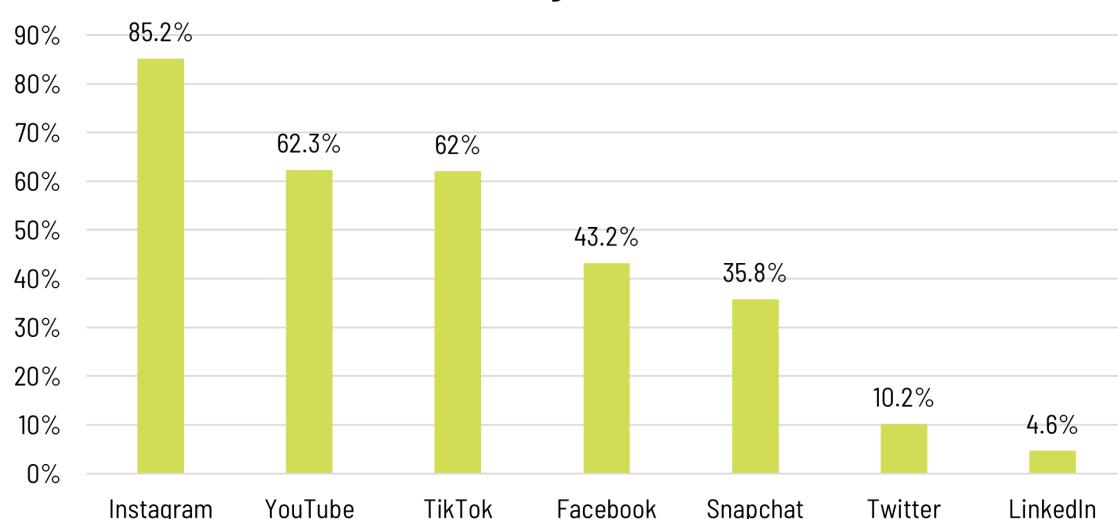
Podaci o korištenju društvenih mreža među mladima u Bihaću pružaju uvid u digitalne navike ove populacije. Instagram dominira kao najpopularnija društvena mreža, svakodnevno korištena od strane 85,2% mladih. Ova platforma, koja se često fokusira na vizuelni sadržaj, privlači širok spektar korisnika, s posebnim naglaskom na mlađu dobnu skupinu. YouTube slijedi kao druga najčešće korištena platforma (62,3%), a istraživanje ukazuje na razlike u preferencijama između muškaraca i žena, gdje mladi muškarci više preferiraju ovu

platformu u odnosu na mlade žene. TikTok, kao relativno nova društvena mreža, također ima značajan udio dnevnih korisnika među mladima (62%).

Važno je napomenuti određene demografske razlike u korištenju ovih platformi, s obzirom na dob i spol. Mlađa populacija (15-19 godina) često koristi TikTok, dok Instagram ostaje popularan u svim dobima, posebno među mladima u dobi od 15 do 24 godine. Također, važno je uzeti u obzir da Twitter i LinkedIn nisu toliko zastupljeni među mladima u Bihaću, što može utjecati na odabir odgovarajućih kanala za komunikaciju i promociju sadržaja prema ovoj populaciji.

Grafik 56. Društvene mreže koje mlađi najčešće koriste / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da li i koliko često koristite ispod nabrojane društvene mreže i servise?
(Relevantan odgovor: Svaki dan.)

Rekapitulacija nalaza o informiranju mlađih bila bi da se informacije koje želimo da dođu do mlađih plasiraju putem online medija (internetskih portala ili društvenih mreža), pri tome bi najbolje bilo da se te informacije plasiraju putem Instagrama ili TikToka (te YouTube kao medijska platforma), te da sve objave budu prilagođene konzumaciji na pametnim telefonima.

IDENTITET

Mladi kao heterogena skupina prolaze kroz različite procese u dobi od 15 do 30 godina starosti. Ti procesi se, između ostalog, tiču i formiranja njihove ličnosti i oblikovanja i izgradnje (završnog formiranja) identiteta, koji će u značajnoj mjeri oblikovati njihov život u budućnosti.

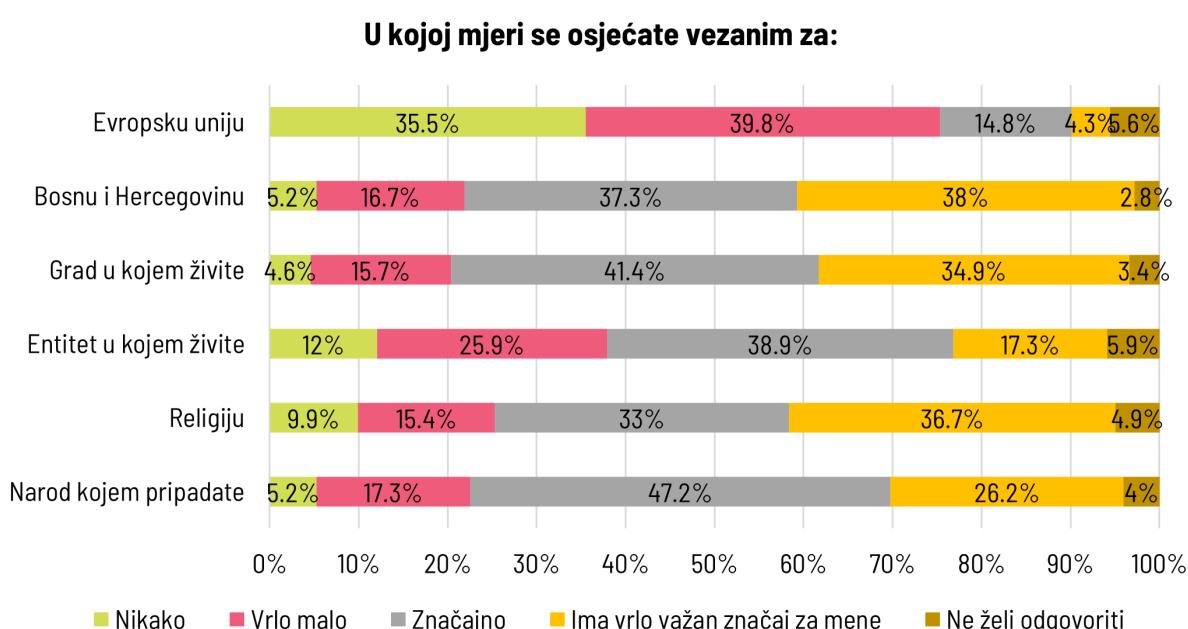
U ovom istraživanju nastojano je utvrditi kakvi su stavovi mladih spram nekih od socijalnih konstrukata koji su, u većoj ili manjoj mjeri, važni aspekti identiteta i identifikacije mladih. Neki od aspekata identiteta o kojima smo ispitivali mlade su: stav prema religiji, narodu kojem pripadaju, lokalnoj zajednici i državi, socijalna distanca spram pripadnika drugih grupa.

Mladi Bišćani se u najvećoj (i jednakoj) mjeri osjećaju vezani za lokalnu zajednicu u kojoj žive, državu Bosnu i Hercegovinu, te narod kojem pripadaju. Tri četvrtine mladih (76,2%) tvrdi da se značajno ili vrlo značajno osjećaju vezanim za grad u kojem žive i državu (75,3%). Treća odrednica identiteta za koju se mladi osjećaju vrlo značajno ili značajno vezani jeste narod kojem pripadaju, te je za 73,5% mladih ovo bitna odrednica identiteta. Vrlo sličan nivo povezanosti mladi osjećaju i prema religiji kojoj pripadaju, te se njih 69,8% osjeća značajno ili vrlo značajno vezanim za religiju kojoj pripadaju (nezavisno od toga koja je to religija).

Od šest ponuđenih faceta koje u većoj ili manjoj mjeri mogu biti dio identifikacije, mladi se osjećaju najmanje vezanim za Evropsku uniju. Više od dvije trećine mladih (75,3%) se osjeća vrlo malo ili nikako povezanim s EU, dok se svaka peta (19,1%) mlada osoba osjeća značajno ili vrlo značajno povezana s EU. Polovina mladih (49,4%) Bihaća smatra da bi članstvo BiH u EU bilo dobro, dok to lošim ishodom vidi 8% mladih. Trećina mladih (33%) smatra da članstvo BiH u EU ne bi bilo ni dobro ni loše.

Također, skoro dvije petine mladih (38%) osjeća vrlo malu ili nikakvu povezanost s entitetom u kojem živi. Nisu uočene nikakve demografske razlike po ključnim varijablama (dob, spol, mjesto boravka) u odnosu na šest faceta identiteta.

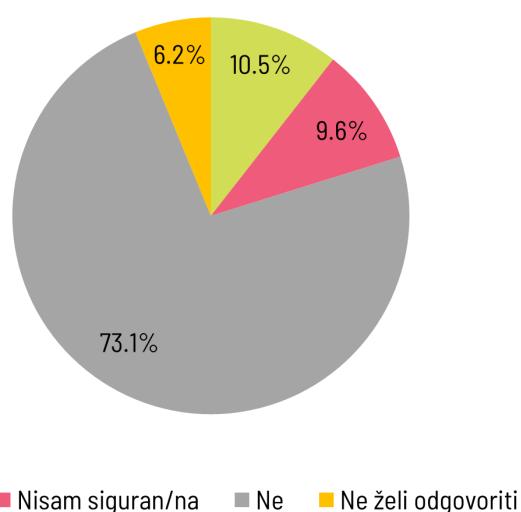
Grafik 57. Osjećaj povezanosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema rezultatima istraživanja, 73,1% mladih je izjavilo da im nacionalnost nije bitan kriteriji za odabir prijatelja. Istraživanje o stavovima mladih prema nacionalnosti kao kriteriju za odabir prijatelja ukazuje na značajnu otvorenost i inkluzivnost među mladima. Ovi rezultati svjedoče o progresivnom pristupu mladih prema međuetničkim odnosima, gdje nacionalna pripadnost, izgleda, ne igra ključnu ulogu u izgradnji međuljudskih odnosa. Nisu uočene razlike među mladima po dobi, spolu ili mjestu boravka.

Grafik 58. Kriteriji za odabir prijatelja / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Jesu li Vam nacionalnost i religija bitan kriterij za odabir prijatelja?

Rezultati istraživanja o stavovima mladih prema stupanju u intimne odnose, poput braka, s osobama druge nacionalnosti pružaju zanimljiv uvid u njihovu otvorenost prema međuetničkim vezama. Gotovo polovina mladih, odnosno njih 49,1%, izjavljuje da bi bili spremni stupiti u brak s osobom druge nacionalnosti. Ovaj rezultat ukazuje na visok nivo tolerancije i prihvaćanja raznolikosti među mladima u Bihaću.

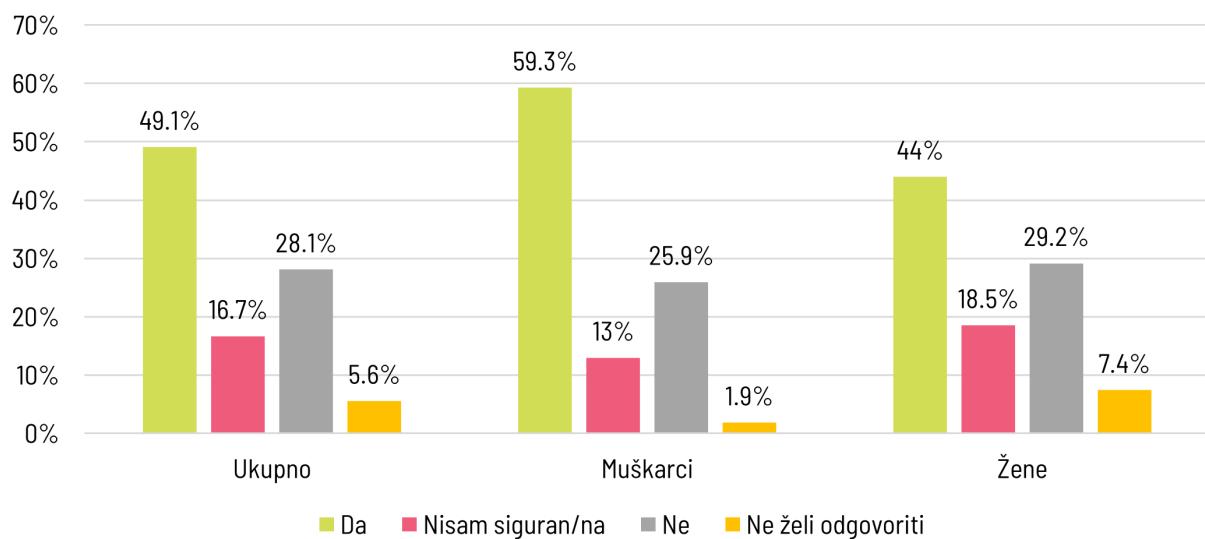
Uočena razlika u stavovima između muškaraca i žena sugerira da postoji određena rodna dinamika u percepciji međuetničkih veza. Naime, 59,3% muškaraca izrazilo je spremnost za brak s osobom druge nacionalnosti, dok je kod žena taj postotak nešto niži i iznosi 44%. Ovi rezultati mogu odražavati kulturne norme i očekivanja koja se razlikuju između spolova.

Također, među mladima koji nisu spremni za ovaku bračnu zajednicu najviše je mladih u dobi od 25 do 30 godina starosti (37,9%), dok recimo taj postotak kod mladih od 15 do 19 godina iznosi 21%. Ovakav rezultat može ukazivati na kompleksnost stavova koji se mijenjaju s godinama ili na druge vanjske faktore koji utječu na donošenje odluka o ovom pitanju.

Nešto više od jedne petine mladih (22,2%) je nesigurno po ovom pitanju (nisam siguran i ne želim odgovoriti). Ovo je relativno visok postotak mladih koji nisu zauzeli isključiv stav po ovom značajnom pitanju. Razlog visokog postotka na ovom odgovoru može biti i potreba za davanjem društveno poželjnih odgovora te je rezultate potrebno tumačiti s oprezom.

Grafik 59. Stupanje u brak s osobom druge nacionalnosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Biste li stupili u brak s osobom druge nacionalnosti, ako već niste? Molimo da odgovorite i ako ste već oženjeni/udata.

Prema odgovorima koje su dali, većini mladih (84,3%) iz Bihaća ne bi smetalo da njihov poslodavac ili nadređeni bude druge nacionalne pripadnosti. Bitno je istaći da nisu uočene razlike u odnosu na demografske karakteristike uzorka, ove stavove dijele podjednako svi mladi u uzorku.

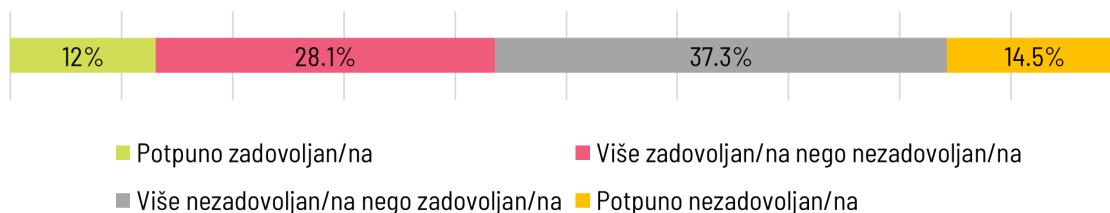
SIGURNOST

Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom i policijskim službenicima

Zadovoljstvo općom i sigurnosnom situacijom u mjestu u kojem boravimo vrlo je važan faktor općeg kvaliteta života. Kada se govori o percepciji sigurnosne situacije u mjestu u kojem žive, mladi iz Bihaća su u većoj mjeri nezadovoljni sigurnosnom situacijom nego što su zadovoljni. Naime, 51,9% ispitanih je reklo da je potpuno nezadovoljno sigurnosnom situacijom ili je barem u većoj mjeri nezadovoljno nego zadovoljno. Nešto više od jedne četvrtine mladih (28,1%) je u većoj mjeri zadovoljno sigurnosnom situacijom nego što je nezadovoljno u mjestu u kojem žive. Potpuno zadovoljnih sigurnosnom situacijom ima 12%.

Grafik 60. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koliko ste zadovoljni sigurnosnom situacijom u mjestu u kojem živate?

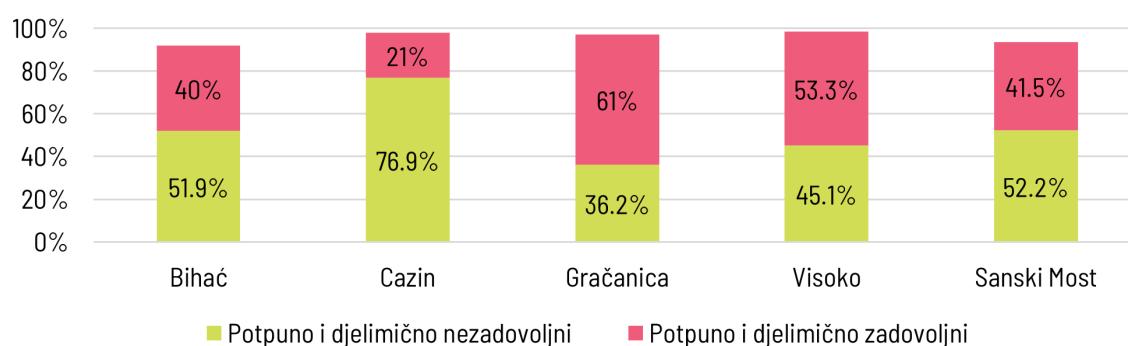

Kada uporedimo kako se mladi u ovoj lokalnoj zajednici (Bihaću) osjećaju po pitanju sigurnosti u odnosu na druge (donekle slične lokalne zajednice), možemo primijetiti da se mladi u Bihaću osjećaju relativno sigurno u odnosu na mlađe u drugim lokalnim zajednicama (osim Cazina). Posebno je zanimljivo vidjeti razliku po ovom pitanju između mladih u Cazinu i Sanskom Mostu, kao vrlo sličnoj lokalnoj zajednici u istom kantonu. Kada se radi o percepciji sigurnosti, mladi u Bihaću se osjećaju podjednako kao njihovi vršnjaci u Sanskom Mostu, dok se mladi u Cazinu osjećaju nesigurnije u odnosu na svoje vršnjake iz Unsko-sanskog kantona, ali i ostalih mjesta u kojima je provedeno istraživanje.

Grafik 61. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom – komparacija s drugim lokalnim zajednicama

/ Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Koliko ste zadovoljni sigurnosnom situacijom u mjestu u kojem živate?

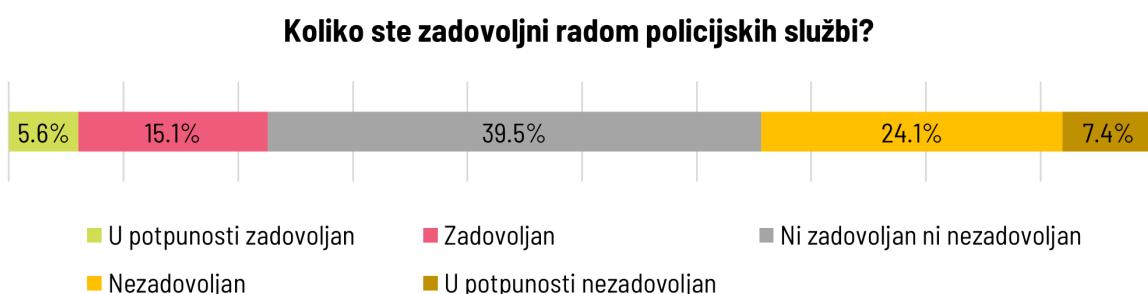

Analizirajući osjećaj sigurnosti u Bihaću prema spolu, uočava se značajna razlika u percepciji između žena i muškaraca. Više od dvije trećine žena (69,4%) izražava nezadovoljstvo ili potpuno nezadovoljstvo sigurnosnom situacijom u Bihaću. S druge strane, samo 26,9% muškaraca dijeli isti sentiment, izražavajući nezadovoljstvo ili potpuno nezadovoljstvo.

Ovi rezultati sugeriraju da žene u većoj mjeri doživljavaju nesigurnost u odnosu na muškarce, što može biti rezultat različitih iskustava, percepcija ili stvarnih izazova s kojima se svaki spol suočava. Razumijevanje tih razlika može biti ključno za razvoj ciljanih mjera sigurnosti i poticanje osjećaja zaštite među stanovništvom, posebno među ženskom populacijom.

Mladi koji žive u Bihaću u najvećoj mjeri imaju neutralan (indiferentan) stav po pitanju zadovoljstva radom organa sigurnosti (policije). Skoro dvije petine (39,5%) mladih je niti zadovoljno niti nezadovoljno radom policije. S druge strane, potpuno nezadovoljnih i nezadovoljnih radom policije ima 31,4%, što je nešto više od broja onih mladih koji su potpuno zadovoljni ili zadovoljni radom policijskih službenika, a kojih ima 20,7%.

Grafik 62. Zadovoljstvo radom organa sigurnosti / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ovakvi podaci ne trebaju iznenađivati jer mladi nemaju često i u velikoj mjeri doticaja s policijskim službenicima (osim u saobraćaju) te zbog toga često u najvećoj mjeri prevladava indiferentan stav prema radu organa sigurnosti.

Kada su u pitanju razlike u dobnim grupama (tri petogodišta), uočena su bitna odstupanja među mladima po pitanju zadovoljstva radom policijskih službenika. U ovom slučaju imamo 40,9% mladih u dobi od 25 do 30 godina koji su zadovoljni i u potpunosti zadovoljni radom policijskih službi, dok taj postotak kod mladih u dobi od 20 do 24 godine iznosi 12,2%.

Nisu uočene spolne razlike ili bilo koje druge razlike po pitanju zadovoljstva radom policijskih službi među mladima grada Bihaća.

Stav spram sigurnosne situacije mlađi su na fokusnoj grupi različito verbalizirali, ali su tom prilikom prepoznati i neki drugi sigurnosni problemi koje nismo detektirali kvantitativnom analizom. Također, ima i mladih koji vrlo jasno komuniciraju svoje zadovoljstvo sigurnosnom situacijom.

Ja polazim od toga da sam žena, pa mi je često mnogo toga sumnjivo. U smislu kad hodam navečer, ne osjećam se sigurno. Nije samo zbog migranata, ima i do infrastrukture. U nekim dijelovima grada gdje ljudi žive nemamo rasvjetu koja radi. Mi imamo iza naše zgrade parking

koji je poprilično ogroman i mi tu bukvalno nemamo nijednog svjetla. I kada prolazite kroz taj parking, ne osjećate se sigurno. Psi latalice također su problem. Imali smo i napade migranata, gdje smo se tu više i navikli. Postoji dosta aspekata koji utječu na smanjenu sigurnost.

(Žensko, Bihać)

Ispred moje zgrade se nalaze dva kafića, iako ih ne mogu tako ni nazvati, u kojem se stalno nalaze ljudi koji piju. Također, često se ispred nalazi komšija koji pije. Ništa se ne poduzima po tom pitanju, jer svi su kao „ma oni nikad nisu ništa nikom uradili“. Ne osjećate se baš ugodno i sigurno kada vam dobacuju.

(Žensko, Bihać)

Ja se osjećam sigurno u gradu. Ove godine je Bihać proveo jedan projekat, 100 kamera, odnosno „Bihać kao siguran grad“, gdje su postavljene kamere na glavnim saobraćajnicama i u nekim naseljima kako bi se povećala sigurnost građana. Mislim da je u posljednje vrijeme obnovljena i infrastruktura u jednom dijelu, iako možda ima ovih dijelova gdje nedostaje rasvjete. Red je da se i mjesne zajednice pobrinu oko toga. Ako to njima nije u interesu, onda ne znam ni kako mogu očekivati pomoći.

(Muško, Bihać)

Pored svega navedenog, mislim da i migrantska populacija utječe na manji osjećaj sigurnosti. Koliko god mi navikli na njih, nije svejedno kada se u mraku mimoilazite sa njih 3-4, jer se oni uvijek kreću u grupama. Možete ih nekad vidjeti da se kreću u grupama od 20-30 ljudi koji dolaze odjednom.

(Žensko, Bihać)

Htjela sam reći samo da bi bilo super da malo više i policija bude uključena. Da prošetaju ulicama, da se više vide na javnim prostorima, da ne budu samo viđeni u kafićima. Ja prošle godine zovem jer djeca bacaju petarde koje uz nemiravaju ostalu djecu i starije ljude, oni kažu: „Evo sad ćemo doći“, i naravno nisu se nikad pojavili.

(Žensko, Bihać)

Ima policajca koji časno rade svoj posao, ali ima i određena pasivnost. Evo iz vlastitog primjera, gledamo kako nam neko provaljuje u vikendicu i sad oni govore: „Sad ćemo mi otići, mi njima ne možemo ništa na licu mjesta...“ Konkretno, bili su migranti u pitanju. To daje jednu općenitu nesigurnost među građane, jer kad trebate neku pomoći, oni ne poduzimaju ništa.

(Muško, Bihać)

Meni su jedan od problema i pješački prelazi. Ne znam kako je drugima, ali ono kad stanete, valjda je opća kultura kad stanete pred pješački, da će i oni stati. Kod nas to baš nije slučaj. Nije rijedak slučaj da na to sve doda i gas i da on prije prođe. Ne znam ni iz kojeg razloga, da li je do

kulture tih vozača... Staneš na pješački i moraš moliti Boga da pređeš. Dok ne stane skroz auto, ja i ne pokušavam preći.

(Muško, Bihać)

Oblici nasilja među mladim osobama

Izloženost mlađih nekom od oblika nasilja nastojali smo utvrditi putem dva pitanja, pritom se jedno odnosi na to da li su oni lično bili direktna žrtva nekog od navedenih oblika nasilja (nasilje u porodici, međuvršnjačko nasilje, nasilje na internetu, seksualno nasilje, nasilje na radnom mjestu, razbojništvo, nasilje od partnera/ice i nasilje od određene ekstremističke grupe). Drugo pitanje je projektivne prirode te od mlađih traži da se izjasne da li poznaju nekoga ko je bio žrtva nekog od navedenih oblika nasilja. Drugo projektivno pitanje je potrebno jer mlađi nisu uvijek spremni da (iako je upitnik anoniman) direktno izjave da li su oni sami bili žrtva nekog oblika nasilja. Ovo pitanje ukazuje na obim prisustva nasilja u okuženju mlađih, čak i ako sami nisu žrtve ili nisu spremni da izjave da su bili žrtve nekog oblika nasilja.

Rezultati ukazuju na dosljednost u tome da su mlađi kod svakog oblika nasilja u značajno većem postotku navodili kako poznaju nekoga ko je bio žrtva nasilja nego što su navodili kako su oni lično bili žrtva nekog od oblika nasilja.

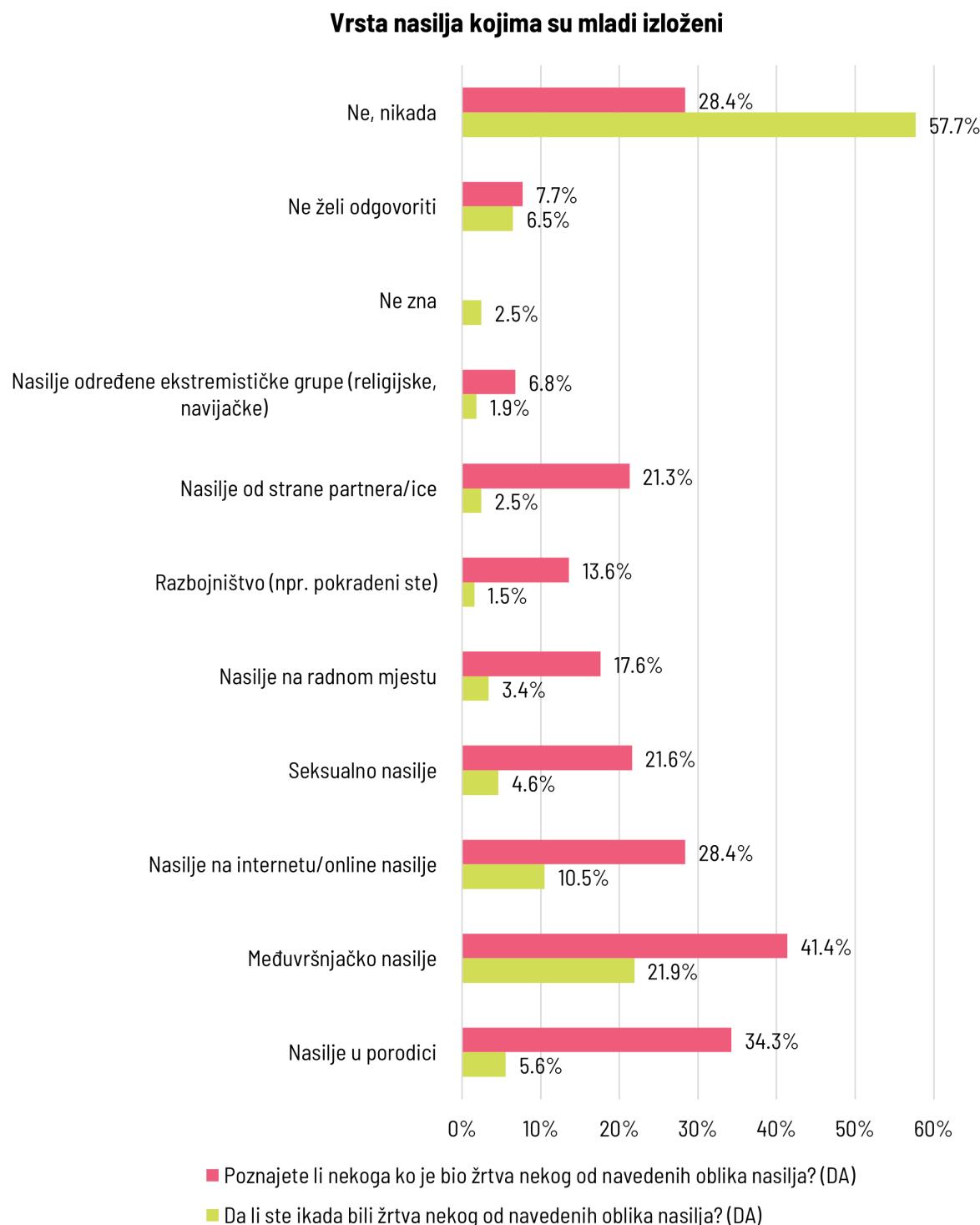
Ove razlike su posebno primjetne kod onih vrsta nasilja o kojima je generalno neugodnije govoriti, poput nasilja u porodici, nasilja na radnom mjestu ili seksualnog nasilja. Kod nekih drugih oblika nasilja, poput razbojništva ili nasilja od određene ekstremističke grupe, razlike nisu bile toliko izražene.

Rezultati istraživanja pokazuju da više od polovine mlađih iz Bihaća (57,7%) tvrdi da nikada nisu bili žrtve nekog od oblika nasilja. Međutim, postoje određeni zabrinjavajući trendovi koji ukazuju na prisutnost nasilja među mlađima. Međuvršnjačko nasilje se izdvaja kao najčešći oblik nasilja, pri čemu čak svaka peta mlađa osoba (21,9%) tvrdi da je bila žrtva ovog oblika nasilja. Nasilje na internetu (online nasilje) zahvata 10,5% mlađih, dok su drugi oblici nasilja, poput nasilja u porodici (5,6%) i seksualnog nasilja (4,6%), manje zastupljeni, ali i dalje prisutni.

Značajan je i podatak o tome da 41,4% mlađih tvrdi da poznaje nekoga ko je bio žrtva međuvršnjačkog nasilja, dok je visoka incidenca prepoznavanja žrtava nasilja u porodici (34,3%), nasilja na internetu (28,4%), seksualnog nasilja (21,6%) i nasilja od strane partnera (21,3%).

Iako 28,4% mlađih ne poznaje nikoga ko je pretrpio određeni vid nasilja, čak 41,4% mlađih tvrdi da poznaje nekoga ko je bio žrtva međuvršnjačkog nasilja. Ovakav podatak i na projektivnom pitanju ukazuje na visoku incidenzu vršnjačkog nasilja među mlađima u Bihaću.

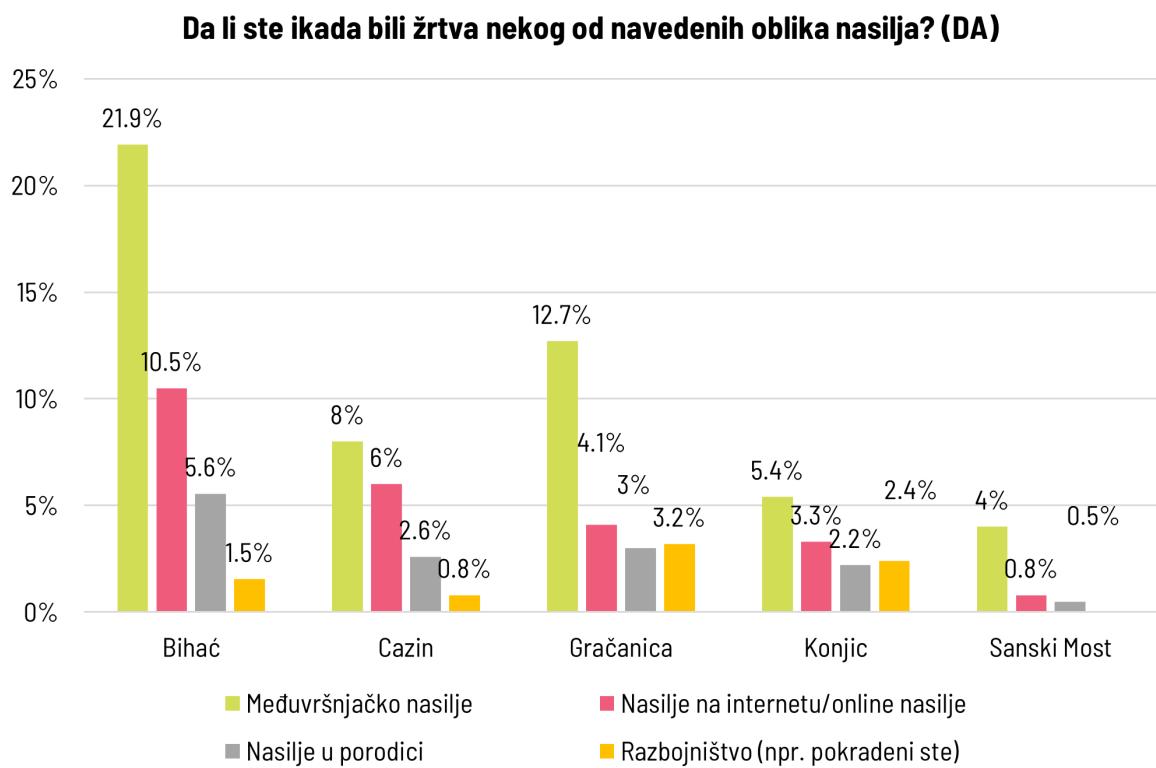
Ranije spomenuti podatak na koji treba obratiti pažnju, a tiče se nasilja u porodici, na projektivnom pitanju je dobio još jednu potvrdu, te je svaka treća mlađa osoba (34,3%) izjavila da poznaje nekoga ko je bio žrtva nasilja u porodici. Nasilje na internetu je treći najopaženiji oblik nasilja među mlađima te 28,4% mlađih poznaje nekoga ko je bio žrtva ovog oblika nasilja. Visoka incidenca je uočena u prepoznavanju mlađih osoba nekoga ko je bio žrtva seksualnog nasilja (21,6%) te nasilja od strane partnera (21,3%).

Grafik 63. Oblici nasilja kojima su mlađi izloženi / Izvor: Institut za razvoj mlađih KULT

U cilju da stavimo ove podatke o nasilju u širi kontekst, u nastavku prikazujemo kako su na isto pitanje odgovorili mlađi u nekim sličnim lokalnim zajednicama. Na osnovu prikazanih podataka možemo primijetiti da Bihać ima znatno veću incidencu međuvršnjačkog nasilja, nasilja na internetu te nasilja u porodici u odnosu na druge slične lokalne zajednice.

Grafik 64. Oblici nasilja kojima su mlađi izloženi – komparacija s drugim lokalnim zajednicama

/ Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

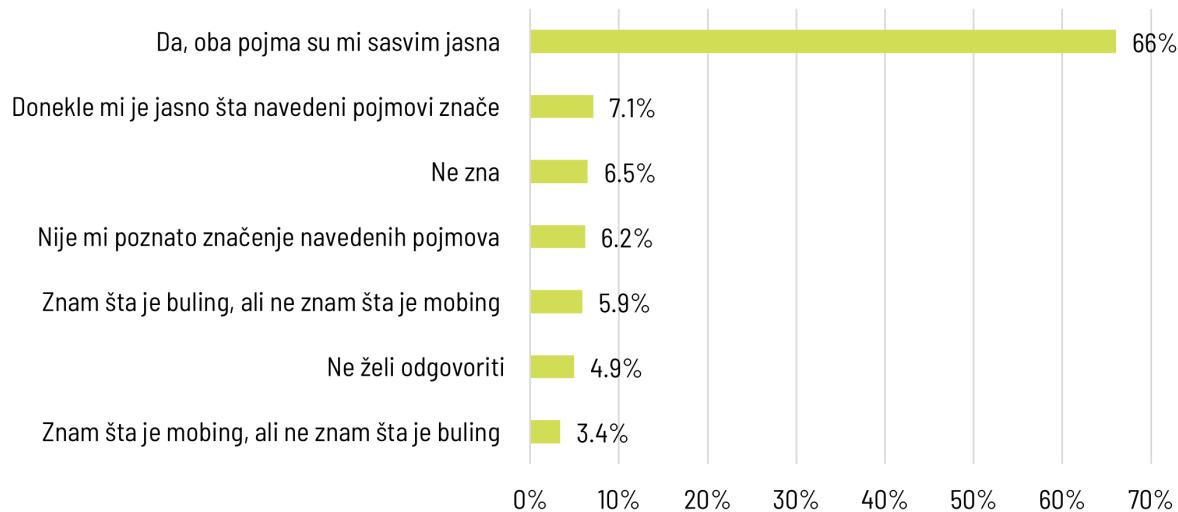
Analizom drugih značajnih demografskih karakteristika (spol, dob, mjesto boravka – gradsko ili vangradsko), dolazimo do sljedećih zaključaka. Kada je u pitanju međuvršnjačko nasilje, većina žrtava su žene, što čini 81,7% svih izjavljenih slučajeva, dok je 18,3% muškaraca izjavilo da su bili žrtve vršnjačkog nasilja. Mlađa populacija u dobi od 15 do 24 godine češće doživljava međuvršnjačko nasilje u odnosu na starije mlade, od 25 do 30 godina.

Što se tiče nasilja na internetu, najčešće su žrtve mlađi iz najmlađe dobne skupine (15-24 godine), pri čemu čak 97,1% izjavljenih slučajeva pripada ovoj dobnoj skupini.

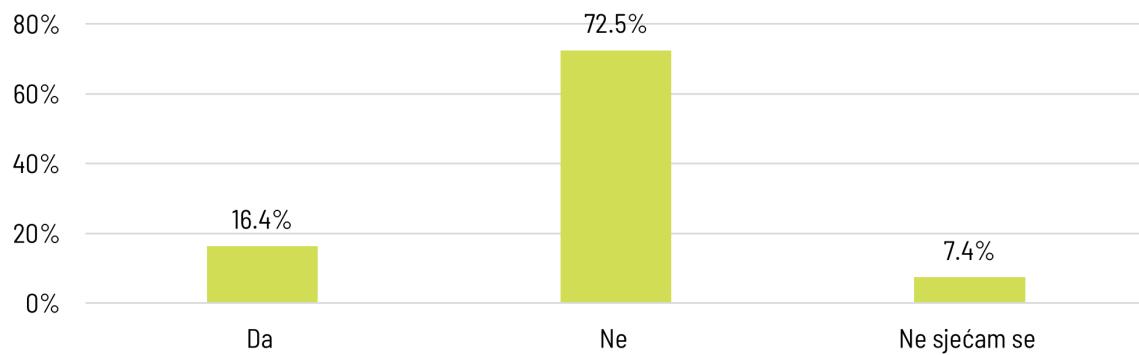
Seksualno nasilje je najizraženije među ženama, posebno u dobi od 15 do 24 godine. Ovi podaci ukazuju na potrebu ciljanijih preventivnih mjera koje uzimaju u obzir ove demografske karakteristike kako bi se smanjili učestalost i posljedice različitih oblika nasilja među mladima u Bihaću.

Trećina (66%) mlađih Bihaća izvijestila je da im je jasno značenje termina mobing i buling, dok je 7,1% mlađih iskazalo da im je donekle jasno šta navedeni pojmovi znače. Među onima koji su upoznati s ovim terminima, mlađi u dobi od 20 do 30 godina češće prepoznaju ova dva pojma (u prosjeku 77,1%) u odnosu na mlađe u dobi od 15 do 19 godina (53,1%).

Nisu uočene razlike po spolu i mjestu boravka mlađih. Zanimljivo je da je 12,7% mlađih reklo da im nisu poznati ovi termini, iako su se s njima trebali, barem na teoretskom nivou, upoznati tokom procesa obrazovanja.

Grafik 65. Prepoznavanje mobinga i bulinga / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT**Da li su Vam jasna značenja riječi mobing i buling?**

Ispitivanje pokazuje da je 16,4% ispitanika ili članova njihovih porodica bilo žrtva provale ili krađe u posljednjih pet godina, dok 72,5% ispitanika nije imalo takvo iskustvo. Ovi podaci pružaju uvid u nivo sigurnosti i rizika od provale ili krađe u zajednici.

Grafik 66. Mladi kao žrtve krađe / Izvor: Institut za razvoj mladih KULT**Da li ste Vi ili član Vaše porodice bili žrtva provale ili krađe u posljednjih 5 godina?**

PREPORUKE

Analiza položaja i potreba mladih predstavlja dokument koji je osnova za donošenje strategije prema mladima. Strategija predstavlja zakonsku obavezu lokalnih zajednica i drugih nivoa vlasti u FBiH u skladu sa Zakonom o mladima FBiH. Rad na ovom dokumentu zahtijeva pristup kroz više aspekata. Zbog navedenog analiza je podijeljena na više oblasti, koje daju uvid u položaj i potrebe mladih u određenoj lokalnoj zajednici.

Ova analiza pokazala je potrebu, pored ostalih, da se buduće djelovanje fokusira na domene navedene u nastavku teksta.

Obrazovanje

Praktična nastava je naglašena kao jedna od glavnih potreba unapređenja nastavnog procesa. Iako lokalna zajednica nema veliki utjecaj na proces obrazovanja, sadržaj kurikuluma ili nastavne planove i programe, ona može omogućiti uvjete za praktičnu nastavu. Preporuka bi bila, posebno za tehničke i strukovne smjerove obrazovanja, da se omogući bolja i kvalitetnija praktična nastava, u dogovoru s većim brojem komercijalnih firmi koje bi mladim ljudima pružile priliku da nauče raditi ono za šta se obrazuju.

Kao drugi aspekt za unapređenje obrazovnog procesa mlađi su naglasili preopširne nastavne planove i programe. Ovaj problem bi se mogao rješavati inicijativama s nižih nivoa vlasti prema višim, gdje će se tražiti unapređenje nastavnih planova i programa.

Također, obrazovanje je potrebno usmjeriti ka potrebama tržišta rada kako u lokalnoj zajednici tako i šire. Na ovaj način će mlađi imati znanje koje će moći primijeniti prilikom procesa zapošljavanja.

Stipendiranje učenika (posebno nadarenih učenika) je jedna od mjera koja dugoročno može dati pozitivne rezultate i pomoći mlađim talentiranim osobama da ostvare svoj puni potencijal.

Zapošljavanje

Mlađi su u analizi pokazali da im je idealno radno mjesto u vlastitom biznisu, dok se na drugom mjestu nalazi posao u državnoj firmi ili administraciji. Omogućena podrška mlađima prilikom pokretanja vlastitih obrta i biznisa može pomoći u poboljšanju klime na tržištu rada.

Prema rezultatima istraživanja, 67% mlađih smatra da bi im najviše odgovarala finansijska podrška za pokretanje vlastitog biznisa. Mlađima je potrebna i šira podrška kroz različite oblike savjetovanja o tome kako da pokrenu vlastiti biznis i na taj način ostvare mogućnost vlastitog zaposlenja. U istraživanju su mlađi istakli važnost i drugih vrsta podrške prilikom pokretanja biznisa.

Mlađima su također potrebna praktična znanja koja će ih pripremiti na izazove koje nosi tržište rada. Ovaj domen posebno je važan jer veliki broj mlađih ne radi u struci za koju su se školovali.

Promocija programa za zapošljavanje traži posebnu pažnju jer veliki broj mladih nije čuo za određene programe zapošljavanja koje lokalna zajednica podržava te se na njih i ne prijavljuje.

S druge strane, potrebno je uvezati mlađe s poslodavcima koji su zainteresirani da pruže obuku i priliku za prvo zaposlenje.

Zapošljavanje

Zapošljavanje ukupnog stanovništva je našlo svoje mjestu u budžetu. S druge strane, proces zapošljavanja koji je isključivo namijenjen mladima iziskuje dodatnu pažnju.

Mladi su u analizi pokazali da im je idealno radno mjesto u vlastitom biznisu, dok se na drugom mjestu nalazi posao u državnoj firmi ili administraciji. Omogućena podrška mladima prilikom pokretanja vlastitih obrta i biznisa može pomoći u poboljšanju klime na tržištu rada. Mladima je potrebna mentorska podrška u pokretanju i razvoju vlastitog biznisa da na taj način ostvare mogućnost vlastitog zaposlenja.

Mladima su također potrebna praktična znanja koja će ih pripremiti na izazove koje nosi tržište rada. Ovaj domen posebno je važan jer veliki broj mladih ne radi u struci za koju su se školovali.

Kreiranje novih i promocija programa za zapošljavanje traži posebnu pažnju jer veliki broj mladih nije čuo za programe zapošljavanja te se na njih i ne prijavljuje.

Sredstva koja se izdvajaju za potrebe (samo)zaposlenja mladih trebaju biti veća i ciljano usmjerena na mlađe.

Plaćena praksa i pripravnički staž bi uveliko pomogli da se premosti jaz između završenog obrazovanja i prvog stečenog radnog iskustva. Partnerstvo između lokalne zajednice, lokalnih firmi i obrazovnih ustanova može poboljšati funkcionalnost obrazovanja i spremnost za tržište rada mladih nakon završetka obrazovanja.

Zdravstvo

Sistem zdravstvene zaštite mladih u Bihaću potrebno je unaprijediti. Naime, veliki broj mladih ne obavlja sistematske pregledne. Potrebno je raditi na razvoju svijesti kod mladih ljudi o važnosti obavljanja redovnih sistematskih pregleda te ponukati ih da vode računa o vlastitom zdravlju.

Redovni ginekološki pregledi mogu spriječiti i pravovremeno otkriti moguća oboljenja te je potrebno omogućiti djevojkama redovne ginekološke pregledne i osvijestiti ih o važnosti redovne kontrole njihovog zdravstvenog stanja.

Mladi su ukazali na potrebe unapređenja dostupnosti zdravstvenih usluga posebno namijenjenih mladim osobama.

Podaci ukazuju na to da bi trebalo raditi i na prevenciji impulsivnih ponašanja među mladima (konsumacija duhana i duhanskih proizvoda, alkohola, nargile i sl.).

Također, u okviru obrazovnog sistema potrebno je razmotriti praksu redovne posjete psihologu mladim dok su u procesu obrazovanja, a sve kako bi se broj mladih koji nisu upoznati s prednostima korištenja usluga mentalnog zdravlja smanjio, a posebno se to odnosi na najmlađu dobnu grupu (15-19 godina), koja, iako u procesu obrazovanja može imati pristup psiholozima u obrazovnim ustanovama, to ipak ne čini.

Socijalna briga

Potrebno je raditi na većem izdvajaju sredstva za programe stipendiranja i drugih vidova socijalne podrške mladima.

Dodatno, podaci o nemogućnosti osamostaljenja mladih ukazuju na potrebu za kreiranjem lokalnih programa koji će mladima omogućiti lakši dolazak do vlastite nekretnine ili najma nekretnine. U okviru ovih programa mogu se razmotriti opcije (su)finansiranja kupovine prve nekretnine, (su)finansiranja kamate ili dijela kamate za kupovinu nekretnine, oslobađanja plaćanja poreza na promet nekretnine ili podrške u najmu nekretnine za mlade ili mlade bračne parove.

Programi za mlade

Potrebno je kreirati prilike i pružiti mogućnosti za veću uključenost mladih osoba u volonterske aktivnosti kroz nastavni ili vannastavni proces.

Mladima je potrebno omogućiti prilike za neformalno obrazovanje, odnosno treninge i kurseve koji bi im bili finansijski prihvatljivi i od koristi za njihovo lično i profesionalno usavršavanje.

Posebno je važno učiniti ove oblike neformalnog obrazovanja dostupnim i mladima iz vangradskih područja jer interes za ovakvim programima postoji, ali su ovoj populaciji manje dostupni u odnosu na mlade u gradskim sredinama.

Treba raditi na većoj dostupnosti sportskih i rekreativnih sadržaja mladima iz vangradskih sredina.

Mobilnost

Mladi su iskazali problem neuvezanosti vangradskih područja s gradskom zonom Bihaća. Manjak saobraćajne povezanosti, prije svega manjak dostupnih autobuskih linija, između različitih područja grada Bihaća proizvodi niz problema mladima. Ovi se problemi ogledaju kroz njihovu slabiju uključenost u vannastavne aktivnosti, neformalno obrazovanje, društvena dešavanja, posjećivanje kulturnih, zabavnih i drugih sadržaja te nekada proizvodi i dodatne finansijske troškove.

Mladima je potrebno omogućiti bolju povezanost mjesta u kojima žive s gradskom zonom. Na ovaj način bi se značajno unaprijedio kvalitet života mladih jer bi mogli koristiti različite sadržaje koji im trenutno nisu lako dostupni.

Komunikacija

Uzimajući u obzir da mladi najčešće informacije dobijaju putem društvenih mreža i internetskih portala, komunikaciju s mladima je najbolje ostvariti kroz navedene kanale. Promocija aktivnosti koje su vezane za mlade osobe puno je efektivnija ako se odvija online i putem društvenih mreža, jer na taj način veći broj mladih ima mogućnost da sazna za njih.

Sigurnost

Unutar oblasti sigurnosti mladi su naglasili problem međuvršnjačkog nasilja kao i potrebu rada na otklanjanju ovog problema.

Dio mladih ne prepoznaje psihičko nasilje te je potrebno raditi na razvoju svijesti kod mladih kada su u pitanju fizičko i psihičko nasilje i njihovo prepoznavanje.

Potrebno je unaprijediti stepen povjerenja mladih osoba u policijske službenike i policijske organe, koji trebaju biti lako dostupni i u mogućnosti da adekvatno i po potrebi djeluju u slučaju potrebe.

LITERATURA

Agencija za statistiku BiH [online]. Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 14. 3. 2023].

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Grada Konjica (<https://mladi.org/storage/2022/12/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-Grada-Konjic.pdf>).

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih općine Sanski Most (<https://mladi.org/storage/2023/05/Analiza-rezultata-istrazivanja-polozaja-i-potreba-mladih-opcine-Sanski-Most.pdf>).

Federalni zavod za statistiku [online]. Unsko-sanski kanton u brojkama (2023). Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2023/07/Unsko-sanski-kanton-u-brojkama.pdf> [pristupljeno: 7. 12. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Unsko-sanski kanton (2019-2023). Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 11. 12. 2023].

Grad Bihać: Budžet za 2023. g. (<https://www.bihac.org/files/media/63a9b30847640.pdf>).

Grad Bihać: Izvještaj o izvršenju Budžeta Grada Bihaća za period 1. 1. 2022. – 31. 12. 2022. g. (<https://www.bihac.org/files/media/64f95a26660ab.pdf>).

Grad Bihać: Konkurs za dodjelu stipendija u akademskoj 2022/2023. godini (<https://www.bihac.org/clanak/konkurs-za-dodjelu-stipendija-u-akademskoj-2022-2023-godini/678>).

Grad Bihać: Okvirni budžet Grada Bihaća za period 2024. g. – 2026. g. (<https://www.bihac.org/files/media/646c7efc27b71.pdf>).

Javna ustanova Dom zdravlja Bihać (<https://www.dzbihac.com/index.php/en/>).

JU Služba za zapošljavanje USK Bihać. Statistički bilten (2020-2023). Dostupno na: <https://www.usk-szz.ba/st/> [pristupljeno: 7. 12. 2023].

JU Služba za zapošljavanje USK Bihać. Statistički bilten (2020-2023). Dostupno na: <https://www.usk-szz.ba/st/> [pristupljeno: 7. 12. 2023].

Pedagoški zavod USK, zvanična web-stranica Zavoda (<https://www.pzusk.ba/index.php/about-us/ustanove/osnovne-skole>).

Rezultati Popisa stanovništva 2013. objavljeni na stranici [Republičkog zavoda za statistiku](#) Republike Srpske.

Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine [online]. Sindikalna potrošačka korpa za oktobar 2023. Dostupno na: <https://www.sssbih.com/wp-content/uploads/2023/11/Sindikalna-potrosacka-korpa-oktobar-2023.pdf> [pristupljeno: 5. 12. 2023].

Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", br. 36/2010).

